

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Юридичний факультет
Кафедра цивільного та господарського права

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В
УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 126 річниці заснування Національного університету біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, 23 травня 2024 р.)

Київ 2024

ЗМІСТ

Bielikova Mariana

TRANSFERS OF PERSONAL DATA9

Petra Paľuchová

BALANCING ANIMAL WELFARE AND RELIGIOUS FREEDOM IN EUROPE.....18

Адамович О.В.

ФРАУДАТОРНИЙ ПРАВОЧИН В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....32

Великанова М.М.

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ.....36

Ганджа І.А.

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО.....39

Гапека Т.В.

ДОГОВІР СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЛІКУВАННІ БЕЗПЛІДДЯ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....42

Гербеда А.В.

ПРИЄДНАНА МЕРЕЖА, ЯК ТЕХНОЛОГІЧНИЙ І ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН.....45

Голубей М.В.

ПЕРСПЕКТИВИ ПАТЕНТУВАННЯ ПОРІД ТВАРИН: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....50

Горіславська І. В.

ІР-МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....53

Гречка О.С.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....56

Даценко А.О.

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....59

Дзера С.М.

ЗАХИСТ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ НА ОНЛАЙН-МАРКЕТПЛЕЙСАХ.....62

Льченко А.С.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....66

Калитюк О.О.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....68

Кальковець В.Л.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВИЛ ІНКОТЕРМС ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ПОСТАВКИ.....73

Канарик Ю.С.

ПРАДАВНІ ВИТОКИ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНІВ.....76

Ковальок А.О.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ.....80

Коломієць О.В.

РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПІ.....82

Костюкевич Д. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ОСПОДАРСЬКИХ СПОРАХ85

Кошитар В.Д.

ФРАНШИЗА ТА ВІЙНА: СТАТИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....87

Кравець О.О.

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....91

Кучеренко О.В.

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....94

Лепеха В.О.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВИХ УСТАНОВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ.....97

Лоза М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....99

Макаревич О.С.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА ЯК СПОСОБУ ПОГАШЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ.....100

Мейта О.С.

ДОГОВІР ПІДРЯДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС.....115

Мехед О.В.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....108

Олійник Д.Г.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ111

Павліченко М.М.

ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ.....115

Панькова Л.О.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....118

Перетичай К.О.

**ДИРЕКТИВИ ЄС ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ.....123**

Піддубний О.Ю.

**ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА В ПРИВАТНОМУ ТА ПУБЛІЧНОМУ
ПРАВІ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР.....126**

Поліщук М.О.

**ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В САНІТАРНО-
ЗАХИСНИХ ТА ІНШИХ ОХОРОННИХ ЗАКОНАХ.....131**

Поліщук А.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В
КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ.....135**

Приз О.О

**ОГЛЯД ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВА ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ,
ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ
ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ФРАНЦІЇ ТА РУМУНІЇ.....137**

Рачек М. А.

**РЕФОРМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....140**

Світличний О.П.

**ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАБУТТЯ
УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА В ЧЛЕНИ ЄС.....143**

Слуцький І.М.

**ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПЕРІОД ВОЄННОГО
СТАНУ.....147**

Сподін А.І.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....150

Старченко О.О.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....154

Суржок Б. Г.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС.....157

Сябрай М.В.

ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄС ЯК РЕГУЛЯТОРИ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....160

Табачук Н.П.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....163

Ткачук А.О.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ СПРАВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ОБТЯЖЕНИХ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....168

Ткачук В.О.

ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ГРУПИ СПРАВ «ЖОВНЕР/ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ІВАНОВ/БУРМИЧ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»....171

Ткачук О.П.

ЗАХИСТ ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В УКРАЇНІ.....174

Шабатина А.В.

**ДОГОВІР ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО
МАЙНА.....178**

Мороз І.А.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ХОСТ-ПРОВАЙДЕРІВ
ЩОДО ВИДАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ЄС.....181**

Макарченко В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В ЄС.....184

Гулас А.

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ НА
ПРИКЛАДІ СЛОВАЧЧИНІ.....187**

Ллюхін О.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....190**

Нефьодов К.І.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В
СЛОВАЧЧИНІ194**

Кукоба Я.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА
ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕРУХОМОСТІ В
СЛОВАЧЧИНІ.....197**

Гаращенко Д.Р.

**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОТРИМАННЯ
ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ 200**

УДК 347.1:347.9:346.1:341.9(477+4)

За зміст та якість матеріалів відповідальними є автори публікацій.

Актуальні питання приватноправового регулювання в умовах євроінтеграції: тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 126-річниці заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 23 травня 2024 року.) / За заг. ред. проф. О.Ю. Піддубного. Київ, 2024. 205 с.

У збірнику розміщено тексти наукових доповідей, присвячених дослідженню актуальних питань у сфері приватного права в Україні та перспектив його розвитку і вдосконалення в контексті євроінтеграції.

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів та здобувачів наукового ступеню, а також суддів, адвокатів та практикуючих юристів, спеціалістів у сфері приватного права.

BIELIKOVÁ Mariana

Mgr. Ing., Univerzita Komenského v Bratislave

Transfers of Personal Data

TRANSFERS OF PERSONAL DATA*Synopsa:*

The present article addresses the issue of the State's obligation to ensure the requirements arising from Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (hereinafter referred to as "GDPR"), in the part relating to the transfer of information and personal data and the data protection. The author briefly discusses the tools that can be used by data exporters. Finally, they conclude with a summary of possible recommendations that can be applied to transfers of personal data in the current situation.

Keywords: *Transfers of personal data, third country, GDPR.*

ABSTRACT

In the following article, we describe the European data protection system specifically for transfers of personal data from the European Union to third countries or international organisations using the descriptive method. In particular, we pay attention to the tools for the transfer of personal data between the Slovak Republic as a member state of the European Union and Ukraine currently as a third country. As there is no adequacy decision under Article 45 GDPR for Ukraine, we will briefly list the tools for the transfer of personal data, such as appropriate safeguards under Article 46 GDPR. We will also discuss the criteria for supplementary measures that aim to

ensure a level of protection for the personal data transferred that is essentially equivalent to the European level of protection of personal data.

REGULATION OF DATA PROTECTION TRANSFERS

The concept of transfer is not explicitly defined in the GDPR. It can be considered as one type of processing of personal data, as an operation or set of operations with personal data or sets of personal data. Consequently, the conditions of transfers are regulated in Chapter V of the GDPR, the specific regulation includes general principles of transfers, transfers based on adequacy decisions, transfers in relation to appropriate safeguards, transfers or disclosures not permitted by the Union, exceptions for specific situations and international cooperation for the purpose of personal data protection. Even the most famous judgment of the Court of Justice of the European Union in the Schrems II¹ case assessing the conditions for transfers of personal data to third countries under GDPR did not provide a clear definition of the concept of transfer. From the negative definition of the CJEU in Bodil Lindqvist,² it is clear that the placement of data on a website is not considered a transfer of personal data under the level of technical and legal knowledge in the 1990s assessed under Directive 95/46, which was the "predecessor" of the GDPR.

THE LEGAL BASIS FOR TRANSFERS OF PERSONAL DATA

Where transfers by a Member State to a third country are not made pursuant to Article 45 of the GDPR, i.e. on the basis of an adequacy decision,³ which is also the

¹ Judgment of Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner, with the participation of Digital Rights Ireland Ltd in Case C-362/14, of 6 October 2015, ECLI:EU:C:2015:650.

² Judgment of Göta hovrätt (Sweden) v Bodil Lindqvist in Case C-101/01, of 6 November 2003, ECLI:EU:C:2003:596.

³ The EU Commission has issued adequacy decisions to Andorra, Canada, the Faroe Islands, the Faroe Islands, Guernsey, Jersey, Argentina, Israel, Japan, the Republic of Korea, New Zealand, the Isle of Man, the United Kingdom, the United States of America, Switzerland, the Oriental Republic of Uruguay, and the United States of Uruguay.

At the beginning of January 2024, the Commission presented a report on the first review of the proportionality decisions taken under Article 25(1) of the General Data Protection Regulation through a Communication on Data protection as a pillar of citizens' empowerment and the EU's approach to the digital transition - two years of application of the General Data Protection Regulation, which is entitled 'Data protection as a pillar of citizens' empowerment and the EU's approach to the digital transition - two years of application of the General Data Protection Regulation'. 6 of Directive 95/46/EC, concluding that the protection of personal data transferred from the EU to third countries is adequate and transfers can take place without imposing additional requirements in relation to Andorra, Argentina, Canada (for commercial controllers), Faeroe Islands, Guernsey, Isle of Man, Israel, Jersey, New Zealand, Switzerland and Uruguay. Available at: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/communication-two-years-application-general-data-protection-regulation_en.

case for Ukraine, it is necessary for the controller or processor in Ukraine to provide appropriate safeguards and to ensure that the data subjects have enforceable rights and effective legal remedies available to them.

Appropriate safeguards, without the controller or processor seeking specific authorisation from the relevant supervisory authority (in the case of Slovak Republic Data Protection Authority is The Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic) are under the GDPR:

- a) a legally binding and enforceable instrument between public authorities or public bodies,
- b) a binding corporate rules in accordance with Article 47 of the GDPR,
- c) standard data protection clauses adopted by the European Commission in accordance with the examination procedure referred to in Article 93(2) of the GDPR,
- d) standard data protection clauses adopted by the supervisory authority and approved by the Commission in accordance with the examination procedure referred to in Article 93(2) of the GDPR,
- e) an approved code of conduct pursuant to Article 40 of the GDPR, together with binding and enforceable commitments by the controller or processor in the third country to apply adequate safeguards as regards the rights of data subjects,
- f) an approved certification mechanism pursuant to Article 42 of the GDPR.

Subject to the authorisation of the competent supervisory authority (The Office for Personal Data Protection of the Slovak Republic), appropriate safeguards may also be provided by contractual clauses or provisions to be inserted in administrative arrangements which include enforceable rights of data subjects.

The legal basis for transfers of personal data of a Member State with a third country are usually laid down in bilateral or multilateral agreements, either of a general or sectoral nature, between two States or between a Member State and an international organisation.

An example of a bilateral agreement of a sectoral nature between the Slovak Republic and Ukraine is the Treaty between the Government of the Slovak Republic and the Government of Ukraine on the avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion in the field of income and property taxes (hereinafter referred to as "the Treaty") in force since 26.06.1997, in which Article 26 provides for the exchange of information.

Within the meaning of Article 1 of the Treaty, *the competent authorities of the Contracting States shall exchange information necessary for the application of the provisions of this Treaty or of the national laws of the Contracting States relating to taxes which are the subject of this Treaty, in so far as the taxation which they regulate is not contrary to the Treaty. The exchange of information shall not be restricted by Article 1. Any information received by a Contracting State shall be kept confidential in the same manner as information received under the domestic law of that State and shall be disclosed only to persons or authorities (including courts and administrative authorities) concerned with the assessment or collection of taxes covered by this Treaty, the prosecution of such taxes or the determination of appeals. Persons or authorities shall use such information only for the purposes specified. They may disclose such information in court proceedings or in judicial decisions.*

Under Article 2 of the Treaty, *the provisions of paragraph 1 shall in no case be construed as imposing on any Contracting State an obligation*

- a) to take administrative measures which would violate the laws and administrative practices of that State or of the other Contracting State,*
- b) to provide information which could not be obtained under the law or in the ordinary course of the administrative procedure of that or the other Contracting State,*
- c) disclose information which would reveal a trade, economic, industrial, commercial or professional secret or practice or information the disclosure of which would be contrary to public order.*

The aforementioned wording of Article 26(2)(a) and (b) of the Treaty in relation to the GDPR is insufficient for the purposes of transfers because it does not contain such elements as are necessary for it to be considered as a transfer tools within the meaning of Chapter V of the GDPR - namely, it does not have appropriate safeguards.

Despite the fact that both the Slovak Republic and Ukraine have acceded to the *Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting* (Multilateral Treaty Instrument or "BEPS MLI")⁴, which is an important part of the G20/OECD Action Plan to Combat Base Erosion and Profit Shifting ("BEPS"), in the form of ratification of the Multilateral Convention on the Establishment of Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting Related to Tax Treaties ("Multilateral Instrument") in 2019, which necessitates an amendment of the Treaty, the protection of personal data and thus transfers of personal data are not explicitly addressed.

Therefore, transfers of personal data should be carried out in accordance with the guidelines issued by the EDPB⁵, which set out three cumulative conditions that must be met in order to constitute a transfer of personal data under Chapter V of the GDPR:

1. *the controller or processor exporting the data falls within the scope of the GDPR for the processing in question*

The territorial scope of the GDPR⁶ is positively defined by two criteria:

- (a) the controller or processor is established in the EU (establishment criterion).

⁴ OBSE. Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting. [Available from: <https://www.mfsr.sk/sk/dane-cla-uctovnictvo/priame-dane/dane-z-prijmu/zmluvy-zamedzeni-dvojiteho-zdanenia/multilateralny-nastroj/multilateralny-nastroj-2.html>]. [Cited: 14.5.2024]. More information available: <http://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm>.

⁵ European Data Protection Board. *Guidelines 5/2021 on the inter play between the application of Article 3 and the provisions on international transfers as per Chapter V of the GDPR*. Version 2.0. Adopted 14 February 2023.

⁶ On the territorial scope of the GDPR, see European Data Protection Board. *Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the General Data Protection Regulation (Article 3)*. Adopted 12 November 2019.

b) The controller or processor is not established in the EU but targets its processing activities at data subjects in the EU by monitoring and tracking their behaviour or offering goods and services (targeting criterion, extra-territorial scope of the GDPR).

Territorial scope is assessed in relation to the specific processing. It is not assessed to the entity as a whole. As a result, certain processing of personal data by a controller or processor may fall within the scope of the GDPR, while other processing of personal data by the same controller or processor may not. Controllers that are established outside the EU but where the law of a Member State applies on the basis of public international law are also within the material scope of the GDPR (e.g. embassies, consulates).⁷

2. the controller or processor exporting the data shall provide or make available the data to the controller or processor importing the data

This condition requires a case-by-case analysis of the processing and the roles of the actors involved. This second criterion implies that two separate parties must be involved in the transfer.

The first case that the EDPB refers to is a situation where an employee of a controller established in the EU travels to a third country on a business trip and remotely accesses personal data in that third country, there is no transfer of personal data for the purposes of Chapter V of the GDPR. In this case, the processing of personal data takes place within the same controller. However, the EDPB also notes that entities of a single corporate group (for example, a parent company and a subsidiary) may qualify as separate controllers or processors under the GDPR, in which case there would be a transfer of personal data. A transfer for the purposes of Chapter V of the GDPR is also considered to occur where a processor established in

⁷ SISÁKOVÁ, J. *Aktuálny vývoj právneho rámca pre prenos osobných údajov z EÚ do USA*. Final thesis LL.M. Institute of Law and Technology. LL. M. in Information and Communication Technologies Law of Masaryk University in Brno. 2023. p. 23. in European Data Protection Board. *Guidelines 5/2021 on the interplay between the application of Article 3 and the provisions on international transfers as per Chapter V of the GDPR*. Version 2.0. Adopted 14 February 2023, p. 7.

the EU that has received personal data from a third country controller provides that data back to that controller.⁸

3. *the controller or processor importing the data is located in a third country or is an international organisation, regardless of whether it falls within the territorial scope of the GDPR for the processing in question*

As an example, if an EU processor sends personal data back to a non-EU based controller who falls within the territorial scope of the GDPR because it offers goods and services in the EU market, the Guidelines confirm that this data flow constitutes an international data transfer, even if both parties fall within the scope of the GDPR.⁹

In the above case, where both the data exporter and the data importer are covered by the GDPR, it is sufficient to put in place safeguards to the extent that they address areas that are not directly covered by the GDPR, such as the jurisdiction of the data importer, namely the access of the third country public authorities to the personal data transferred.¹⁰

CRITERIA FOR SUPPLEMENTARY MEASURES

The purpose of the criteria for supplementary measures is in order to ensure compliance with that European level of protection of personal data. The EDPB recommends the following course of action to provide additional measures:

- a) mapping of data transfers,
- b) identifying the tools for the transfer,
- c) assessing the legal system and practices of the third country or international organisation,
- d) identifying and considering the adoption of additional measures,
- e) taking steps to adopt additional measures

⁸ SISÁKOVÁ, J. *Aktuálny vývoj právneho rámca pre prenos osobných údajov z EÚ do USA*. Final thesis LL.M. Institute of Law and Technology. LL. M. in Information and Communication Technologies Law of Masaryk University in Brno. 2023. p. 24.

⁹ Ibid. P. 24 and 25.

¹⁰ European Data Protection Board. *Guidelines 5/2021 on the Interplay between the application of Article 3 and the provisions on international transfers as per Chapter V of the GDPR*. Version 2.0. Adopted 14 February 2023.

- f) and reviewing the level of protection provided in the transfer at appropriate intervals.¹¹

CONCLUSION

It is clear that there are significant differences between the briefly mentioned territorial scope and the data transfer rules. It would appear that the differences lead to duplication or conflict between different provisions. However, the consistent application of the enumerated cumulative conditions for transfers and the criteria for supplementary measures confirms that the set of measures that can be applied by the controller or processor in the current situation to the transfer of personal data is legally sufficient. The other side of the matter is the rather bureaucratic and organisational complexity of ensuring that the above conditions and criteria are met, which is no longer addressed in the present article. The reality is that it is not possible to create a legal framework in a general way, but in fact it is necessary to deal in a sectoral and partial way with each type of personal data transferred, practically between the type of individual controller or processor that exports personal data and the individual controller or processor that receives the imported personal data when transferring it to a third country or an international organisation. This causality opens up a dimension of infinity in the resolution of the above question.

Despite this rather negative statement, we would like to draw attention to the main recommendations that can be applied in the current situation when transferring personal data, which are, in particular, knowing where we transfer the data, to whom, how, to which legal system of the third country or international organisation, what is the method and form of securing those transfers. And then, equally important, there is the permanent need for assessment of the level of protection of the personal data being transferred, so that it is essentially equivalent to the European level of protection of personal data.

¹¹ European Data Protection Board. Recommendation 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level of protection of personal data. Version 2.0. Adopted on 18 June 2021. *p.* 25 – 26.

REFERENCES:

1. Judgment of Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner, with the participation of Digital Rights Ireland Ltd in Case C-362/14, of 6 October 2015, ECLI:EU:C:2015:650.
2. Judgment of Göta hovrätt (Sweden) v Bodil Lindqvist in Case C-101/01, of 6 November 2003, ECLI:EU:C:2003:596.
3. OBSE. Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting. [Available from: <https://www.mfsr.sk/sk/dane-cla-uctovnictvo/priame-dane/dane-z-prijmu/zmluvy-zamedzeni-dvojiteho-zdanenia/multilateralny-nastroj/multilateralny-nastroj-2.html>]. Cited: 14.5.2024. More information available: <http://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm>.
4. SISÁKOVÁ, J. Aktuálny vývoj právneho rámca pre prenos osobných údajov z EÚ do USA. Final thesis LL.M. Institute of Law and Technology. LL. M. in Information and Communication Technologies Law of Masaryk University in Brno. 2023.
5. European Data Protection Board. *Recommendation 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level of protection of personal data. Version 2.0. Adopted on 18 June 2021.*
6. European Data Protection Board. *Guidelines 5/2021 on the Interplay between the application of Article 3 and the provisions on international transfers as per Chapter V of the GDPR. Version 2.0. Adopted 14 February 2023.*

Petra Paľuchová

Mgr., Interná doktorandka | PhD. Candidate

Katedra medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov |

Department of International Law and International Relations

Právnická fakulta | Faculty of Law

Univerzita Komenského v Bratislave | Comenius University in Bratislava

BALANCING ANIMAL WELFARE AND RELIGIOUS FREEDOM IN EUROPE

Abstract

The present contribution focuses on the challenges of balancing animal protection on one hand and ensuring freedom of religion as a fundamental human right on the other, particularly within the European context, as its title suggests. The most significant intersection between these two values can be observed in the practices of ritual slaughter performed by Jews and Muslims. The article addresses this issue in EU legislation, specifically through Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing, and the exemptions that this regulation provides. It briefly summarises the differences in national legislation among the various EU member states, as well as the latest developments in the approach to this issue brought about by recent decisions from the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights.

Key words: animal welfare, ritual slaughter, freedom of religion, evolutive interpretation, public morals

Introduction

It seems fair to say, freedom of religion and animal welfare are, at least at first glance, topics which seem to have not that much in common. Their interconnection

can be found in the practices of ritual slaughter. That, however, is also what creates a clash between the two.

Freedom of thought, conscience and religion is believed to be one of the foundations of a democratic society and one of the most vital elements that go to make up the identity of believers and their conception of life.¹² World-wide interest in ensuring the right to freedom of thought, conscience, and religion stems from the realisation of its primary importance. Due to its past denial often leading not only to untold misery, but also to persecutions directed against entire groups of people, religious freedom is today probably one of the most precious of all human rights which has already proved itself to be one of the most potent and contagious political forces the world has ever known. Its full realisation is said to be able to come about only when the oppressive action by which it has been restricted in many parts of the world is brought to light, studied, understood, and curtailed through cooperative policies.¹³ In this context, its compliance at the national level is very important, but its international legal implications appear to be even more significant.

Thus, freedom of religion, as a human right, is now understood as an inalienable part of all relevant modern international human rights sources. From the Universal Declaration of Human Rights,¹⁴ through the International Covenant on Civil and Political Rights,¹⁵ the Convention for the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter referred to as „**the Convention**“)¹⁶ and the *Charter of Fundamental Rights of the European Union* (hereinafter referred to as „**the Charter**“).¹⁷ However, the last-mentioned provisions

¹²ECtHR, *Kokkinakis v. Greece*, app. no. 14307/88, 25 May 1993, par. 31.

¹³ United Nations. (1960). *Study of Discrimination in the Matter of Religious Rights and Practices*. New York: United Nations Publication. Retrieved from: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Religion/Krishnaswami_1960.pdf (accessed on 22.05.2024), p. 5.

¹⁴ Universal Declaration of Human Rights (General Assembly resolution 217A(III), 10.12.1948), art. 18.

¹⁵ International Covenant on Civil and Political Rights (General Assembly resolution 2200A (XXI), 16.12.1966), art. 18.

¹⁶ European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Treaty Series - No. 5, 4.11.1950), art. 9.

¹⁷ *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, OJ C 326, 26.10.2012, art. 10.

naturally include certain more or less general limitation clauses, which determine the conditions under which it is possible to restrict these rights. The latter two provisions and the possibilities of restricting the right to freedom of religion will be further discussed in this paper.

Religious slaughter as part of religious freedom

Religious freedom, as a vast part of our current society, is in any case, necessarily accompanied by traditions passed down to younger generations. Among number of others, depending on and varying from one religion to another one, religious slaughter is one of them.

Religious slaughter is performed by Jews and Muslims. In both Islam and Judaism, the killing of animals, whether for sacrificial purposes or for the daily consumption of meat, is necessarily carried out in accordance with certain rules originating in ancient religious laws. In Judaism, they derive from the Torah and the Talmud, in Islam from the Quran. Both religions also have names for such animal slaughters whereby Jews call such a traditional method "kosher slaughter" or "shechita", the Muslim method is called "halal slaughter" or "Dhabiha". The most important bearing element for these customs are the prohibitions on food consumption to which these animal slaughter practices are linked. For both religions, they are an important feature for contributing to the form and maintenance of community identity, essentially creating a distinction between "us" and "them".¹⁸

Religious methods in both, Islam and Judaism, require the act of ritual slaughter to be carried out by cutting the animal's throat with a sharp knife, causing the blood to drain out.¹⁹ Jews as well as Muslims believe, slaughter can be carried out only on living and healthy animals necessarily using humane treatment in order to avoid the suffering of animals. Both religious methods include specific proscriptions regarding

¹⁸ Freidenreich, D. M. (2011). *Foreigners and their Food. Constructing Otherness in Jewish, Christian, and Islamic Law*. Berkeley: University of California Press.

¹⁹ Vellenga, S. (2015). *Ritual Slaughter, Animal Welfare and the Freedom of Religion: A Critical Discourse Analysis of a Fierce Debate in the Dutch Lower House*. *Journal of Religion in Europe*, 8(2). p. 215.

the fixation of the animal, the method of cutting and the knives used as well as the actions to stimulate the bleeding out.²⁰

The essence of slaughter lies in prohibition of stunning as in accordance with the opinion of interpreters of Jewish law stunning may impair the perfection of the animal. In Islam, the question of whether animals may be stunned before slaughtering remains unanswered.²¹ Such practice gives rise to a clash between concerns about animal welfare and those about religious freedom.

Laws regarding the treatment of animals in most western countries demand animals to be stunned before being slaughtered in order to prevent their suffering. At the same time, however, there usually exists an exemption to such legal requirement being an exception for Jewish and Muslim communities.²² This, naturally, concerns many, especially animal protection groups or individuals with a little more feeling for animals.

According to studies that have been carried out, due to an increased awareness of animal welfare, religious slaughter without stunning the animal appears to be no longer morally acceptable. The expressed concern of general public lies particularly in the fact religious slaughter requires the animal to be completely consciousness during the slaughter causing the animal unnecessary harm whereby some hold the view the twenty-first century booming with new technologies is the argument of itself with which the ritual slaughter should be conformed.²³

The very title of the contribution itself suggests that its content should aim to find a balance between animal welfare and freedom of religion in the European area, or to determine which of these two seemingly conflicting interests should be given priority.

²⁰ Zoethout, C. M. (2012). Ritual Slaughter and the Freedom of Religion: Some Reflections on a Stunning. *Human Rights Quarterly*, 35/3. p. 656.

²¹ Shadid, Wasif A. and Koningsveld, van Pieter S. (eds.). (1992). *Islam in Dutch Society: Current Developments and Future Prospects*. Kampen: Kok.

²² Zuolo, F. (2015). Equality among animals and religious slaughter. *Historical Social Research*, 40(4). p. 110. See also: Haupt, C. (2007). Free exercise of religion and animal protection: a comparative perspective on ritual slaughter. *George Washington International Law Review*, 39 (4), 839-86.

²³ Wiel, van de Ch. (2018). *Freedom of religion versus animal welfare*. Tilburg: Tilburg University. p. 5.

Duty of minimising the distress of animals in Europe and its derogation

The protection of animals at the time of slaughter is regulated at EU level by Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing (hereinafter referred to as „**the Regulation**“). This Regulation lays down rules for the killing of animals bred or kept for the production of food, wool, skin, fur or other products as well as the killing of animals for the purpose of depopulation and for related operations²⁴ in a way which helps to avoid pain and minimise the distress and suffering of animals during the slaughtering or killing process. It further also states that animal welfare is a Community value and the protection of animals at the time of slaughter or killing is a matter of public concern, indeed.²⁵

The regulation states in art. 4 par. 1 that: „Animals shall only be killed after stunning in accordance with the methods and specific requirements related to the application of those methods set out in Annex I. The loss of consciousness and sensibility shall be maintained until the death of the animal.“ However, in order to maintain accord with the Charter of Fundamental Rights of the European Union, in art. 4 par. 4 it stipulates the following: „In the case of animals subject to particular methods of slaughter prescribed by religious rites, the requirements of paragraph 1 shall not apply provided that the slaughter takes place in a slaughterhouse.“, so as to ensure that some religious communities can consume meat in accordance with their precepts.

It is up to individual member states to decide whether to use this derogation, or to prohibit outright the slaughter of animals without stunning. The procedure is the subject of ongoing discussion and concern because some groups see non-stunning of animals before they are killed as a threat to animal welfare yet, on the other hand, religious groups defend their freedom to express their faith.²⁶

²⁴ Art. 1 par. 1 of the Regulation.

²⁵ Preamble of the Regulation, par. 4.

²⁶ European Parliament. (2023). Religious slaughter Reconciling animal welfare with freedom of religion or belief. Brussels: European Parliamentary Research Service. Retrieved from:

Animals as sentient beings in European legislation

It is fair to say that in recent years this issue has become more topical than ever due to the growing interest in the fate of animals and the emergence of a number of organisations or groups. The society has been marked by various initiatives focusing on the fate of animals and trying to improve their position in society, and thus also their perception in the law. Animals have been found to be as capable as humans of feeling pain, experiencing suffering or even experiencing joy, but also stress. As a result, there arose the idea that animals should be considered sentient beings, which, together with humans, form part of the environment, but are substantially different from other parts of it.

It was the Australian philosopher Peter Singer who came up with this so-called theory of sensibility, linking it to the classical utilitarianism of Jeremy Bentham,²⁷ from which he drew especially on the capacity of animals to suffer: „The capacity for suffering and enjoyment is, however, not only necessary, but also sufficient for us to say that a being has interests—at an absolute minimum, an interest in not suffering.”²⁸

The aforementioned regulation is based on the notion of animals as sentient beings, indeed. The notion is also expressed in art. 13 of Treaty on the Functioning of the European Union (hereinafter referred to as „**the TFEU**“) which reads: „In formulating and implementing the Union's agriculture, fisheries, transport, internal market, research and technological development and space policies, the Union and the Member States shall, since animals are sentient beings, pay full regard to the welfare requirements of animals [...].“

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/751418/EPRS_IDA\(2023\)751418_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/751418/EPRS_IDA(2023)751418_EN.pdf) (accessed on 22.05.2024), p. 1.

²⁷ Bentham rejected traditional considerations of moral distinctions between humans and animals according to reason and language, replacing them with the criterion of their ability to feel pain. Further see: Müllerová, H. and Stejskal, V. (2013). *Ochrana zvířat v právu*. [Protection of animals in law]. Praha: ACADEMIA. p. 40.

²⁸ Singer, P. (1990). *Animal liberation*. New Revised Edition. New York: Avon Books. p. 7 – 8.

It is interesting to see animal welfare being put on equal footing with other key principles mentioned in the same title, i. e. equality between sexes, combatting racism and guaranteeing social protection.²⁹

The situation in many European countries has been different. While unstunned slaughter has been banned in Norway, Iceland, Sweden, Switzerland or Luxembourg some other countries require the animal to be stunned after or during the incision, as is the case for Estonia, France, Italy, Spain, Ireland, Portugal, Germany or Finland. These countries allow certain exemptions to the obligation of stunning for religious reasons. In Poland in 2014, the Association of Jewish Religious Communities even succeeded in their application to have a ban on non-stun slaughter declared unconstitutional by the Polish Constitutional Tribunal.³⁰

Based on that, the friction among the entrenched right to freedom of religion on the one hand and the more modern conception of animals as beings capable of feeling and perceiving on the other one, seemed to be a question that would not be answered anytime soon.

The turning point was reached with the situation in one of the European countries, where the population of Muslims and Jews is one of the highest.

The Belgian legislative shift and the judicial approach towards animal welfare

The Belgian provinces of Flanders and Wallonia had passed laws requiring that all animals slaughtered for human consumption must be stunned before being killed. The Dutch-speaking region of Flanders outlawed the killing of animals without prior stunning in 2017 and the French-speaking Wallonia followed such legislation in 2018.

Jewish and Muslim associations challenged the ban on non-stun slaughter introduced by the Flemish and Walloon governments in Flanders and Wallonia. They

²⁹ Willem Sap, J., Zoethout. C. M. and Schyff, van der G. (2017). *Ritual Slaughter, Animal Welfare and the Freedom of Religion*. Amsterdam: VU University Press. p. 47.

³⁰ Müllerová, H., Černý, D. and Doležal, A. (2016). *Kapitoly o právech zvířat. "My a oni" z pohledu filozofie, etiky, biologie a práva*. [Chapters on animal rights. "Us and Them" from the perspective of philosophy, ethics, biology and law]. Praha: ACADEMIA. p. 627. The implementation of these bans in several countries could inspire others to introduce similar prohibitions. This pattern was evident with the ban on hunting seals for their fur. After a few countries banned seal hunting and the trade of seal fur, a Europe-wide ban was eventually introduced.

brought the case to the Belgian Constitutional Court, which requested a preliminary ruling from the Court of Justice of the European Union (hereinafter referred to as „the CJEU“). The Jewish and Muslim communities aimed to overturn the legislation, arguing that it infringed upon their religious freedom to slaughter animals according to their dietary laws as enshrined in article 10 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and article 9 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.³¹

The CJEU faced a challenging issue stemming from the integration of the EU Charter of Fundamental Rights into the Lisbon Treaty as primary law, affirming the importance of fundamental rights in the EU legal framework. Article 10 of the Charter, which guarantees Freedom of thought, conscience, and religion, states that: „Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion. This right includes freedom to manifest religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.“³² Article 21 prohibits discrimination based on religion, while Article 22 mandates the Union to respect cultural, religious, and linguistic diversity. As primary law, these provisions of the Charter take precedence over secondary EU legislation, including laws on animal welfare.

In December 2020, the CJEU ruled that EU member states were free to ban non-stun slaughter.³³ In its judgment, the CJEU recognises the vital importance of animal welfare in slaughtering practices, irrespective of the purpose of the slaughter. Consequently, religious slaughter must also adhere to animal welfare standards.

³¹ The aforementioned art. 9 par. 1 of the Convention reads: „Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief, in worship, teaching, practice and observance.“ The second paragraph then describes allowed limitations to the protection of such freedom as it states: „Freedom to manifest one’s religion or beliefs shall be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary in a democratic society in the interests of public safety, for the protection of public order, health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.“

³² The Charter, art. 10 par. 1.

³³ C-336/19 *Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i.*, ECLI:EU:C:2020:1031. Within just a few years, the CJEU had to deal with such question for a few times. See further: Case C-426/16 *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen and Others*, ECLI:EU:C:2018:335; case C-497/17 *Œuvre d’assistance aux bêtes d’abattoirs*, ECLI:EU:C:2019:137.

The court's reasoning was based, *inter alia*, on the increasing societal and legislative interest in animal welfare, asserting that the freedom to practice religion through ritual slaughter must be interpreted within this evolving context. The CJEU noted that, like the Convention, the Charter is a living instrument that must be interpreted according to present-day conditions and the prevailing ideas in democratic states. This means considering changes in societal values and legislation within member states. As contemporary democratic societies have increasingly valued animal welfare, these changes in society may justify giving more consideration to animal welfare in the context of ritual slaughter, thus supporting the proportionality of the legislation in question. The Court thus pointed out the Belgian legislature did not exceed the discretion which EU law confers on member states as regards the need to reconcile Article 10 par. 1 of the Charter with Article 13 of the TFEU.³⁴

The CJEU's judgment was then followed by the Belgian Constitutional Court which confirmed the bans introduced by Flemish and Walloon governments (cases n° 117/2021 and 118/2021). Due to dissatisfaction with the decision, representatives of the religious communities concerned decided to bring their case to the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as „**the ECtHR**“), arguing that the law violated their religious freedom.

The applicants argued that the government should not determine what constitutes a legitimate expression of religion and that the obligation to stun animals before slaughter constituted an interference with their right to manifest their religion. They claimed that this requirement prevented them from adhering to dietary laws and performing religious rituals, which, according to them, are by no means mere details of ritual slaughter. The applicants did not deny that the interference was established by law, but they believed it did not pursue a legitimate aim as required by art. 9 par. 2 of the Convention. They also argued that the interference did not stem from a pressing social need and was, in any case, not necessary in a democratic society.

³⁴ C-336/19 *Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i.*, ECLI:EU:C:2020:1031, par. 77 – 79.

Moreover, the applicants contended that there could not be a broad margin of appreciation for states, as there is a wide consensus among the contracting states of the Convention on allowing ritual slaughter without prior stunning. In this context, they claimed that the real aim of the contested legislation was not the protection of animal welfare, but rather the discriminatory imposition of stunning requirements on Muslim ritual slaughter. Regional legislators, they argued, would never in good faith consider how to improve the welfare of animals during slaughter, especially in regard to industrial meat production. If animal welfare was the true goal, other measures should have been adopted, according to them.³⁵

It is important to mention that the applicants also pointed out that the Convention does not recognise the protection of animal welfare as a legitimate aim that could justify interference with the freedom to manifest one's religion. The Convention does not grant any rights to animals in general, and its material and personal scope is limited to individuals - humans. Therefore, they believed, it does not seem appropriate to speak of balancing human rights with the interests of animals or extending the protection of morality to include animal welfare.³⁶

In this case, however, the ECtHR noted, contrary to the applicants' claims, that the protection of public morals referred to in art. 9 par. 2 of the Convention cannot be understood as being exclusively aimed at safeguarding human dignity in interpersonal relations. The Convention is not indifferent to the environment in which the individuals it protects live,³⁷ particularly with regard to animals.³⁸ Therefore, the Convention cannot be interpreted as supporting the absolute satisfaction of the rights and freedoms it enshrines without regard to animal suffering, simply because, according to art. 1, it recognises rights and freedoms only in favour of individuals. The concept of "morality" is inherently evolving, and the ECtHR has repeatedly

³⁵ ECtHR, *Executief van de Moslims van België and others v. Belgium*, app. no. 16760/22 and 10 others, 13 February 2024, par. 67 – 70.

³⁶ ECtHR, *Executief van de Moslims van België and others v. Belgium*, app. no. 16760/22 and 10 others, 13 February 2024, par. 69.

³⁷ ECtHR, *Hamer v. Belgium*, app. no. 21861/03, 27 November 2007, par. 79.

³⁸ ECtHR, *Friend and others v. United Kingdom*, app. no. 16072/06, 24 November 2009, par. 50.

emphasised that the Convention is a living instrument that must be interpreted in light of current living conditions and prevailing concepts in democratic states today. This "living instrument" doctrine applies not only to the rights and freedoms granted to individuals by the Convention but also to the reasons justifying the limitations that may be imposed on them, considering the social and normative developments since the Convention's adoption in 1950.³⁹ The ECtHR, in agreement with the Constitutional Court, finally noted that the support for the protection and welfare of animals as sentient beings can be considered a moral value shared by many people in Flanders and Wallonia, as evidenced by the fact that the contested legislation was adopted by a very large majority of the members of both parliaments.

Conclusion

Religious freedom encompasses more than the mere protection of an individual's internal beliefs and faith. It extends to a broader spectrum of rights, including adherence to dietary laws specific to one's religion. As such, ritual slaughter is a manifestation of this broader right. However, there are grounds for its restriction. Religious freedom is generally considered inviolable, provided its practice does not infringe upon other rights or the fundamental interests of others. The ritual slaughter however is objectionable because it may violate the rights of animals. Contemporary western legislation reflects a growing concern for animal welfare, which is often viewed as a moral obligation of humans rather than a legal entitlement of animals.

Either way, finding a balance between animal welfare and freedom of religion appears to be a rather challenging task. In the European area, successful legislation in this area has also been adopted in the form of Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing, which allows

³⁹In the context of this case, the CJEU also referred to this method of interpretation as a living instrument that should be applied to the Charter in its judgment as described above. See: CJEU, C-336/19 *Centraal Israëlitisch Consistorie van België a i.*, ECLI:EU:C:2020:1031, par. 77.

for exceptions to its provisions, which in general aim at the highest possible level of animal welfare, in order to protect freedom of religions. National legal provisions in Belgium, which seemed to offer greater protection to animals than to individuals, have thus become the subject of legal proceedings not only at the national level in Belgium but also at the transnational level before the CJEU and the ECtHR. However, these judicial authorities have consistently acknowledged that as societies evolve, animal welfare increasingly reflects public morals and ethical standards held by many. As, it seems, balancing animal welfare and religious freedom will still continue to be a delicate question and the subject of ongoing discussion and concern, the societal shift, presented inter alia by the leading judicial authorities, implies that there may be a growing need to prioritise animal welfare within legal frameworks, especially in the context of ritual slaughter.

The author holds the view the aforementioned decisions carry significant implications for the legal and ethical treatment of animals. As public values and ethical considerations continue to develop, the judiciary might need to adjust legal interpretations to better balance the protection of animal welfare with the preservation of religious freedoms, ensuring that legal provisions align with contemporary moral standards.

Bibliography:

CJEU, C-336/19 - Centraal Israëlitisch Consistorie van België and Others, ECLI:EU:C:2020:1031, 17 December 2020.

CJEU, C-426/16 - *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen and Others*, ECLI:EU:C:2018:335, 29 May 2018.

CJEU, C-497/17 - *Oeuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs*, ECLI:EU:C:2019:137, 26 February 2019.

ECtHR, *Executief van de Moslims van België and others v. Belgium*, app. no. 16760/22 and 10 others, 13 February 2024.

ECtHR, *Friend and others v. United Kingdom*, app. no. 16072/06, 24 November 2009.

ECtHR, *Hamer v. Belgium*, app. no. 21861/03, 27 November 2007.

ECtHR, *Kokkinakis v. Greece*, app. no. 14307/88, 25 May 1993.

Freidenreich, D. M. (2011). *Foreigners and their Food. Constructing Otherness in Jewish, Christian, and Islamic Law*. Berkeley: University of California Press.

Haupt, C. (2007). Free exercise of religion and animal protection: a comparative perspective on ritual slaughter. *George Washington International Law Review*, 39 (4), 839-86.

Müllerová, H. and Stejskal, V. (2013). *Ochrana zvířat v právu*. [Protection of animals in law]. Praha: ACADEMIA.

Müllerová, H., Černý, D. and Doležal, A. (2016). *Kapitoly o právech zvířat. "My a oni" z pohledu filozofie, etiky, biologie a práva*. [Chapters on animal rights. "Us and Them" from the perspective of philosophy, ethics, biology and law]. Praha: ACADEMIA.

Shadid, Wasif A. and Koningsveld, van Pieter S. (eds.). (1992). *Islam in Dutch Society: Current Developments and Future Prospects*. Kampen: Kok.

Singer, P. (1990). *Animal liberation*. New Revised Edition. New York: Avon Books.

Vellenga, S. (2015). Ritual Slaughter, Animal Welfare and the Freedom of Religion: A Critical Discourse Analysis of a Fierce Debate in the Dutch Lower House. *Journal of Religion in Europe*, 8(2), 210-234. <https://doi.org/10.1163/18748929-00802004>.

Wiel, van de Ch. (2018). *Freedom of religion versus animal welfare*. Tilburg: Tilburg University.

Willem Sap, J., Zoethout. C. M. and Schyff, van der G. (2017). *Ritual Slaughter; Animal Welfare and the Freedom of Religion*. Amsterdam: VU University Press.

Zoethout, C. M. (2012). Ritual Slaughter and the Freedom of Religion: Some Reflections on a Stunning. *Human Rights Quarterly*, 35/3, 651–672.

Zuolo, F. (2015). Equality among animals and religious slaughter. *Historical Social Research*, 40(4), 110-127. <https://doi.org/10.12759/hsr.40.2015.4.110-127>.

European Parliament. (2023). Religious slaughter Reconciling animal welfare with freedom of religion or belief. Brussels: European Parliamentary Research Service. Retrieved from: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/751418/EPRS_IDA\(2023\)751418_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/751418/EPRS_IDA(2023)751418_EN.pdf) (accessed on 22.05.2024).

United Nations. (1960). Study of Discrimination in the Matter of Religious Rights and Practices. New York: United Nations Publication. Retrieved from: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Religion/Krishnaswami_1960.pdf (accessed on 22.05.2024).

Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ C 326, 26.10.2012.
Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, *OJ C 326, 26.10.2012.*

Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing.

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Treaty Series - No. 5, 4.11.1950).

International Covenant on Civil and Political Rights (General Assembly resolution 2200A (XXI), 16.12.1966).

Universal Declaration of Human Rights (General Assembly resolution 217A(III), 10.12.1948).

Адамович О.В.

доктор філософії в галузі права, старший викладач кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ФРАУДАТОРНИЙ ПРАВочИН В ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Перспектива вступу до Європейського Союзу та євроінтеграційна спрямованість нашої держави, попри повномасштабні воєнні дії, вимагають імплементації норм законодавства європейської спільноти до законодавства України. Незважаючи на збройну агресію російської федерації, продовжується робота щодо удосконалення національної правової системи та приведення її у відповідність з законодавством ЄС, зокрема і у сфері визнання правочинів недійсними.

Правова конструкція фраздаторності або *actio Pauliana* відома світові ще з часів Римського права як спосіб захисту прав кредитора від недобросовісного боржника.

Відмінність національного законодавства від законодавства багатьох країн ЄС полягає в тому, що інститут *actio Pauliana* закріплений в сучасному цивільному праві таких країн як: Республіка Австрія, Королівство Бельгія, Данія, Французька Республіка, Грецька Республіка, Італійська Республіка, Нідерланди, Королівство Швеція, а також Республіка Польща та Литовська Республіка і відповідно, застосовується судами у певних ситуаціях, коли боржник вчиняє юридичні дії на шкоду кредиторам [1, с. 178]. Наприклад, ст. 527 Ustawa Kodeks cywilny (Закону Республіки Польщі про Цивільний кодекс) унормовує наступні положення: «(1) Якщо внаслідок юридичної дії боржника, вчиненої на шкоду кредиторам, третя сторона отримала економічну вигоду, будь-який із кредиторів може вимагати визнання такої дії недійсною щодо нього, якщо боржник свідомо діяв на шкоду кредитору, і третя особа знала або,

проявляючи належну обачність, могла знати про це. (2) Правова дія боржника є вчиненою на шкоду кредиторам, якщо внаслідок такої дії боржник став неплатоспроможним або більш неспроможним, ніж він був до вчинення дії. (3) Якщо внаслідок юридичної дії боржника, вчиненої на шкоду кредиторам, особа, яка перебуває у близьких стосунках з боржником, отримала економічну вигоду, вважається, що така особа знала, що боржник свідомо діяв на шкоду кредиторам. (4) Якщо в результаті юридичної дії боржника, вчиненої на шкоду кредиторам, підприємство, яке перебуває в постійних комерційних відносинах з боржником, отримало економічну вигоду, вважається, що воно усвідомлювало, що боржник свідомо діяв на шкоду кредиторам» [2, с. 1].

В законодавстві Литви закріплені не лише чіткі підстави подання кредитором позову щодо визнання недійсним фrawdаторного правочину, а й низка презумпцій недобросовісності боржника, що полегшують кредитору обов'язок доказування [3, с. 104].

Німецький Цивільний кодекс, в основі якого лежить принцип *actio Pauliana*, передбачає можливість отримати задоволення вимог кредиторів за допомогою заходів примусового виконання і у випадках, коли активи боржника передані третій особі. Так, наприклад, якщо боржник за певним правочином передав всі свої матеріальні цінності третій особі – своїй дружині, у зв'язку з чим не має можливості сплачувати борги, у разі задоволення позову така третя особа повинна надати кредитору доступ до цих активів.

Законодавство Італії, Нідерландів, Франції, містить деякі положення про фrawdаторність тільки у процедурі банкрутства.

В Україні ж загальний зміст поняття фrawdаторних правочинів розкривається в окремих специфічних законодавчих актах, зокрема в Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [4], Законі України «Про виконавче провадження» [5], а також в Кодексі України з процедур банкрутства [6].

Фраудаторність як така в українській правовій реальності з'явилася досить недавно, хоча сьогодні вже застосовується в різних правових сферах. Так, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 07 жовтня 2020 року по справі № 755/17944/18 закріпила в судовому рішенні поняття фраудаторного правочину та визначила його як такого, що вчиняється на шкоду кредиторам. Суд наголосив, що до обставин, які дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору відноситься: 1) момент укладення договору; 2) контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); 3) ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника [7].

У постанові КЦС ВС від 13 квітня 2022 року у справі № 757/62043/18-ц вказано про те, що договір як приватноправова категорія, оскільки є універсальним регулятором між учасниками цивільних відносин, покликаний забезпечити регулювання цивільних відносин і має бути спрямований на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Приватноправовий інструментарій (зокрема, вчинення договору не для регулювання цивільних відносин і не для встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з-під арешту в публічних відносинах або уникнення арешту та/або можливої конфіскації [8].

Таким чином, фактично саме судовою гілкою влади відбулося впровадження нового за своїм видом правочину – фраудаторного, його характерних ознак та наслідків визнання недійсним.

З огляду на означене, вбачається, що у праві ЄС має місце нормативна фраудаторність, тобто та, яка чітко визначена у законодавстві, а в Україні – прецедентна, визначена в судових рішеннях, яка впливає із загальної заборони недобросовісної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Ольшевський І. О. Фраудаторний правочин: проблеми визначення поняття та застосування в сучасному цивільному праві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 11. С. 177-182. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/39.pdf.
2. Білецька Л. Нормативна і прецедентна фраудаторність в українському та зарубіжному судочинстві. Закон і Бізнес. 2023. URL: <https://zib.com.ua/ua/154493.html>.
3. Хоменко С. С. Визнання недійсним фраудаторного правочину як спосіб захисту прав кредиторів. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/19024b71-f492-4470-b41a-f24b3886a0f4/content>.
4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 50. Ст. 564. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/4452-17#Text>.
5. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
6. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.
7. Постанова Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року по справі № 755/17944/18 (провадження № 61-17511св19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315178>.
8. Постанова Верховного Суду від 13 квітня 2022 року у справі № 757/62043/18-ц (провадження № 61-13227св21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103986061>.

Великанова М.М.

д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів та природокористування України,
завідувач відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз НАН України
(Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ

Останнім часом досить часто почало підніматися питання співвіднесення строку дії договору зі строком чинності зобов'язання, що виникає із договору. Нерідко лунають думки, що вплив строку виконання окремого зобов'язання за договором має наслідком закінчення строку дії договору. Така позиція простежується й в окремих судових рішеннях [1]. У зв'язку з цим з точки зору доктринального тлумачення чинного законодавства доцільно звернути увагу на таке.

Відповідно до ст. 631 ЦК України строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору. Договір набирає чинності з моменту його укладення і діє до спливу строку. Виходячи із принципу свободи договору, закріпленого ст. 627 ЦК України, строк чинності договору визначається на розсуд сторін, якщо чинним законодавством імперативно не встановлено обмеження такого строку.

Строк договору не можна ототожнювати із строком (терміном) виконання зобов'язання. Згідно зі ст. 530 ЦК України, якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). При цьому під строком розуміється певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення (ч. 1 ст. 251 ЦК України). Тому у контексті виконання зобов'язання строком є період часу, протягом якого зобов'язання має бути виконане.

Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати

майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку (ч. 1 ст. 509 ЦК України). Таким чином, змістом зобов'язання є права та обов'язки його учасників. Відповідно, у ст. 530 ЦК України йдеться про період часу, протягом якого його учасники можуть здійснити свої права та (або) виконати обов'язки.

Зобов'язання виникають з підстав, встановлених ст. 11 ЦК України, де договір визначається як окрема підстава виникнення цивільних прав та обов'язків.

Строк чинності договору обумовлює строк чинності зобов'язання, що виникло із цього договору. Чинність договору зумовлюється строком його дії, але не припиняється доти, доки зобов'язання не буде виконане сторонами або одна із сторін не відмовиться від договору в порядку, встановленому для зміни чи розірвання договору відповідно до ст. 651-654 ЦК України [2, с. 177]. Така позиція підтримується і судами, зокрема, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 910/4962/18 від 9 квітня 2020 року обґрунтував своє рішення тим, що зобов'язання, невиконане належним чином, продовжує існувати, незважаючи на закінчення строку дії договору. Аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 04.05.2018 у справі № 927/333/17 та постанові Верховного Суду у справі № 916/626/18 від 19.03.2019.

Договір не припиняє свою дію і тоді, коли одна сторона виконала своє зобов'язання, а друга ні. Також сплив строку виконання зобов'язання однією стороною не має наслідком закінчення строку дії договору.

Погоджений сторонами строк (термін) виконання своїх окремих зобов'язань є строками (термінами) виконання зобов'язань, які у своїй сукупності можуть становити строк дії договору, тобто період часу, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки. Проте, строк дії договору може і не вичерпуватися вказаними строками виконання

окремих зобов'язань, а бути тривалішим (більшим). Окрім того, як було зазначено Верховним Судом у справі № 910/4962/18 від 9 квітня 2020 року, ст. 599 ЦК України та ст. 202 ГК України встановлюють, що зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Поряд з належним виконанням законодавство передбачає і інші підстави припинення зобов'язань (прощення боргу, неможливість виконання, припинення за домовленістю, передання відступного, зарахування). Однак, чинне законодавство не передбачає таку підставу припинення зобов'язання як закінчення строку дії договору. Тобто, зобов'язання, невиконане належним чином, продовжує існувати, незважаючи на закінчення строку дії договору. *Відтак, оскільки зобов'язання існує (не припинило свою дію), то не припиняється й дія договору.*

Звідси до припинення дії договору сторони вільні у визначенні його змісту, що є втіленням принципу свободи договору. Тому можливими є відступлення права вимоги, переведення боргу, зміна договору тощо.

Окремо у контексті фінансових відносин доцільно наголосити, що реалізація приписів Закону України «Про фінансову реструктуризацію» та досягнення мети фінансової реструктуризації, як і забезпечення фінансової стабільності, можливі за умови однозначності тлумачення чинного законодавства та єдності практики правозастосування.

Отже, чинність договору зумовлюється строком його дії, але не припиняється доти, доки зобов'язання не буде виконане сторонами або одна із сторін не відмовиться від договору в порядку, встановленому для зміни чи розірвання договору. Договір не припиняє свою дію і тоді, коли одна сторона виконала своє зобов'язання, а друга ні. Також вплив строку виконання зобов'язання однією стороною не має наслідком закінчення строку дії договору. Відтак, оскільки зобов'язання існує (не припинило свою дію), не припиняється й дія договору, тому можлива зміна умов договору, відступлення права вимоги, переведення боргу тощо. Саме таке розуміння співвідношення строку дії договору та строку чинності зобов'язання, що виникає із договору, відповідає

суті договірних відносин, є проявом добросовісності та спрямоване на розумну передбачуваність правозастосовних актів.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду у справі № 873/41/19 від 14 квітня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88832093> (дата звернення: 10.08.2023).

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-те вид., перероб. і допов. / за заг. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. II. 1048 с.

Ганджа І.А.

аспірант кафедри цивільного та господарського права, Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Майно є одним з центральних інститутів господарських відносин. А саме нерухоме майно залишається одним з основних засобів збереження та накопичення капіталу. Через вагому значимість нерухомого майна в суспільних відносинах будь-якій державі необхідно установа спеціального режиму правового регулювання відносин, пов'язаних з даною сферою який працюватиме безперебійно за будь-якого стану в країні. Існування нерухомого майна в правовому полі передбачає необхідність державної реєстрації виникнення та переходу права власності на нерухомість найпростішим способом [1, С. 22].

Актуальним питанням діючого законодавства України є порядок набуття права власності на нерухомість в розумінні цілісного об'єкту – земельна ділянка

та все, що на ній розташоване. Проблема полягає в тому, що реєстрація прав власності на земельну ділянку та на об'єкти, які на ній розташовані, проводиться відокремлено. Це пояснюється тим, що виникнення права на будівлю, споруду та інші об'єкти, які розташовані на земельній ділянці не означає аналогічного права на цю земельну ділянку. Його виникнення, а тим більше реєстрація проводиться абсолютно відокремлено, що на сучасному етапі призвело й призводить до тієї ситуації, що земля під будівлями та спорудами не є у власності власників цих об'єктів.

Забезпечуючи ідентифікацію об'єкту нерухомості система державної реєстрації прав і угод з нерухомим майном дозволяє:

- створити систему оподаткування нерухомості;
- забезпечити безпеку угод через надання гарантій набувачу прав в тому, що придбання здійснено у дійсного володаря цих прав;
- зафіксувати момент переходу прав на майно, а значить, вигод і ризиків, пов'язаних із володінням прав на нерухомість [2].

6 березня 2022 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» [3], яка, зокрема, визначила порядок доступу державних реєстраторів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРРП) та обмеження щодо його функціонування у воєнний час. Згодом до вказаної постанови були внесені зміни, які:

1. Встановлено, що державна реєстрація прав проводиться нотаріусами в межах області за місцезнаходженням нерухомого майна, крім проведення державної реєстрації прав у результаті оформлення спадщини. Цей пункт виключається, а в питанні територіальності тепер застосовують норми Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

2. Державна реєстрація нерухомого майна, місцезнаходженням якого є адміністративно-територіальна одиниця, в межах якої припиняється доступ користувачів до державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану, проводитиметься незалежно від місцезнаходження такого нерухомого майна. Окрім того скасовується обмеження щодо державної реєстрації на підставі документів, щодо яких законодавством вимагається нотаріальне посвідчення або нотаріальне засвідчення справжності підпису лише нотаріусом, який завірив підпис (крім випадків передачі заяв/документів Мін'юстом). Закріплено повноваження посадових осіб Мін'юсту (та його територіальних органів) на проведення державної реєстрації набуття обтяжень речових прав на нерухоме майно на підставі судового рішення та реєстрації судових рішень про заборону вчинення реєстраційних дій [1, С. 26].

Так, не тільки нотаріуси, а і державні реєстратори забезпечують формування за допомогою програмних засобів ДРРП інформації про проведені ними протягом попереднього дня реєстраційні дії та перевірятимуть їх на відповідність реєстраційним діям, що фактично ними проводились за відповідний період, а у разі невідповідності - звертатимуться з відповідною скаргою до Мін'юсту та повідомлятимуть про це ДП «НАІС».

Отже, права власника нерухомого майна в Україні має бути надійно захищені державою.

Список використаної літератури:

1. Таранова О.О. Функціонування реєстру нерухомого майна в Україні в період сімейного стану. 2024: Юридичні науки. № 1 (27), С. 22–29. URL: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.300235>.
2. Жук В.М. Система державної реєстрації об'єктів нерухомості: стан та перспективи. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/sistema-derzhavnoi-reestracii-obektiv-neruhomosti-stan-ta-perspektivi-1266.html>.

3. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

Гапека Т.В.

адвокат

**ДОГОВІР СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЛІКУВАННІ БЕЗПЛІДДЯ:
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Незважаючи на всю складність економічної та безпекової ситуації в країні, жодна жінка не залишає бажання стати мамою, а кожне подружжя – стати батьками. Однак, як свідчить практика, не завжди можна отримати бажаний результат без допомоги сторонніх осіб чи інших дозволених (незаборонених) законом способів.

Інститут сурогатного материнства з'явився в 1976 році в США, ставши можливим після появи технологій штучного і екстракорпорального запліднення. Це уможливило отримання генетичного матеріалу від генетичних батьків з подальшою «підсадкою» його для виношування і народження дитини в організм сурогатної матері. При проведенні першого досвіду фахівці використовували яйцеклітину сурогатної матері, запліднену сперматозоїдом біологічного батька.

Згодом цей інститут поширювався всіма європейськими країнами. В Україні також передбачений інститут сурогатного материнства, хоча й в законодавстві України відсутнє жодне визначення цього поняття. Більше того, норми чинного Цивільного кодексу не містять правового регулювання укладення договору сурогатного материнства, що в свою чергу призводить до неочікуваних наслідків невиконання такого договору сурогатною матір'ю.

Аналіз норм чинного законодавства України свідчить про те, що правовідносини, що виникають з питань сурогатного материнства регулюються лише однією нормою. А саме, відповідно до ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України вказано, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.

Відсутність законодавчого регулювання питань пов'язаних з так званим сурогатним материнством, викликало не лише постійні дискусії серед науковців, а викликало на даний час низку судових спорів. Серед найпоширеніших, це реєстрації факту народження дитини за сурогатною матір'ю, що в подальшому призводить до порушення прав сурогатних батьків.

Основи законодавства України про охорону здоров'я в ст. 48 містять регламентацію штучного запліднення та імплантації ембріона.

Натомість з точки зору права, все ж для цивільних правовідносин з сурогатного материнства характерним є традиційний трьохланковий склад: суб'єкти - учасники репродуктивної послуги з сурогатного материнства, об'єкт - репродуктивна послуга, зміст даних відносин, що складають репродуктивні суб'єктивні права і репродуктивні цивільні обов'язки, що супроводжується послідовним укладенням договору.

Репродуктивна послуга як об'єкт цивільних правовідносин з сурогатного материнства передбачає встановлений договором процес зачаття, виношування і народження дитини з подальшою її передачею біологічним батькам.

Таким чином, послуги з сурогатного материнства - це врегульований цивільним законодавством процес зачаття, виношування і народження дитини з наступною реєстрацією немовляти як дитини замовника послуги.

Разом з тим, в Цивільному кодексі України прямо не передбачено можливість укладення договору, який окреслював би юридичні особливості взаємовідносин у сфері сурогатного материнства, однак враховуючи дію

принципу свободи договору, він має право на існування, за умови його відповідності загальним засадам цивільного законодавства.

Отже, відсутність юридичного визначення договору про сурогатне материнство свідчить про те, що й на даний час достеменно не з'ясована правова природа такого договору, що має певні негативні наслідки, незважаючи на те, що на Україна активно впроваджує реалізацію цього інституту на рівні з іншими країнами Європи.

Зі змісту положень Цивільного кодексу України договір сурогатного материнства поєднує в собі ознаки декількох договорів: у частині особистих майнових відносин містить ознаки договору про надання послуг, а в частині отримання результату - елементи договору підряду (оскільки біологічних батьків, передусім, цікавить результат — народження дитини).

Разом з тим, жоден передбачений у законодавстві договір не відображає сутність відносин, що мають бути врегульовані у процесі застосування технології сурогатного материнства.

Також слід зазначити, що укладаючи договір сурогатного материнства чинним законодавством України не вимагається нотаріальне посвідчення такого договору. Але, з метою уникнення небажаних ситуацій, що пов'язані з відмовою сурогатної матері віддавати дитину біологічним батькам, шантажем переривання вагітності, вимогами додаткових грошей, погрозами розголошення інформації про народження дитини, про те, хто її виношував, або відмовою біологічних батьків виплатити сурогатній матері обіцяну грошову компенсацію, незабезпечення сурогатної матері належними умовами під час вагітності та пологів доцільно укладати такий договір шляхом його нотаріального посвідчення.

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що на даний час існує низка правових прогалин в сфері регулювання інституту сурогатного материнства, починаючи від відсутності його законодавчого визначення та закінчуючи відсутністю законодавчо закріплених істотних умов договору в цивільному законодавстві.

Гербета А.В.

аспірантка кафедри цивільного та господарського права Національного
університету біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна)

ПРИЄДНАНА МЕРЕЖА, ЯК ТЕХНОЛОГІЧНИЙ І ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН

Сформовані наукові уявлення щодо сутності поняття «приєднана мережа» мають міждисциплінарний характер і досить різняться між собою, оскільки вони використовуються в різних галузях знань. Різноманітність інтерпретацій цього поняття може виникати через різні наукові дисципліни, котрі досліджують його з різних напрямків, таких як технологія, право, економіка та інші.

Технологічний підхід може бути спрямований на дослідження технічних особливостей приєднаних мереж, таких як протоколи, механізми безпеки тощо. У той час як правовий підхід розглядає законодавство та регулювання, пов'язане з використанням та/або розвитком приєднаних мереж. Економічний підхід може аналізувати моделі бізнесу, трейдерську діяльність та вплив приєднаних мереж на ринки. Така різноманітність підходів відображає складність та багатогранність самого явища приєднаних мереж, що своєю чергою стає предметом все більшого зацікавлення для наукових досліджень у різних галузях.

Поняття «приєднана мережа» може мати декілька варіантів тлумачення залежно від контексту. Так, для прикладу в енергетичній галузі, яка включає постачання газу та електроенергії, «приєднана мережа» це система мереж, що з'єднані з основною інфраструктурою.

Таким чином, відзначимо, що дослідження поняття приєднаної мережі, саме в енергетичному секторі з технічної та правової перспективи є критично важливим у забезпеченні ефективного та надійного функціонування систем енергопостачання. Адже відповідний науковий аналіз дозволяє досліджувати вплив правового регулювання на умови приєднання до мережі, розвивати

оптимальні стратегії розвитку енергетичної інфраструктури, що сприяє створенню ефективних правових механізмів, котрі забезпечують стабільність та розвиток енергетичного сектору.

Також варто зауважити, що дослідження поняття «приєднана мережа», особливо в контексті енергетики, наразі набуває актуальності з наступних причин. Перша причина полягає в потребі у нормативній чіткості, оскільки наявна відсутність чіткого визначення може викликати різноманітні тлумачення та неоднозначності у законодавстві, що ускладнює регулювання та контроль у сфері енергетики. Другою причиною є розвиток ринку енергії та збільшення кількості учасників ринку, адже важливо мати чіткі положення щодо приєднання до мереж, а також щодо прав та обов'язків учасників. Третьою причиною є забезпечення енергетичної безпеки, у зв'язку із чим, потрібно мати чіткі та прозорі правила стосовно експлуатації енергетичних об'єктів.

У сфері енергетики термін «приєднана мережа» використовується для опису системи з'єднаних мереж, яка передає електроенергію або інші види енергії від джерел виробництва або генераційних об'єктів до кінцевих споживачів завдяки електричним мережам, газопроводам, нафтопроводам тощо. Отож, в даному контексті, можна стверджувати, що приєднана мережа відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної роботи енергетичної системи та надійного енергопостачання.

Враховуючи вищезазначене, а також наступне, в галузі енергетики варто розмежувати такі поняття, як «приєднана мережа енергоносіїв», а також «електрична приєднана мережа», оскільки їхня відмінність полягає у їх природі, експлуатації та використанні.

Зауважимо, що енергоносіями згідно зі стандартами, прийнятими у міжнародній практиці за методологією Європейської економічної комісії ООН, вважаються різноманітні ресурси, призначені для виробництва енергії. Це включає кам'яне і буре вугілля, торф, різні види первинного твердого палива, такі як кам'яновугільні брикети, кокс, вторинне тверде паливо, таке як

буровугільні та торф'яні брикети, нафтопродукти, природний газ, різноманітні природні енергетичні ресурси, такі як ядерна, гідравлічна та геотермальна енергія, інші природні енергоресурси, а також електроенергія та теплоенергія, у вигляді пари та гарячої води [1].

Проте, всупереч міжнародній практиці, зазначимо, що енергоносії – це джерело, яке може бути перетворене на енергію та використовується для виробництва електроенергії або для виробництва тепла, світла чи потужності [2]. Так, електрична енергія в цьому випадку є саме результатом перетворення енергоносія (наприклад, газу, вугілля, ядерного палива тощо).

Таким чином, газ це джерело енергії, котре використовується для виробництва електроенергії [4]. Тому, енергоносії, такі як нафта, природний газ та вугілля, не є електричною енергією, але вони можуть бути конвертовані в електричну енергію за допомогою різних технологій, таких як теплові електростанції або станції ядерного реактора. Тому можна визначити, що неоднозначність понять у чинному законодавстві, а також їхнє не достатнє тлумачення нормативними актами створює сучасні правові колізії.

Зазначимо, що приєднана мережа енергоносіїв – це система інфраструктури, яка складається із газопроводів, компресорних станцій, терміналів зберігання та інших об'єктів, спрямованих на транспортування та розподіл газу від місць видобутку та або зберігання до кінцевих споживачів. В то час як, приєднана електрична мережа – це місцева (локальна) електрична мережа, призначена для передавання та розподілу електричної енергії від магістральної електричної мережі до споживача [3]. Хоча обидва поняття належать до систем енергетики, тлумачення їхніх функцій, технічних вимог та регуляторних особливостей відрізняються залежно від типу енергоносія чи електричної енергії, котра постачається приєднаною мережею.

Щодо визначення приєднаної мережі, як технологічного і правового феномену, варто зазначити, що приєднана мережа енергоносіїв та електрична приєднана мережа – це системи транспортування газу та електрики, що

відображаються як ключові правові та технічні елементи енергетичного сектору.

Так, приєднана мережа енергоносіїв і електрична приєднана мережа можуть бути розглянуті як технологічні феномени через їхню природу, саме як системи транспортування, котрі складаються зі специфічної інфраструктури, такої як трубопроводи для транспортування газу чи електричні лінії передачі для електроенергії, а також з устаткування, що контролює та регулює потік. Відтак, саме ці технологічні системи дозволяють ефективно й безпечно постачати енергію від джерел виробництва чи генерацій цих об'єктів до кінцевих користувачів.

Також важливо враховувати, що розвиток технологій у сфері енергетики постійно змінює та вдосконалює приєднані мережі, впроваджуючи, наприклад, елементи автоматизації, моніторингу та керування останніми. Зауважимо, що такі інновації відображають технологічний прогрес у сфері енергетики та роблять приєднані мережі більш автоматизованими й такими, що відповідають сучасним потребам.

Крім того, приєднана мережа енергоносіїв і електрична приєднана мережа також можуть розглядатися як правові феномени через регулювання їхньої діяльності та експлуатації завдяки законам, нормативно-правовим актам та стандартам.

Відтак, приєднана мережа енергоносіїв і електрична приєднана мережа мають велике значення як об'єкти правового регулювання, оскільки вони є ключовими для забезпечення енергетичної безпеки та стабільності в країні. Отже, приєднана мережа енергоносіїв і електрична приєднана мережа є не лише технічною структурою для транспортування енергії, але й складною правовою конструкцією, яка потребує відповідного регулювання для забезпечення її ефективної роботи та розвитку.

Узагальнюючи, приєднана мережа є складним феноменом, що потребує інтеграції технологічних та правових аспектів для забезпечення її успішного

функціонування. В енергетичному секторі, приєднана мережа відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та надійності електро- та газопостачання, а крім того у впровадженні нових технологій. Отож, для забезпечення успішного функціонування приєднаної мережі необхідно враховувати різноманітні складові, такі як технічні стандарти, законодавчі положення щодо приєднання та експлуатації, а також, для прикладу, різноманітні екологічні складові. Таким чином, врахування вищезазначених факторів допоможе сприяти сталому розвитку енергетичного сектору.

Список використаних джерел:

- 1) Про енергоносії: Лист від 26.04.1994 р. № № 05-203, 43-45/22, 05/3-8/94.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-203201-94#Text> (дата звернення: 24.04.2024).
- 2) European Environment Information and Observation Network – Eionet Portal. URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/uk/concept/2742> (дата звернення: 24.04.2024).
- 3) Про затвердження Умов та Правил здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами: Постанова Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 13.06.1996 р. № 15: станом на 19 вересня 2017 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-96#Text> (дата звернення: 25.04.2024).
- 4) Роль газу в переході до енергетичної безпеки. Головна | Нафта і Газ України. URL: <https://oil-gas.com.ua/novyny/Роль-газу-в-переході-до-енергетичної-безпеки> (дата звернення: 25.04.2024).

Голубей М.В.

здобувачка кафедри цивільного та господарського права 3-го року навчання
Національного університету біоресурсів і природокористування
(Київ, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ПАТЕНТУВАННЯ ПОРІД ТВАРИН: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Порода тварин є специфічним об'єктом права інтелектуальної власності і в законодавстві Європейського Союзу (далі - ЄС) питанню його охороноздатності приділена незначна увага. Важливим аспектом правової охорони породи тварин є патентування, оскільки саме завдяки йому можлива реалізація дієвого механізму правової охорони та захисту майнових та особистих немайнових прав. Розглянемо, як це питання врегульоване в ЄС і чи існує можливість селекціонерам тварин отримати патентний захист своїх розведень.

Основоположним правовим актом, яким окреслене питання патентоздатності породи тварин як об'єкту права інтелектуальної власності є Європейська патентна конвенція від 5-го жовтня 1973 р. (далі - ЄПК). Стаття 53(б) даного міжнародного договору виключає з патентного захисту сорти рослин та породи тварин або, по суті, біологічні процеси для виробництва рослин чи тварин, із застереженням, що це положення не застосовується до мікробіологічних процесів або їх продуктів [1]. Директива 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів (далі – Директива) також передбачає, що породи тварин не можуть бути запатентовані, як і по суті біологічні процеси для виробництва рослин або тварин (ст. 4). Ч. 2 ст. 2 Директиви вказує, що процес виробництва рослин або тварин є по суті біологічним, якщо він повністю складається з природних явищ, таких як схрещування або відбір [2].

Варто підкреслити, ЄПК та Директива не виключають із патентоздатності мікроорганізми та клітини, а також рослини і тварин, отримані

мікробіологічними процесами (наприклад, перенесенням генів). Вони є патентоспроможними за умови, що винахід не обмежується сортом рослин або породою тварин і немає етичних виключень із їх патентування [3].

Ключовими характеристиками, що підлягають аналізу при оцінці патентоздатності певного живого організму у розумінні ЄПК та Директиви є «виключно, по суті, біологічний процес», та «технічний спосіб». Більш розширене їх тлумачення міститься в Рекомендаціях щодо проведення експертизи в Європейському патентному відомстві від 1-го липня 1978 зі змінами та доповненнями станом на березень 2023 (Guidelines for Examination in the European Patent Office), де біологічний процес характеризується як такий, де відсутнє пряме технічне втручання в геном рослин або тварин, оскільки відповідні батьківські рослини або тварини просто схрещуються та відбирається бажане потомство. Виключення застосовується навіть тоді, коли технічні засоби сприяють виконанню по суті біологічних етапів. Патентуванню підлягають лише рослини або тварини, вироблені за допомогою технічного процесу, який змінює генетичні характеристики такої рослини або тварини. Термін «виключно» використовується тут для того, щоб позначати, що рослина чи тварина, які створюються за допомогою технічного процесу або характеризуються технічним втручанням у геном, не вважалися непатентоспроможними, навіть якщо крім цього застосовується також нетехнічний метод (схрещування або відбір) [4]. Тобто наявність нетехнічного методу поряд із технічним процесом не є підставою для виключення із патентоздатності.

Задля визначення, чи отримана тварина виключно біологічним шляхом, необхідною є перевірка того, чи наявні зміни у спадковій характеристиці заявленого організму, яка є результатом технічного процесу. Останній у свою чергу має перевищувати просте схрещування та відбір, тобто не просто служити забезпеченню або сприянню реалізації по суті біологічних етапів процесу. Таким чином, трансгенні рослини та технічно викликані мутанти підлягають

патентуванню (оскільки вони не виробляються виключно біологічним методом), тоді як продукти традиційної селекції – ні. УФ-індуковані мутації є прикладом технічного процесу [4].

Генетична модифікація є технічним процесом, який перевищує просте схрещування та відбір, а також провокує зміни у спадковій характеристиці організму, що і уможлиблює його патентний захист. При цьому запатентованими можуть бути як сам технічний процес, так і створений на його основі генно-модифікований живий організм. Нова ж порода тварин, створена розплідником шляхом схрещування або відбору двох інших порід, не може бути запатентованою, якщо в основі її створення лежить виключно, по суті, біологічний процес.

Таким чином, нормативно-правові акти ЄС, що стосуються патентної охорони об'єктів права інтелектуальної власності, виключають породу тварин із об'єктів, які можуть отримати патентну охорону. Це обумовлено тим, що порода тварин вважається результатом суто біологічного процесу, де відсутній, необхідний для патентоздатності, технічний компонент. Мікробіологічні процеси, а також організми, створені шляхом зміни їх генетичних характеристик натомість підлягають патентуванню.

Список використаних джерел:

1. European Patent Convention of 5 October 1973 as revised by the Act revising Article 63 EPC of 17 December 1991 and the Act revising the EPC of 29 November 2000. Official website of the European Patent Office. URL: <https://www.epo.org/en/legal/epc/2020/convention.html> (last accessed: 07.05.2024).

2. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998L0044> (last accessed: 07.05.2024).

3. Patentability of plants and animals at the european patent office – the decision G 3/19 “Pepper” (2020). Kailuweit & Uhlemann | Patentanwälte Partnerschaft mbB. URL: <https://ku-patent.de/en/ekk-patentability-of-plants-and-animals-at-the-european-patent-office-the-decision-g-3-19-pepper/> (last accessed: 07.05.2024).

4. Guidelines for Examination in the European Patent Office. March 2024 edition. OJ EPO 2024, A9. URL: <https://www.epo.org/en/legal/guidelines-epc> (last accessed: 07.05.2024).

Горіславська І. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ІР-МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Суспільні відносини сьогодні – це поєднання надзвичайно великої кількості перемінних, на які чинять вплив як геополітичні, правові, економічні, військові, так і - особистісні фактори. Доцільності набуває дослідження питань про співвідношення способів захисту цивільних прав та інтересів, у тому числі і альтернативних, таких як медіація, у поєднанні з цивільно-правовою відповідальністю. Умови у яких перебуває все суспільство нашої держави, сама держава та рівень обмеженості захисту прав та інтересів громадян – все наслідок широкомасштабної війни.

Значення та роль інтелектуальної власності у таких умовах набуває особливої ваги, є тим нематеріальним активом учасників цивільного обороту, що потребує ефективного захисту. Паралельно розвиваються нові для правової національної системи інститути, які притаманні європейській правовій культурі. Інститутом альтернативного вирішення спорів є медіація, що актуалізується у контексті реформування судової влади та системи судоустрою України, оскільки за даними World Justice Project® (WJP) (незалежна

міждисциплінарна організація, що працює над створенням знань, підвищенням обізнаності та стимулюванням дій для просування верховенства права в усьому світі) Україна у 2023 році знаходилась на 69 місці (серед 142 країн) за загальним показником рівня цивільного судочинства [1].

Переважно спори щодо прав інтелектуальної власності виникають у фармацевтиці, медицині, IT-бізнесі, видавничій справі та інші. Конфлікти виникають щодо договорів на розпорядження результатами інтелектуальної власності (ліцензійні договори й договори про відчуження прав), авторства, спільного створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, бездоговірного використання об'єктів інтелектуальної власності. За даними ВОІВ все більше спорів у сфері інтелектуальної власності вирішуються з використанням процедури медіації. Наприклад, Європейський університет, що володіє фармацевтичними патентними заявками в декількох країнах, провів переговори з європейською фармацевтичною компанією про укладення ліцензійного опціону. Фармацевтична компанія скористалася опціоном, і сторони почали переговори про укладення ліцензійної угоди. Після трьох років переговорів сторони не змогли домовитися про умови ліцензії. Тоді сторони подали спільний запит на посередництво ВОІВ. Одноденна зустріч дозволила сторонам визначити проблеми та поглибити своє розуміння правових обставин. На цій основі сторони продовжили прямі переговори між собою і досягли мирової угоди [2].

Важливою перевагою медіації для сфери інтелектуальної власності є збереження ділової репутації та конфіденційність. Дослідження практики «неуспішних» судових спорів у міжнародному контексті провела А. А. Грибовська, зокрема «Таємна вечеря» від «Calvin Klein» [3].

Європейські стандарти справедливого судочинства не тільки передбачають такий спосіб позасудового врегулювання спору як медіація, а й установлюють зобов'язання для держав-членів щодо ефективного запровадження медіації у своїх правових системах. При ВОІВ було створено

у 1994 році Центр з арбітражу та посередництва (WIPO Arbitration and Mediation Center. Також, у Статуті Організації Об'єднаних Націй (стаття 33) медіація (посередництво) визнана як засіб мирного вирішення спорів. На рівні національного законодавства прийняті Правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності [4], а також Кодекс професійної етики, що розроблено відповідно до Закону України «Про медіацію» [5], Європейського кодексу поведінки для надавачів послуг з медіації (European Code of Conduct for Mediation Providers) від 3-4 грудня 2018 року [6] та Європейського кодексу поведінки медіаторів (European Code of Conduct for Mediators) від 02 червня 2004 року [7], прийнятих Європейською Комісією з ефективності правосуддя (European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ)).

Важливим та актуальним є процес впровадження альтернативних способів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Що обумовлюється самою специфікою сфери: збереженням ділової репутації учасників ділового обороту, підвищена потреба у дотримання конфіденційності.

Список використаних джерел:

1. The Global Rule of Law Recession Continues. Сайт World Justice Project. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2023/Ukraine/Civil%20Justice/> (дата звернення 13.05.2024).
2. Patent Mediations. A WIPO Deal Mediation of a Pharma Dispute. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/case-example.html> (дата звернення 13.05.2024).
3. Грибовська А. А. IP-медіація як інструмент альтернативного вирішення IP-спорів: переваги та успішні практики. Scientific Collection «InterConf+», 2023, (38(175), 185–195. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.10.2023.015>
4. Правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності : наказ УКРНОІВ від 07.09.2023 № 159-Н/2023. URL:

mediation.nipo.gov.ua/resources/detail/pravila-provedennya-ir-mediacyi/?fbclid=IwAR2UNkoyGvBTuOcMEw3t52mLzfi2O_zMwkX85tDgidOSp5Qp85pIfyWM9a4

5. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (Прийняття від 16.11.2021).
6. European Code of Conduct for Mediation Providers 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901dc6> (дата звернення 13.05.2024).
7. European code of conduct for mediators. URL: https://www.centrale-fuer-mediation.de/media/zkm_2_2004_148_172.pdf (дата звернення 13.05.2024).

Гречка О.С.

аспірант Сумського національного аграрного університету

(Суми, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Забезпечення та реалізація прав і свобод громадян, у тому числі й трудових прав, є основою будь-якої правової, демократичної та соціальної держави. Саме таким шляхом йде Україна, поступово впроваджуючи в національне трудове законодавство європейські стандарти праці. Проте гармонізація трудового законодавства України до правових норм Європейського Союзу передбачає досить складний і тривалий процес, який зумовлений специфікою правових систем України та Європейського Союзу і який потребує дослідження та впровадження саме позитивного досвіду країн-членів Євросоюзу.

Суттєвим кроком у процесі подальшого входження України до європейської спільноти стало надання у червні 2022 року Україні офіційного статусу держави-члена Європейського Союзу. Власне така історична подія, в тому числі, встановлює додаткові вимоги щодо приведення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Слід зауважити, що трудові правовідносини в Україні й досі регулюються положеннями чинного Кодексу Законів про працю 1971 року [1], тобто нормативно-правовий акт, що діяв ще задовго до проголошення незалежності та протягом останніх тридцяти років з моменту проголошення .

На сьогодні першочерговим кроком у процесі реформування трудового законодавства та здійснення бездоганної реалізації права на працю в умовах євроінтеграції України є прийняття нового Трудового кодексу України, норми якого будуть відповідати ратифікованим Україною міжнародно-правовим актам. Такий Кодекс повинен: 1) бути вільним від ідеологічних стереотипів та декларативних норм законодавства радянського режиму; 2) відповідати соціально-економічним та культурним процесам сучасності; 3) систематизувати в єдину цілу систему всі трудові норми та принципи, а також всі загальні та універсальні правові норми галузей України та міжнародного трудового права; 4) детально прописувати повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері регулювання трудових відносин [2, с. 74].

Увага привертається саме до необхідності розроблення Трудового кодексу, бо кодекс є законодавчою формою об'єднання і систематизації правових норм, покликаних забезпечити максимальну повноту регулювання трудових відносин і уникнути значного продукування розрізнених правових актів, пов'язаних з регулюванням окремих складових трудових відносин (умов праці, робочий час, час відпочинку, оплата праці тощо). Кодекс детально і конкретно регулює визначену сферу суспільних відносин, а його зміст включає основну, найбільшу частину норм безпосереднього правозастосування, визначає конкретні правила

поведінки у розрізних суспільних відносинах, які пов'язані між собою єдиною метою – регулювання складових трудових відносин [3].

Аналіз норм трудового права дає змогу зазначити, що деякі інститути найбільш перспективні в плані гармонізації, зокрема положення інституту безпеки та охорони праці. Науково-технічний прогрес, що охоплює більшість країн світової спільноти, передбачає інтенсивний обмін передовими технологіями виробництва товарів, обладнанням, інформацією. Сучасне високотехнологічне суспільство, активна інвестиційна політика, новітні комп'ютерні технології призводять до того, що межі відмінностей між технологіями організації праці в багатьох країнах поступово стираються. Це стосується й України. Гармонізація законодавства чи не найбільше впливає на повсякденне життя громадян. Сьогодні ще актуальними стають питання проведення спільних для країн Євразійського Союзу юридичних форумів для обговорення взаємних проблем, а також у сфері трудового права і законодавства, у налагодженні взаємної інформованості країн у цій сфері. Причин для цього достатньо – це і трудові, і соціальні інтереси, які перетинатимуться в рамках економічної інтеграції. вдосконалення трудового права [4, с. 149].

Таким чином, стрімкий розвиток ринкової економіки та постійні зміни суспільних відносин потребують швидкого та ефективного реагування законодавців на приведення у відповідність вітчизняного трудового законодавства до норм права Європейського Союзу, що в свою чергу, забезпечує здійснення трудових прав громадян України на рівні європейських стандартів. Саме тому, необхідно приділити особливу увагу вивченню досвіду країн-членів Європейського Союзу з метою як найефективнішого його застосування в Україні. При цьому першочерговим завданням у цій сфері в умовах сьогодення залишається прийняття Трудового кодексу України на заміну Кодексу законів про працю 1971 року. Розробка нового Трудового кодексу повинна бути спрямована на гармонізацію трудового законодавства України з актами Європейського Союзу, мати соціально спрямований характер.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон Верховної Ради УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Серета О. Г. Реалізація права на працю в умовах євроінтеграції України. Право та інновації. 2016. № 1. С. 73-80.
3. Макагон О., Аналітичні матеріали за результатами представлення європейською комісією звіту щодо наближення законодавства України до законодавства ЄС. 2023 45 с.
4. Бутинська Р. Я. Актуальні питання гармонізації трудового законодавства в умовах євроінтеграції. Часопис Київського університету права. 2020. № 3. С. 146–150.

Даценко А.О.

студентка 2 курсу юридичного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Під час страйків шахтарів у Донецькій та Луганській областях наприкінці 80-х і початку 90-х років в нашій державі вперше використовували медіацію. Тоді було запрошено членів Американської служби арбітражу, щоб вирішити. Однак після розпаду Радянського Союзу, створення нової української держави та глибокої економічної кризи 90-х років медіація не набула широкого застосування в Україні. Незважаючи на складні економічні та політичні обставини, медіація, як один із способів вирішення спорів, все ж мала певний вплив на нове законодавство України.

Згодом у 2014 році було засновано громадську організацію під назвою «Національна асоціація медіаторів України». Її мета полягає в тому, щоб сприяти розвитку, застосуванню та поширенню медіації як унікального підходу

до вирішення конфліктів у різних сферах життя. Крім того, взявши за основу міжнародних правил, які регулюють цю сферу діяльності, ця організація у 2017 році розробила європейський «Кодекс етики медіатора». Однак це були лише перші кроки до розвитку медіації в нашій державі в її сучасному правовому розумінні.

В Україні питання необхідності впровадження Закону «Про медіацію» довгий час дискутувалося серед медіаторської спільноти. З одного боку, це пов'язано з тим, що медіація є таким способом врегулювання спорів, для застосування якого в приватній сфері не потрібно обов'язкової наявності певної законодавчої бази. На думку Н. Безхлібної, медіатора «Астерс, ЮФ», процес медіації є добровільним для сторін та гнучким, що здійснюється на договірних засадах та може цілком «вписатися» у площину наявного регулювання цивільної та господарських правовідносин. Тому доки цей механізм застосовується в спосіб, що не передбачає залучення державних інституцій у його реалізацію, можливі різні підходи до обов'язковості законодавчого регулювання. [3, с. 245]

У сфері законодавства цей процес останнім часом значно активізувався. Зокрема, народний депутат А. І. Шкрум запропонував законопроект № 3665 «Про медіацію», який 17 грудня 2015 року був зареєстрований у Верховній раді України. У пояснювальній записці до проекту сказано, що його прийняття гарантує, що чинне законодавство України щодо альтернативного вирішення спорів відповідатиме стандартам ЄС. Це також дозволить впровадити норми Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради в національне законодавство України, що дозволить медіаторам працювати в єдиному європейському правовому просторі. [1; 4]

15 грудня 2021 року набув чинності Закон України «Про медіацію». Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Передбачена законом процедура медіації може застосовуватися, зокрема, у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних справах, а також про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Медіація може бути проведена як до звернення до суду, так і на будь-якій стадії судового процесу. Водночас процедура не проводиться, якщо конфлікт впливає чи може вплинути на інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Протягом трьох місяців з дня набрання чинності Закону «Про медіацію» вносяться зміни, зокрема, до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України. Передбачається, що у разі якщо під час підготовчого судового засідання сторони домовляться провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, суд повинен зупинити провадження у справі. Якщо за результатами процедури буде досягнуто згоди, суд поверне позивачу 60% сплаченого судового збору. Також медіація має бути запропонована для вирішення спору, що виникає при соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю. [2; 5]

Список використаних джерел:

1. Директива ЄС 2008/52/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 21 травня 2008 р. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах
2. Закон про медіацію відкриває нові можливості клієнтам системи БПД. *Міністерство юстиції України.*
URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakon-pro-mediatsiyu-vidkrivae-novi-mojlivosti-klientam-sistemi-bpd> (дата звернення: 14.04.2024).

3. Махова Л. О., Виприцький А. О. Історія міжнародного розвитку та сучасний стан інституту медіації в Україні. *ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО*. 2018. № 5 ч. 2. С. 241–247.

4. Проект Закону про медіацію. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 14.04.2024).

5. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 14.04.2024).

Дзера С.М.

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ НА ОНЛАЙН-МАРКЕТПЛЕЙСАХ

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації економіки, онлайн-маркетплейси як платформи для електронної торгівлі стали важливим інструментом для бізнесу, дозволяючи компаніям значно легше виходити на міжнародні ринки та взаємодіяти з мільйонами споживачів. З кожним роком кількість транзакцій на платформах електронної торгівлі невідомо зростає, що відкриває нові можливості для бізнесу в Україні. Однак, попри численні переваги, які надають онлайн-маркетплейси, вони також створюють нові виклики для правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, пов'язані, зокрема з потенційними порушеннями прав на торговельні марки.

Торговельна марка є об'єктом права інтелектуальної власності, яка захищає позначення, що відрізняє товари і послуги одного виробника від товарів і послуг іншого. Вона слугує інструментом для встановлення репутації та впізнаваності бренду, що забезпечує бізнесу конкурентні переваги.

З розвитком електронної комерції та збільшенням кількості онлайн-маркетплейсів, власники торговельних марок все частіше стикаються з численними проблемами, пов'язаними з контрафактними товарами/підробками, несанкціонованим використанням їх брендів та іншими порушеннями, які в свою чергу, несуть в собі наступні ризики:

1) Репутаційні ризики (контрафактні товари, що продаються під відомими брендами, можуть мати низьку якість, що завдає шкоди репутації справжнього виробника).

2) Фінансові ризики (порушення прав на торговельні марки спричиняє значні фінансові втрати для правовласників, оскільки контрафактні товари займають частку ринку оригінальних товарів).

3) Юридичні ризики (відсутність належного захисту прав на торговельну марку може призвести до тривалих юридичних суперечок та додаткових витрат на судові процеси).

До найбільш відомих міжнародних онлайн-маркетплейсів належать, такі як «Amazon», «eBay», «Alibaba» («AliExpress») послугами яких щоденно користуються мільйони споживачів та продавців з усього світу, а тому питання щодо забезпечення ефективного захисту прав на торговельні марки на цих та інших платформах для електронної торгівлі зосереджує на собі особливу увагу.

Захист прав на торговельну марку на онлайн-маркетплейсах вимагає використання комплексного підходу, що включає як правові, так і технічні заходи, до яких можна віднести, зокрема наступні:

- 1) Реєстрація торговельної марки. Перший і найважливіший крок для захисту бренду є офіційна реєстрація торговельної марки. Це надасть правовласнику законні підстави для захисту своїх прав у разі їх порушення.
- 2) Моніторинг і виявлення порушень прав на торговельну марку. Регулярний моніторинг онлайн-маркетплейсів для виявлення підробок та неправомірного використання торговельних марок. Це може

здійснюватись за допомогою спеціалізованих програмних рішень, в тому числі з застосуванням систем штучного інтелекту та машинного навчання, які автоматично сканують контент, що розміщений на онлайн-платформах на предмет порушень.

- 3) Звернення до адміністрації онлайн-маркетплейсів. Більшість великих онлайн-маркетплейсів мають процедури для подання скарг щодо порушення прав інтелектуальної власності. Важливо своєчасно звертатися з дотримання відповідних внутрішніх правил (у разі їх наявності) до адміністрації платформ з вимогою видалити контент, що порушує право інтелектуальної власності та призупинити діяльність порушника (блокування облікового запису). Так, наприклад, онлайн-маркетплейс «Amazon» має програму «Brand Registry» [3] та програму «Transparency» [4], перша дозволяє правовласникам зареєструвати свої торговельні марки та отримати доступ до інструментів для моніторингу і видалення порушень, в свою чергу, друга програма, забезпечує додатковий рівень захисту через унікальні коди для кожного продукту. Онлайн-маркетплейс «eBay» має програму «Verified Rights Owner» (VeRO) [5], яка дозволяє правовласникам повідомляти про порушення і вимагати видалення підробок. Також, учасники даної програми отримують пріоритетний доступ до інструментів для моніторингу та звітності.
- 4) Використання механізмів альтернативного вирішення спорів. До таких механізмів можна, зокрема віднести такі як медіація та арбітраж.
- 5) Судовий захист. У випадках систематичних порушень або завдання значних збитків, слід розглядати можливість судового захисту своїх порушених прав на торговельну марку та відшкодування завданих збитків.
- 6) Співпраця з онлайн-маркетплейсами. Правовласники можуть укладати угоди з онлайн-маркетплейсами щодо спільної боротьби з

порушеннями, впроваджувати спільні програми захисту торговельних марок та обмінюватись інформацією про порушників.

Підводячи підсумки, слід вказати, що захист прав на торговельну марку на онлайн-маркетплейсах є важливою складовою забезпечення правової держави та стабільного розвитку цифрової економіки в Україні. Сучасні виклики цифрової ери потребують нових підходів до правового регулювання та впровадження ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку. Наукові дослідження у цій сфері сприятимуть розробці дієвих правових норм, що забезпечать надійний захист правовласників та розвиток прозорого бізнес-середовища в цифровому просторі. Застосовуючи передовий міжнародний досвід та адаптуючи його під особливості національного ринку, Україна здатна створити ефективну систему захисту торговельних марок, яка буде сприяти її економічному зростанню та інноваційному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 17.05.2024)
2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3689-12> (дата звернення: 17.05.2024)
3. Brand Registry [Електронний ресурс] // Amazon – Режим доступу до ресурсу: <https://brandservices.amazon.com/>.
4. Transparency codes [Електронний ресурс] // Amazon – Режим доступу до ресурсу: <https://brandservices.amazon.com/transparency>.
5. Verified Right Owner Program [Електронний ресурс] // eBay – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ebay.com/sellercenter/ebay-for-business/verified-rights-owner-program>.

Ільченко А.С.

студентка Сумського національного аграрного університету
(Суми, Україна)

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейський Союз було створено саме як політичне та економічне об'єднання без будь-яких певних повноважень у сфері захисту прав людини, при цьому, права людини все більше стають невід'ємною частиною програм Європейського Союзу, який достатньо швидко розвивається.

Починаючи із листопада 1993 року після ратифікації її державами-членами Європейського співтовариства чинності набула Маастрихтська угода щодо розширення та поглиблення європейської інтеграції (тобто мова йде про Договір про Європейський Союз). І, відтак, починаючи від листопада 1993 року дане Співтовариство отримало назву Європейський Союз.

Основним документом Європейського Союзу у якому представлено правовий механізм регулювання прав та свобод людини – це є саме Лісабонський договір від 2007 року та Хартія, яка, як ми вже знаємо, стала його, безпосередньо, невід'ємною складовою. Юридичної сили Лісабонський договір набув саме 2009 році 1 грудня. Таким чином, саме 2009 році 1 грудня Європейський Союз отримав правовий документ, у якому систематизовано та структуровано найбільший перелік соціальних, громадянських, економічних, політичних та культурних прав людей (тобто резидентів Європейського Союзу), що є напрацьованими світовим співтовариством. Розглянемо детально провідні органи Ради Європи, що функціонують у галузі захисту основоположних свобод та прав людини: це Комітет міністрів, саме він являється керівним органом Ради Європи. Комітет міністрів сформовано із міністрів закордонних справ як держав-членів, так і їх загальних представників, як знаходяться саме у Страсбурзі, та других членів урядів. Основними повноваженнями даного Комітету є утвердження та погодження рекомендацій урядам стосовно питань,

які були винесено на обговорення; а також Комітет ухвалює тексти угод та конвенцій; реалізує безпосередній контроль за виконанням рішень Європейського суду із прав людини.

Консультативний орган, який побічно дотичним є до механізму правового захисту прав людини є Парламентська асамблея, яка сформована із представників кожної держави, яка є членом Європейського Союзу. Дані представши можуть бути обрані із складу парламенту держав [2, с.193].

Національна делегація повинна включати представників політичних об'єднань, які складають парламент. До того ж, Парламентська Асамблея, як було нами відмічено вище, є саме органом суто консультативним, який надає висновки та безпосередні рекомендації Комітету міністрів, а Комітет міністрів наділений такими повноваженнями, що дані рекомендації як враховувати уповноважений, а і може зовсім на них не зважати, в цілому жодним чином [1, с.18]. А також Парламентська Асамблея уповноважена утверджувати резолюції як механізм розвитку своєї політики та своїх поглядів.

Особливості Європейської системи захисту прав вміщує ще і інститут Комісара Ради Європи по правам людини (надалі ми будемо писати просто Комісару). Так, 07.05.1999 році Комітетом Міністрів Ради Європи у Будапешті на 104 сесії погодив Резолюцію про Комісара, отже, ми маємо що у найбільш авторитетної правозахисної організації, а саме – у Раді Європи з'явився цілком новий інститут, це є незалежна посадова особа, основне завдання якої полягає у сприянні поважати та дотримувати права людини у всіх державах Європейського Союзу. Повноваження Комісара розглядати скарги фізичних осіб могли б посилити можливості оперативного реагування на порушення прав людини, однак автори Резолюції не мали бажання підривати систему, що склалася, оскільки у разі порушення права або свободи жертва такого порушення має право скористатися механізмом Європейського суду з прав людини. Тим більше, що після набуття чинності Протоколом № 11 до Конвенції

фізичні особи отримали прямий доступ в цю правозахисну судову установу [3, с. 97].

Отже, Європейський суд з прав людини являється постійним органом Ради Європи, що є уповноваженим на розгляд як міждержавних справ так і індивідуальних скарг громадян, щодо порушення статей Конвенції про захист прав та свобод зі сторони держав-учасниць даної Конвенції.

Список використаних джерел:

1. Данелія О. С. До питання захисту політичних прав юридичної особи в Європейському суді з прав людини. Науковий вісник публічного та приватного права, 2016. С. 18-26

2. Занкевич Н. В. Розхитаний захист прав людини та основоположних свобод в Європейському Союзі. Молодий вчений, 2019. С. 193-197

3. Фалалєєва Л. Г. Судовий захист основоположних прав у Європейському Союзі в аспекті застосування практики Європейського суду з прав людини. Судова апеляція, 2017. С. 97-107.

Калитюк О.О.

студентка 3 курсу юридичного факультету, Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Туризм є одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку, джерелом валютних надходжень, визначає розвиток інших галузей, впливає на зайнятість населення, виступає фактором сталого розвитку сільських територій, створює позитивний імідж окремих регіонів та країни в цілому.

Україна має всі умови для розвитку туризму: мальовничу природу, ландшафтне різноманіття, багату історико-архітектурну та культурну спадщину,

сприятливі рекреаційні умови та ресурси, однак можливості туристичної сфери, яка могла б стати рушієм розвитку економіки, не реалізуються повною мірою. В умовах війни дуже важливо, щоб економіка працювала. А туризм – це галузь, яка дає поштовх цілому ланцюжку суміжних галузей.

З початком повномасштабної війни у 2022 році сфера туризму зазнала чималих втрат. Безперечно, багато бізнесів мусили проводити скорочення штатів, релокуватись, кардинально змінювати діяльність, чимало з них опинились в окупації, пошкоджено чи зруйновано. Але в цілому туризм в Україні, як такий, не зник. Якщо на початку зберігався стан шоку та паніки, то з часом українці почали активніше підтримувати повноцінне життя, попри підступні дії країни-агресора.

Аналізуючи вплив війни на готельне господарство України, доцільно виділити декілька напрямків негативного впливу, а саме: знищення інфраструктури; закриття підприємств або їх анексія на окупованих територіях; вихід із міжнародного ринку готелів, які знаходяться на окупованих територіях; відтік кваліфікованого персоналу внаслідок виїзду або мобілізації; зменшення або відсутність споживачів готельних послуг; перехід у категорію “воєнні готелі” та зміна їх цільового призначення; відсутність інвестицій та сповільнення економічної активності ринку готельного господарства; порушення ланцюгів постачання; пристосування підприємств до комендантської години та повітряних тривог.

Також від війни постраждав перспективний медичний туризм, а саме, оздоровлення, репродуктивна медицина та стоматологія. Іноземці бояться їхати в Україну, а самі українці не мають на це коштів. Більшість санаторіїв перепрофілювалися на реабілітаційні центри та приймають постраждалих від війни.

На даний момент інвестиції в індустрію туризму та гостинності носять просто тактичний характер. Водночас в індустрії туризму та гостинності відбуваються певні об’єднувальні процеси, хоча підприємства об’єднуються не

стільки для наповнення ринку різноманітними туристичними та готельними послугами, скільки для перерозподілу власності та сфер впливу. Крім того, подолання негативних тенденцій передбачає активізацію державної політики в індустрії туризму та гостинності, створення правових, організаційних та економічних основ для формування сучасної, конкурентоспроможної галузі.

В умовах військового стану внутрішній туризм має свої особливості, пов'язані з дозволами та обмеженнями, які діють під час війни у відносно безпечних західних та центральних регіонах країни. Їх повинні враховувати не тільки туристи, а й туристичні компанії.

До війни в Україні налічувалося близько 3700 туристичних агенцій: від локальних, які спеціалізувалися на внутрішньому туризмі, до лідерів ринку, що продавали сотні різноманітних турів за кордон. Нині з цієї кількості працюють і надають послуги лише 800 агенцій. Більшість призупинили роботу через відсутність попиту на відпочинок у перший рік повномасштабного вторгнення, загальну кризу та економічну невизначеність, постійні ракетні обстріли з боку росії. Ті ж, що залишилися та продовжили свою справу, змушені адаптуватися до нових реалій. Одним із найбільших викликів стала логістика. Зараз ринок туристичних послуг монополізується, а вартість турів – зростає.

Зокрема, велика кількість туристичних компаній припинили або змінили мету своєї діяльності, а готелі, санаторії та туристичні бази приймали вимушено переміщених осіб з окупованих територій. Ситуація ускладнюється тим, що небо над Україною закрито для польотів через постійні масові ракетні удари.

Забезпечення безпеки туризму є найпріоритетнішим питанням в умовах війни у туристичній галузі. Існує цілий комплекс заходів у рамках національного законодавства, що гарантують безпеку переміщення туристів по території держави, їхнього перебування, збереження здоров'я, життя і майна. Згідно, статті 13 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм»» безпека в галузі туризму визначається, як сукупність чинників, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення

прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

Туристичний ринок дуже вразливий до неринкових чинників (криз різного походження), таких як теракти, природні катаклізми, епідемії, соціально-економічні та політичні кризи, збройні конфлікти, які призводять до дестабілізації ситуації всередині країни. Тому під час війни і активних бойових дій в Україні не можна забезпечити повну безпеку ні для туристів, ні для туристичної індустрії. Проте, варто зазначити, що навіть в умовах війни туристична галузь продовжує функціонувати.

З метою підтримки діяльності суб'єктів у сфері туризму прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій», яким зменшено податок на додану вартість діяльності для надання послуг у сфері тимчасового розміщення (перебування) після 01 січня 2023 року, що надаються готелям та прирівняним до них засобам тимчасового розміщення.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що все ж таки під час війни ситуація з туристичною галуззю нашої держави виглядає досить песимістично. Однак є надія, що після закінчення збройного конфлікту вона почне відроджуватись.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм»» / Електронне джерело / URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>];

2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій» / Електронне джерело / URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-20#Text>];

3. Перегуда Ю.А., Кривоберець М.М. Підприємництво та інновації / Державна підтримка підприємств туристичної галузі в умовах воєнного стану

та післявоєнного відновлення 2022 р. 5 с. / Електронне джерело / URL: [<http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/488/475>];

4. Герасимів З. М., Христенко Г. М. Особливості розвитку туризму в Україні 2021 р. 5 с. / Електронне джерело / URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/82.pdf];

5. Зарубіна А. В., Сіра Е. О., Демчук Л. І. Економіка та суспільство / Особливості туризму в умовах воєнного стану 2022 р. 8 с. / Електронне джерело / URL: [<https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543/1484>];

6. Вісник ХНТУ №2 (81), 2022 р. / Сфера обслуговування / Данчевська І. Р. Безпека туризму України в умовах воєнного стану 4 с. / Електронне джерело / URL: [<file:///C:/Users/1USER1/Downloads/bezpeka-turizmu-ukrayini-v-umovah-voennogo-stanu.pdf>];

7. Моца А.А. Особливості правового регулювання туристичної діяльності в умовах воєнного стану в Україні 2023 р. 7 с. / Електронне джерело / URL: [<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib.pdf>];

8. Безручко Л. С., Білоус С. В., Філь М. І. Готельне господарство України в умовах війни: сучасний стан та перспективи розвитку 2023 р. 6 с. / Електронне джерело / URL: [<https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2145/2074>];

9. Барвінок Н. В. Адаптаційні стратегії туристичних підприємств в умовах кризи спричиненої глобальними безпековими факторами 2023 р. 13 с. / Електронне джерело / URL: [<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream.pdf>].

Кальковець В.Л.

аспірант кафедри цивільного та господарського права юридичного факультету,
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
МІЖНАРОДНИХ ПРАВИЛ ІНКОТЕРМС ПРИ РЕГУЛЮВАННІ
ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ПОСТАВКИ**

Міжнародна торгівля є складною та багатоаспектною сферою глобальної економіки, яка вимагає чіткого регулювання для забезпечення ефективного та безперешкодного переміщення товарів між країнами. Одним із найважливіших аспектів у цьому контексті є встановлення умов поставки, що визначають права та обов'язки сторін угоди. Міжнародні правила ІНКОТЕРМС (International Commercial Terms) відіграють ключову роль у цьому процесі, ставлячи чіткі рамки для угод щодо поставки товарів. Проте, застосування ІНКОТЕРМС пов'язане з численними проблемними питаннями та особливостями, які вимагають уважного аналізу та розуміння [1, с. 128].

Однією з проблем є неоднозначність або неповна ясність деяких термінів та понять, використовуваних у правилах ІНКОТЕРМС. Наприклад, термін «передача ризику» (risk transfer) у контексті міжнародних правил ІНКОТЕРМС визначає момент, коли відповідальність за ризики, пов'язані з поставкою товару, переходить від продавця до покупця. Однак, неоднозначність та неповна ясність у тлумаченні цього терміну можуть виникати через різні інтерпретації сторонами угоди, а також через різноманітність ситуацій, що впливають на передачу ризику.

Спробуючи уникнути непорозумінь та конфліктів у випадку збитків чи затримок у поставках, необхідно враховувати кілька ключових аспектів:

- Часовий момент передачі ризику: момент передачі ризику визначається згідно з умовами ІНКОТЕРМС. Наприклад, у випадку «EXW» (Ex Works),

ризик переходить від продавця до покупця в момент, коли товар стає доступним для покупця у місці, де розташовується підприємство продавця. У «CIF» (Cost, Insurance and Freight) або «CIP» (Carriage and Insurance Paid to), ризик переходить у момент завантаження товару на транспортний засіб в пункті відправлення.

- Відповідальність за страхування: у деяких ІНКОТЕРМС, як от «CIF» та «CIP», продавець зобов'язаний забезпечити страхування товару на час транспортування. Це може вплинути на момент передачі ризику, оскільки страхове покриття може починатися з різних моментів у різних умовах.
- Умови договору та практика: при вирішенні спірних питань щодо передачі ризику важливо враховувати конкретні умови угоди між сторонами, а також практику та звичаї відповідної галузі та регіону.

Тож, ретельне визначення та узгодження умов щодо передачі ризику у міжнародних торгових угодах, зокрема за допомогою міжнародних правил ІНКОТЕРМС, є важливим елементом мінімізації ризиків та запобігання непорозумінням та конфліктам між сторонами угоди [2, с. 86].

Відсутність універсальності правил ІНКОТЕРМС у вирішенні питань, пов'язаних з ризиками та обов'язками сторін, становить значну проблему у контексті міжнародних торговельних угод. Хоча ІНКОТЕРМС надають загальні рамки для узгодження умов поставки, їх необхідність і актуальність обмежуються стандартними та загальними сценаріями, не охоплюючи всю різноманітність ситуацій, що можуть виникати у міжнародній торгівлі.

Ця проблема посилюється через постійні зміни у торговельних умовах, технологічних та логістичних інноваціях, а також регіональних особливостях та культурних різницях. ІНКОТЕРМС не можуть передбачити всі можливі сценарії та умови поставки, що можуть виникнути в сучасній міжнародній торгівлі, що призводить до необхідності доповнення або зміни угоди для врахування конкретних умов.

Це створює значні труднощі для сторін угоди, оскільки вони змушені додатково обговорювати та узгоджувати умови поставки, враховуючи їх унікальні потреби та обставини. Крім того, така неодноразова модифікація угоди може призвести до затримок в укладанні угоди, збільшення адміністративних витрат та ризику виникнення конфліктів між сторонами.

Для подолання цієї проблеми важливо розглядати ІНКОТЕРМС як основу для узгодження загальних принципів поставки, а не як єдиний стандартний набір умов. Сторонам угоди слід активно використовувати можливості ІНКОТЕРМС для узгодження загальних принципів, а також розвивати додаткові умови та домовленості, які враховують їх конкретні потреби та унікальні обставини. Такий підхід дозволить забезпечити більш гнучкий та ефективний механізм регулювання умов поставки, що відповідає сучасним вимогам та реаліям міжнародної торгівлі [3].

Крім того, особливості національного законодавства та міжнародних торгових звичаїв також можуть впливати на застосування правил ІНКОТЕРМС. Наприклад, у деяких країнах можуть існувати обмеження чи вимоги щодо митного оформлення, які не враховані у стандартних умовах цих правил.

Для вирішення проблем з застосуванням ІНКОТЕРМС можна скористатися кількома методами. Спочатку, угоди слід узгодити ретельно, включаючи додаткові домовленості. Потім можна звернутися до експертів для консультацій та розглянути можливість використання стандартизованих форм угод. Не менш важливо постійно оновлювати свої знання та вчитися, щоб правильно застосовувати ІНКОТЕРМС у практиці [1, с. 130].

Отже, міжнародні правила ІНКОТЕРМС є важливим інструментом для регулювання договірних відносин поставки, проте виявлено певні проблеми та особливості їх застосування. Недоліки включають неоднозначність та відсутність універсальності у тлумаченні термінів, а також необхідність додаткових угод та консультацій для вирішення специфічних ситуацій. Для подолання цих проблем рекомендується уважне узгодження умов угоди,

постійне вдосконалення знань та консультування з експертами. Такий підхід дозволить забезпечити більш ефективно та прозоре виконання умов поставки та уникнення непорозумінь між сторонами угоди.

Список використаних джерел:

1. Петренко М. М. Правила Інкотермс, їх застосування. *Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0*. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 128–131.
2. Прадош М. В. Проблемні аспекти застосування правил Інкотермс у договірних відносинах: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра, Національний університет «Острозька академія». Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського. 2020. С. 86.
3. Румянцев А. П., Грущинська Н. М., Пічкурова З. В. Роль правил інкотермс у регулюванні умов зовнішньоторговельних контрактів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. №45: веб-сайт. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/45> (дата звернення: 01.05.2024).

Канарик Ю.С.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права
НУБіП України
(Київ, Україна)

ПРАДАВНІ ВИТОКИ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВочИНІВ

Базисом більшості правових систем сучасних держав світу виступає римське цивільне право. Римські юристи першими випродукували спеціальну термінологію, якою сьогодні користується весь світ, розробили юридичні категорії і поняття. Одним із яких є «недійсність правочину».

Аналіз літературних джерел свідчить, що у джерелах римського права недійсні правочини поділялися на нікчемні й оспорювані. При цьому, в римському праві, якщо нікчемність правочину означала ненастання будь-яких юридичних наслідків правочину через недоліки в його складі, то оспорюваність передбачала втрату юридичної сили правочину тільки за вимогою суб'єкта права оспорювання [1, с. 24].

У той же час, слід відзначити, що за римським правом, якщо правочин вважався нікчемним, то подальше усунення підстави нікчемності не надавало йому дійсності незалежно від бажання сторін. Адже бажання самих сторін надати сили правочину, який вважався нікчемним, не мало значення. Єдиним виходом із цієї ситуації було укладення сторонами нового правочину [1, с. 25].

Дещо інакше регулювалося питання визнання дійсності оспорюваних правочинів. Такі правочини, хоч і визнавалися недійсними, отримували повну силу, за умови, що зацікавлені особи відмовлялися від їхнього оспорювання, у випадку, коли минав строк позовної давності, а також відбувалося підтвердження правочину сторонами (*ratihabitio*) [1, с. 25].

У контексті досліджуваного питання слід відзначити, що в ході свого розвитку римська юридична наука конкретизувала умови недійсності правочинів. До таких, зокрема, тогочасними джерелами права було віднесено:

1) відсутність наявності справжнього вольового прагнення до укладення саме цього правочину, а також узгодженості між волею усіх сторін правочину. Тобто невідповідність між волею та зовнішнім вираження волі [2, с. 372].

Волі сторін мають бути обов'язково узгоджені між собою [3, с. 84–85]. Збіг волі і волевиявлення при укладанні правочину свідчив про те, що особа висловила в своєму правочині саме те, що хотіла насправді, що і підтвердила своїм підписом. Однак, якщо справжня воля не узгоджувалася з волевиявленням, римським правом передбачалася необхідність з'ясувати справжню і дійсну волю сторони до укладення того чи іншого правочину. Зокрема, передбачалася можливість повної відсутності юридично визнаної волі

в правочині (наприклад, воля в будь-якому волевиявленні дітей (infantes), божевільних, за умови укладення правочину внаслідок жарту, удавані правочини) або ж часткової, тобто наявності спеціальних умов (наприклад, пов'язана з невідповідністю волевиявлення дійсному наміру особи з тих чи інших мотивів) [4, с. 147].

Не відповідали волі сторін договори, укладені внаслідок помилки, обману, насильства та (або) погрози [1, с. 19-22];

2) незаконність змісту договору. Договір не мусить мати своїм предметом дію, що порушує норми права. Зміст майбутнього договору мав відповідати правовим приписам та чинним законам

Так, наприклад, до протизаконної домовленості відносять і домовленість, що суперечить моралі чи «добрим звичаям» (наприклад, недійсне зобов'язання не вступати в шлюб) [2, с. 84];

3) невизначеність змісту. Зокрема, зобов'язання поділяли на визначені (коли зміст зобов'язання ясно і точно визначено в самому договорі) та невизначені (якщо в договорі дається лише критерій, за допомогою якого можна встановити зміст зобов'язання, або вказується коло предметів, з числа яких боржник зобов'язаний надати якийсь один) [1, с. 84];

4) предметом зобов'язання виступає неможлива дія. Тобто не може існувати зобов'язання, якщо його предмет неможливий.

Так, наприклад, неможливість дії могла бути: фізичною (тобто таку дію фізично неможливо здійснити), юридичною (наприклад, продаж речі, яка не може бути відчужена (вилучена з обороту), моральною [2, с. 84-85]. Адже однією з обов'язкових умов дійсності правочинів того часу виступала реальність виконання договору [2, с. 373];

5) дія, яка є предметом договору, не становить інтерес для кредитора [2, с. 85].

Як бачимо, римське приватне право досить чітко визначає головні умови недійсності правочину, які є актуальними й нині. Адже у тій чи іншій мірі

розглянуті вище умови простежуються сьогодні у законодавстві багатьох країн. Римське право мало величезний вплив на розвиток права в Європі [5, с. 68]. Що видається цілком логічним з огляду на те, що зазначені умови є виваженими, ґрунтовними та відповідають принципу справедливості [5, с. 68].

Таким чином, теорія недійсності правочинів сягає витокami ще часів Стародавнього Риму. У той же час, зазнавши певних змін у формулюванні, тогочасні умови визнання правочинів недійсними знайшли своє відображення у сучасному законодавстві, яке і до сьогодні регламентує інститут правочинів у різних європейських країнах світу.

Список використаних джерел:

1. Кучер В. О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки: навч. посібник. Львів, 2014. 344 с.
2. Підопригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право. К.: Юрінком Інтер. 2006. 512 с.
3. Давидова І. В. Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману: питання теорія та практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 184 с.
4. Давидова І. В. Вади волі в правочині як умова його недійсності: від римського права до сьогодні. *Lex Portus*. 2018. №1. С. 144-152.
5. Писаренко М. Виникнення та розвиток категорії «правочин». *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 67-69.

Ковальок А.О.

студентка 2 курсу юридичного факультету, Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Відновне правосуддя – це примирення між дітьми та жертвами злочинів, відновлення їхніх зв'язків із суспільством та забезпечення прав як дітей, так і жертв злочинів у рівній мірі.[1] У своїй роботі Маляренко В.Т. та Войтюк І.А. зазначають, що природним є те, що людство шукає інші способи боротьби зі злочинністю. Одним із них є метод, який називається відновне правосуддя. Медіація жертви і правопорушника є частиною великого руху - відновлювального правосуддя. Цей метод розвивається вже протягом 25 років. Цілі цього типу правосуддя полягають у збалансуванні інтересів жертви та суспільства. Метою цього правосуддя є забезпечення відшкодування шкоди, завданої жертві. Відновлювальне правосуддя не входить у суперечність з існуючою системою кримінального судочинства.[2, ст. 21]

Медіація, як форма відновного правосуддя, є ефективним інструментом вирішення спорів та відновлення гармонії в спільноті. Визначимо ключові аспекти медіації як форми відновного правосуддя:

- Сприяння відновленню відносин: медіація спрямована на відновлення відносин між конфліктуючими сторонами. Замість того, щоб зосереджуватись на заохоченнях і покараннях медіація дозволяє сторонам визнати і вирішити свої розбіжності та рухатися до спільного пошуку конструктивних рішень.
- Самовизначеність сторін: під час медіації сторонам надає можливість прийняти рішення, яке відповідає їхнім потребам, інтересам та унікальним обставинам. Це призводить до більш прийняттого та ефективного вирішення спорів.

- Емпатія та співпраця: медіатор допомагає сторонам вислухати і зрозуміти одна одну, заохочує до емпатії та співпраці. Це допомагає зменшити напруженість і побудувати конструктивні стосунки між учасниками.
- Відповідальність за дії та рішення: у медіації сторони беруть на себе відповідальність за власні дії та рішення. Це заохочує активну участь у пошуку задовільного для всіх рішення.

У сучасному світі поняття справедливості набуває все більшого значення і є визначальним для якості життя та розвитку суспільства. Багато країн стикаються з проблемами не ефективності та корумпованості своїх правових систем, які порушують принципи справедливості та довіри до влади. У цьому контексті особливого значення набуває питання відновного правосуддя. Відновне правосуддя ґрунтується насамперед на взаємодії та співпраці. Воно заохочує участь усіх зацікавлених сторін у процесі вирішення конфлікту, надаючи їм можливість висловити свої почуття та досвід. Цей процес сприяє емпатії та взаєморозумінню і закладає основу для мирного співіснування в майбутньому. Цей підхід спрямований на відшкодування шкоди через компенсацію та інші форми реституції, а не просто на покарання злочинця. Це допомагає відновити гідність та самовизначення жертви і є важливим кроком у процесі її зцілення. За даними Міністерства юстиції України, більшість пілотних проектів відновних програм для дітей були успішними. Медіатори допомагають дітям та жертвам зрозуміти один одного, з'ясувати причини інциденту, а підозрюваним – визнати свою провину та переглянути свою поведінку. Варто зазначити, що медіатором у цьому випадку виступає адвокат, зареєстрований у реєстрі адвокатів, які надають безоплатну вторинну допомогу та пройшов навчання з реалізації цієї програми. [3]

Загалом, медіація як форма відновного правосуддя відіграє важливу роль у сприянні мирного вирішенню конфліктів, відновленні стосунків та допомозі учасникам знайти взаємовигідні рішення. Медіація може бути потужним інструментом для реалізації принципів відновного правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Що таке відновне правосуддя і як воно допомагає неповнолітнім українцям | Безоплатна правова допомога. *Безоплатна правова допомога*. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/shho-take-vidnovne-pravosuddya-i-yak-vono-dopomagaye-nepovnlitnim-ukrayinczyam/> (дата звернення: 19.04.2024).
2. МАЛЯРЕНКО В.Т., ВОЙТЮК І.А. Відновлювальне правосуддя: можливості запровадження в Україні. *Відновне правосуддя в Україні*. 2005. № 1-2. С. 21.
3. Светлічний, І. В. Роль відновного правосуддя у протидії злочинності неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Ст. 254-257.

Коломієць О.В.

студент 3 курсу юридичного факультету, Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПІ

Сьогодні, коли визнане і законодавчо закріплене право приватної власності, тоді, коли курс України спрямований на становлення нових соціально-економічних відносин, дослідження такої категорії як приватне право є природним і необхідним для побудови системи права та правової системи України в цілому. Сучасне розуміння приватного права визначається традицією континентального європейського права розглядати систему права на основі дуалістичного принципу, який передбачає поділ права на приватне та публічне [1, с. 23-24].

Сучасний стан приватного права в Україні визначений Конституцією України, Кодексами та спеціальними законами. Основні галузі приватного

права, такі як цивільне, сімейне, трудове та інші, регулюються відповідними законодавчими актами.

В сучасній юридичній науці існує досить багато різних досліджень стосовно правової природи приватного права, тому і підходи до визначення самого поняття приватного права різні. Так, деякі автори характеризують його як підсистему права, галузь права, сукупність однорідних галузей права, один із зрізів, пластів права, збірне поняття, наукову абстракцію. Наприклад, О.Ф. Скакун вважає, що приватне право - це підсистема права, яка складається із сукупності погоджених норм, що регулюють майново-вартісні відносини й особисті немайнові відносини, структурно поділені на галузі, підгалузі, інститути [2, с. 326].

Європейське приватне право базується на багатовіковій правовій традиції, яка включає римське право, право різних національних держав та міжнародне право. Протягом останніх десятиліть, Європейський Союз активно працює над гармонізацією приватного права в рамках європейської інтеграції.

Досить цікавою є наукова позиція Р.Б. Сивого, який ототожнює приватне і цивільне право та визначає приватне право як «галузь позитивного права, яка складається з юридичних (державно-вольових) норм, що врегульовують на засадах формальної рівності суспільні відносини між юридично правоздатними особами» [3, с. 160]. Однак з такою позицією науковця не можна погодитись, бо розуміння приватного права як цивільного права є дещо звужене, насамперед, тому, що приватне право - це підсистема права, основним структурним елементом якої є галузі права, в тому числі і цивільне.

Наукова концепція ЦК України, покладена в основу його структури та змісту, передбачала визначальне розуміння його як Кодексу приватного права, що має забезпечити формування і подальший розвиток громадянського суспільства, тобто самостійної, незалежної від держави системи відносин між юридично вільними і рівноправними партнерами в усіх сферах життя людини, включаючи, безумовно, і підприємництво. Самостійність, незалежність,

ініціативність приватного життя можна забезпечити лише за умови визнання природного, об'єктивного, наднормативного характеру цивільних прав як прав, які постають із самого життя. Такі майнові та немайнові відносини, які ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, і становлять предмет цивільно-правового регулювання та основу громадянського суспільства [4, с. 17].

Приватне право є ключовою складовою правової системи будь-якої країни, регулюючи відносини між фізичними та юридичними особами у сфері їх цивільних прав та обов'язків. Розвиток приватного права в Україні та в країнах Європи відображає динаміку суспільства, його потреби та виклики, історичні та культурні особливості.

Отже, Розвиток приватного права в Україні та в Європі є складним та багатограним процесом, який відображає сучасні виклики та потреби суспільства. Незважаючи на існуючі проблеми, обидва регіони активно працюють над удосконаленням свого правового простору з метою забезпечення справедливості, законності та правової стабільності.

Список використаних джерел:

1. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина / Т. 1 Вступ у цивільне право. - К.: Алерта, 2012. - 472 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник / О. Ф. Скакун. - Х.: Еспада, 2006 - 776 с
3. Сивий Р.Б. Приватне (фівільне) право в системі права України: монографія / Р.Б. Сивий. -К .: КВІЦ, 2006.-214 с.
4. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. С. Довгерта. Київ, 2000. 336 с.

Костюкевич Д. В.

студентка 3 курсу, юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРАХ

Українське суспільство вже після отримання статусу незалежної держави почало обговорювати можливості альтернативного вирішення суперечок. Це стосувалося і господарських спорів, які можна було вирішити за допомогою незалежних арбітрів. З часом, коли Україна обрала напрямок побудови європейської держави та прагнення вступу до Європейського Союзу, виникло питання інтеграції та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Це важливий крок у розвитку альтернативних методів вирішення спорів в Україні, який сприятиме більш ефективному вирішенню конфліктів та сприятиме її інтеграції зі світовою спільнотою. Саме тому, я вважаю, що дана тема є актуальною.

У господарських спорах основними завданнями є насамперед оперативне вирішення господарської суперечки, досягнення позитивного результату, який задовольнить всі сторони конфлікту, та ефективне практичне впровадження результатів медіації.

Ефективність медіації полягає в тому, що вона базується на інтересах сторін. Медіація не завжди може завершитися консенсусом, але за наслідками цієї процедури сторони будуть розуміти причини виникнення їхнього конфлікту та власні вимоги, які вони ставили в рамках медіаційного процесу [1].

Судова практика свідчить про завантаженість судів, процес вирішення спору стає затяжним, що часто робиться навмисно. Послуги кваліфікованих юристів є надто вартісними, вони стають недоступними для громадян. Та і механізм примусового виконання рішень часто не спрацьовує, особливо коли

боржники не бажають виконувати вимоги суду. Проблеми судочинства пов'язують також і з недоліками бюджетного фінансування. В сукупності перераховані вище проблеми спонукають громадян до пошуку нових способів вирішення конфліктів. Альтернативні способи дозволяють усьому населенню використовувати додаткові, більш гнучкі, такі, що будуть підходити обом сторонам методи подолання суперечностей. Ці способи є додатковою гарантією реалізації конституційного права на вибір адекватного та зручного шляху вирішення спору з метою захисту прав та законних інтересів [2, с. 78].

Медіація в господарському процесі характеризується наступними ознаками, по-перше, медіація - це конфіденційний та добровільний процес - процедура якого має свою структуру для вирішення господарського спору. По-друге, допомогу у вирішенні конфлікту сторонам надає незалежний професійний посередник (медіатор) шляхом організації переговорів для узгодження інтересів сторін. По-третє, сторони спору самостійно приймають рішення в результаті медіації. Зазначене вище сприяє досягти компромісу, який задовольнить обидві сторони, крім цього не потрібно тратити час на судові засідання та проходити через судову процедуру, яка інколи тягнеться роками і рішенням якої сторони можуть бути незадоволені [3, с. 251].

Сторонами медіації є як суб'єкти господарювання - сторони відповідного господарського спору, так і нейтральний посередник - медіатор. Іншими учасниками медіації можуть бути: суд при ініціюванні ним процедури медіації та/або в інших, передбачених законом випадках, а також експерти, перекладачі, аудитори та інші спеціалісти у разі визнання сторонами медіації їхньої участі необхідною та/або доцільною задля найбільш швидкого та ефективного врегулювання господарського спору. При цьому медіатор означає будь-яку третю особу, до якої звернулися з проханням провести медіацію ефективно, неупереджено та компетентно, незалежно від віросповідання або професії цієї третьої особи, а також способу, у який ця третя особа була призначена або отримала запит провести медіацію [4, с. 13].

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що медіація – це альтернативний спосіб вирішення господарських спорів, який має на меті неупереджене вирішення спору між учасниками господарських відносин в короткий термін часу. Він являє собою структурований переговорний процес, який здійснюється за допомогою незалежного, нейтрального і кваліфікованого посередника (медіатора), який допомагає сторонам спору самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору, відповідаючи інтересам кожної зі сторін спору.

Список використаних джерел:

1. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1512260/>
2. Шевчук О., Теслюк І. Особливості розвитку та застосування альтернативних способів вирішення спорів суб'єктів господарювання в Україні/ Актуальні проблеми правознавства. 2018. Вип. 3 (15). С. 78
3. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40656/1/250.pdf>
4. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2012. №90. С. 13.

Кошитар В.Д.

студентка факультету ресторанно-готельного туристичного бізнесу
Державного торговельно-економічного університету
(Київ, Україна)

ФРАНШИЗА ТА ВІЙНА: СТАТИСТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Війна в Україні спричинила значні економічні та соціальні потрясіння, негативно вплинувши на розвиток багатьох галузей, включаючи сферу франчайзингу. Адаптація франчайзингу до умов війни: франчайзери надають своїм франчайзі підтримку у вигляді знижок, кредитних канікул, маркетингових

ресурсів. Розробляються нові бізнес-моделі, адаптовані до умов війни. Збільшується популярність онлайн-франчайзингу. [1]

Франшиза - це форма бізнесу, коли власник бренду або товару надає іншим компаніям право використовувати свою торговельну марку та бізнес-модель за плату. Це дозволяє франчайзі отримати доступ до вже встановленого бізнесу та підтримки власника бренду.

На мою думку війна може призвести до змін у структурі франчайзингового ринку України. Можуть з'явитися нові франчайзингові мережі, що пропонують продукти та послуги, необхідні в умовах воєнного часу. Франчайзинг може стати одним із інструментів відновлення економіки України після війни.

Важливо, щоб франчайзери та франчайзі підтримували один одного під час війни.

Деякі франчайзери в Україні запропонували своїм франчайзі пільги, такі як : зниження роялті або маркетингових внесків. Деякі франчайзі адаптували свій бізнес до нових умов, наприклад, перейшли на онлайн-продажі. Також, часті випадки в бізнесі в Україні - залучення допомоги з боку держави або міжнародних організацій.

Важливо зазначити, що війна - це непередбачувана подія, і її вплив на франчайзинг може бути різним.

Тому важливо, щоб франчайзери та франчайзі були готові до різних сценаріїв та максимально адаптували свій бізнес до нових умов. [3]

Статистика:

- за даними Української асоціації франчайзингу, у 2022 році кількість франчайзингових мереж в Україні скоротилася на 20%;
- близько 30% франчайзі призупинили свою діяльність через війну;
- найбільше постраждали франчайзингові мережі, що працюють у сфері ресторанів, торгівлі та послуг.

Перспективи:

- попри складну ситуацію, експерти прогнозують відновлення та подальший розвиток франчайзингу в Україні після закінчення війни.
- очікується, що найбільшим попитом користуватимуться франчайзингові мережі, що пропонують продукти та послуги першої необхідності.
- важливу роль у відновленні франчайзингу відіграватиме державна підтримка та створення сприятливих умов для ведення бізнесу.

[4]

Вплив війни на франчайзинг в Україні:

Війна значно вплинула на український франчайзинговий ринок, призвівши до:

1. Зменшення кількості франчайзі: багато франчайзі призупинили свою роботу через бойові дії, окупацію або економічні труднощі, а деякі закрилися остаточно, не маючи можливості відновити роботу. Знизився попит на нові франшизи, адже люди не ризикують інвестувати в нестабільних умовах.

2. Зміна поведінки споживачів: люди економлять та скорочують витрати, що негативно впливає на продажі багатьох франшиз. Змінюються потреби та вподобання споживачів, що потребує адаптації з боку франчайзерів.

3. Логістичні проблеми: перебої з постачанням сировини та товарів ускладнюють роботу франчайзі. Зростають ціни на все, що робить ведення бізнесу більш затратним.

4. Зміна законодавства: військовий стан вносить свої корективи в правила ведення бізнесу, що потребує від франчайзерів та франчайзі постійного оновлення знань.

5. Ризики для франчайзерів: Зростає ризик того, що франчайзі не зможуть виконати свої зобов'язання. Складніше знайти нових франчайзі в умовах невизначеності.

6. Можливості для розвитку: Деякі франшизи стають більш затребуваними під час війни, наприклад, продуктові магазини, аптеки, пункти видачі товарів. З'являються нові можливості для розвитку онлайн-франчайзингу.

Висновки: після закінчення війни очікується відновлення франчайзингового ринку. Нові франшизи з'являться, щоб задовольнити змінні потреби споживачів. Франчайзинг буде відігравати важливу роль у відновленні української економіки.

Війна в Україні негативно вплинула на сферу франчайзингу, але після її закінчення очікується відновлення та подальший розвиток цього сектору економіки. Ситуація на ринку постійно змінюється, тому важливо слідкувати за новинами та адаптувати свою стратегію відповідно до нових умов. [4]

Список використаних джерел:

1. Франчайзинг під час війни - Franchising.ua: <https://franchising.ua/stattya/2717/franchayzing-chas-viyeni/>
2. Франшизи в Україні під час війни: 10 пунктів, на які треба звернути увагу - MC.today: <https://mc.today/uk/blogs/franshyzy-ta-ukrayina-yak-zmitsnyuvalysya-pozytsiyi-franshyznyh-merezh/>
3. Ринок франшиз під час війни: як працює в Україні та за кордоном - SPEKA.media: <https://speka.media/rinok-ukrayinskix-fransiz-2022-roku-ci-varto-vidkrivati-vlasnii-biznes-pid-cas-viini-pjel49>
4. Поради Franchise Group щодо розвитку через франчайзинг під час війни - Forbes.ua: <https://forbes.ua/leadership/rosti-pravilno-yak-stvoryuvati-i-rozvivatisya-za-dopomogoyu-franchayzingu-pid-chas-viyeni-poradi-franchise-group-02082023-15204>

Кравець О.О.

студент 3 курсу юридичного факультету, Національного університету

біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна)

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна в Україні суттєво вплинула на всі сфери життя, включаючи й діяльність суб'єктів господарювання. Українські підприємства стикнулися з низкою безпрецедентних викликів, які змусили їх кардинально змінити свою роботу. Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Саме тому, я вважаю, що дана тема є актуальною.[1]

Під час війни суб'єкти господарювання як і інші суб'єкти різних галузей зіткнулись з різними проблемами, які ускладнюють їхню діяльність та негативно впливають на економічне зростання.

Основні проблеми, з якими зіткнулися суб'єкти господарювання:

- Зруйнування інфраструктури: Логістичні труднощі, дефіцит ресурсів, пошкодження або знищення виробничих потужностей.
- Зміна попиту та пропозиції: Падіння попиту на певні товари та послуги, зростання цін, дефіцит деяких товарів.
- Перебої в ланцюгах постачання: Неможливість отримати сировину, комплектуючі, готову продукцію через пошкодження транспортної інфраструктури, санкції, інші обмеження.
- Втрата кваліфікованих кадрів: Міграція працездатного населення за кордон або до інших регіонів країни.
- Ризики для безпеки: Обстріли, диверсії, мародерство.
- Зміна законодавства: Введення воєнного стану, прийняття нових законів та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність бізнесу.

Як суб'єкти господарювання адаптуються до нових умов:

- **Перепрофілювання:** Перехід на випуск товарів, що користуються попитом в умовах війни (наприклад, продуктів харчування, ліків, військової амуніції).
- **Евакуація:** Переміщення виробничих потужностей у безпечні регіони.
- **Диверсифікація:** Розширення асортименту товарів та послуг, пошук нових ринків збуту.
- **Оптимізація витрат:** Зменшення невиробничих витрат, економія ресурсів.
- **Впровадження заходів щодо захисту від ризиків для безпеки:** Організація охорони, встановлення камер спостереження, інші заходи.
- **Використання доступних інструментів державної підтримки:** Фінансова допомога (кредити, гранти), податкові пільги, інформаційна підтримка, спрощення адміністративних процедур.

Важливість суб'єктів господарювання для економіки України:

- **Забезпечення життєдіяльності населення:** Виробництво та постачання товарів першої необхідності.
- **Створення робочих місць:** Стимулювання економічного зростання та зайнятості населення.
- **Сплата податків:** Наповнення бюджету країни, що необхідно для фінансування Збройних Сил та інших потреб держави.
- **Участь у відбудові інфраструктури:** Ремонт та будівництво доріг, мостів, будівель.

Війна створила для українського бізнесу нові виклики, але й відкрила нові можливості. Суб'єкти господарювання, які зможуть адаптуватися до нових умов, стануть рушійною силою відновлення економіки України.

Держава з своєї сторони має надати підтримку суб'єктам господарювання в цей складний час, щоб допомогти їм вижити та відновити свою роботу.

Важливо також зазначити, що в умовах війни зростає значення соціальної відповідальності бізнесу. Підприємства, які допомагають

військовослужбовцям, вимушеним переселенцям, людям, які постраждали від війни, здобувають не лише пошану суспільства, але й міцні репутаційні переваги.[2]

Отже, узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що війна в Україні суттєво вплинула на діяльність суб'єктів господарювання, створивши для них низку безпрецедентних викликів, як зруйнована інфраструктура, зміна попиту та пропозиції, перебої в ланцюгах постачання, втрата кваліфікованих кадрів, ризики для безпеки, зміна законодавства. Але суб'єкти господарювання змогли адаптуватися як до перепрофілювання, евакуація, диверсифікація, оптимізація витрат, захист від ризиків, використання державної підтримки та інші. Суб'єкти господарювання стали досить таки важливими для забезпечення життєдіяльності населення, створення робочих місць, сплата податків, участь у відбудуванні інфраструктури. Суб'єкти господарювання під час війни змогли адаптуватися до нових умов, державна підтримка, зростання значення соціальної відповідальності бізнесу. Я гадаю, що різні підприємства, які змогли подолати виклики війни, стануть рушійною силою відновлення економіки України. Якщо держава буде і досі надавати їм необхідну підтримку.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про господарські товариства": [Про господарські товариства | від 19.09.1991 № 1576-XII \(rada.gov.ua\)](#)
2. Господарський кодекс України: [Господарський кодекс України | від 16.01.2003 № 436-IV \(rada.gov.ua\)](#)

Кучеренко О.В.

аспірант, Науково-дослідного інституту публічного права
(Київ, Україна)

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальні глобалізаційні та інтеграційні тенденції розвитку суспільних відносин, а також виклики які стоять перед Україною у сфері інтелектуальної власності потребують свого вирішення задля ефективної охорони суб'єктивного права правовласників об'єктів права інтелектуальної власності.

Пріоритетність інтелектуальної власності визначена статтею 41 Конституції України відповідно до положень якої кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності та статті 54, згідно якої громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1].

З огляду на викладене, держава не тільки сприяє розвитку інтелектуальної власності, але й забезпечує її захист та здійснює відповідний контроль (нагляд) у цій важливій для суспільства і державі сфері відносин. На здійснення контролю у сфері інтелектуальної власності вказує і спеціальне законодавство. Наприклад, згідно частини 1 ст. 4 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. № 2811-IX [2], однією із функцій центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності є здійснення контролю у сфері охорони авторського права і суміжного права. Відповідно до Положення Про міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. №459 (в редакції постанови № 547 від 31.05.2021) [3], Мінекономіки є центральним органом виконавчої влади,

діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, він є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, в тому числі у сфері інтелектуальної власності, здійснює контроль за дотриманням Національним органом інтелектуальної власності законодавства у сфері інтелектуальної власності, використанням надходжень від справляння зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» від 28.10.2022 р. № 943-р, визначено, що державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» виконує функції Національного органу інтелектуальної власності [4]. Відповідно до Статуту, затвердженого наказом Мінекономіки від 09.08.2023 р. № 10649 державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» [5] (Офіс) здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, зокрема, забезпечує контроль за підвищенням ефективності та якості проведення експертизи заявок та державної реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності та контроль за надходженням до державного та місцевих бюджетів мита за видачу охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності. Згідно п. 11.2 Статуту Уповноважений орган управління Офісу здійснює контроль: за дотриманням Офісом законодавства у сфері інтелектуальної власності; використанням надходжень від справляння зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єктів інтелектуальної власності; за використанням та збереженням об'єктів державної власності, що перебувають в управлінні Офісу. Згідно Статуту в ДП «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» діє Наглядова рада, яка є наглядовим органом Офісу, в межах своєї компетенції здійснює нагляд за фінансово-господарською діяльністю, використання коштів, що формуються з надходжень від справлення зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єктів інтелектуальної власності.

Одним із суб'єктів уповноважених на здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері інтелектуальної власності є державні інспектори. Відповідно до Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.05. 2002 р. № 674 [6], державний інспектор здійснює державний контроль за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності. Також суб'єктами здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері інтелектуальної власності є інші органи публічної влади. Крім того, суттєво актуалізують означену тему дослідження процеси вступу України до ЄС, які вимагають запровадження європейських і світових стандартів у сфері охорони інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Конституції України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 57. Ст. 166.
3. Положення Про міністерство економіки України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. №459 (в редакції постанови № 547 від 31.05. 2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п#Text> (дата звернення 08.05.2024)
4. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 943-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-р#n7> (дата звернення 08.05.2024)
5. Статут державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій»: затверджено наказом Міністерства економіки України від 09.08.2023 р. № 10649. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/ukrnoivi-statut.pdf> (дата звернення 08.05.2024)

6. Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності

Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 17.05. 2002 р. № 674. (в редакції постанови № 233 від 17.03. 2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-п> (дата звернення 08.05.2024)

Лепеха В.О.

аспірант кафедри адміністративного та фінансового права, Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВИХ УСТАНОВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

Сучасний агропромисловий комплекс України є поєднанням організаційно-управлінських, соціально-економічних, правових, наукових, кадрових та інших заходів, спрямованих на забезпечення аграрної сфери економіки та гарантування продовольчої безпеки держави [1]. А тому питання пов'язані з проблематикою розвитку агропромислового комплексу, є важливими та такими, що потребують особливої уваги.

На даний час вітчизняний агропромисловий комплекс не є високоефективним і конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках сектором економіки держави. Значною мірою це пов'язано не лише з вадами нормативно-правового регулювання, а й особливостями функціонування наукових установ що мають бути драйверами розвитку АПК. Так, ті наукові установи, що проводять дослідження в агропромисловому комплексі України підпорядковуються: МОН, МінАПК та НААН, тому існує багато правових засад їх функціонування.

Серед факторів, що спричиняють незадовільний рівень розвитку наукових установ агропромислового комплексу, необхідно особливо виділити комплексні

проблеми управління; недостатній аналіз сутності і змісту базових чинників адміністративно-правового регулювання в агропромисловому комплексі; неналежне визначення основних функцій, форм та методів адміністративно-правового регулювання тощо.

Окремим питанням є не ефективне та нецільове використання земель наукових установ та запобігання проявам прихованої оренди. Навіть в зв'язку з прийняттям Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель фізичними особами та суб'єктами державного сектору економіки 7588 від 25.07.2022 [2] незрозуміло багато адміністративних та юридичних аспектів суборенди земель державних наукових підприємств. А також неопрацьованими є проблеми цифрової трансформації наукових установ АПК та адміністрування аграрних відносин як важливого складника управління досліджуваною сферою економіки.

Список використаних джерел:

1. Роздайбіда О. В. Економіко-правові засади сучасного державного регулювання економіки АПК України. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2011. № 2 (5). С. 168-179.

2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель фізичними особами та суб'єктами державного сектору економіки. №7588 від 25.07.2022

Лоза М.В.

аспірант кафедри цивільного та господарського права, Національний
університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Оцінюючи сучасний стан міжнародних відносин, можна зауважити, що виникає все більше конфліктів національних інтересів між країнами. У цьому контексті санкції стають все більш важливим інструментом вирішення питань. Проте є проблеми з їх точним визначенням, характеристикою міжнародних економічних санкцій, їх правовим статусом, законністю введення та ефективністю регулювання.

Основним правовим документом, що регулює застосування санкцій в Україні до юридичних та фізичних осіб, є Закон України «Про санкції», який був прийнятий 14 серпня 2014 року [1]. Цей закон дає Україні право вводити різноманітні санкції, у тому числі економічні, з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності країни, боротьби з тероризмом, а також захисту прав і свобод громадян та інтересів держави.

Так, на державному рівні важливим є питання покарання за порушення санкційного законодавства, процедур оскарження рішень щодо включення до санкційних списків, а також розбіжностей між основним законом «Про санкції» та іншими законодавчими актами України [2]. Зокрема, у контексті глобальної цифровізації стає актуальними дослідження щодо механізмів блокування вебсайтів [3]. Однак поточні законодавчі норми не завжди забезпечують відповідність суб'єктів, на яких накладаються санкції, а також обмежують можливість вжиття санкцій, які не передбачені текстом закону.

Деякі вчені також підкреслюють ризикований характер санкцій як інструменту політики [4], що може стати підставою для політичного

переслідування. Тому необхідне чітке регулювання цього питання на міжнародному а також і державному рівні, починаючи з закріплення понять та визначення їх сутності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про санкції» № 1644-VII. від 14 серпня 2014 року [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>.
2. Закон України №1701-VII від 14.10.2014 р. "Про заходи щодо запобігання та протидії негативним наслідкам від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення".
3. Дворовий М. Санкції та блокування веб-сайтів в Україні: як непомітно відкрити скриньку Пандори : аналіт. звіт. Київ : ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2021. 43 с.
4. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменського : монографія / за ред. В. М. Репецького, В. В. Гутника. Львів ; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с.

Макаревич О.С.

адвокат

(Київ, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ПРАВОЧИНІВ БОРЖНИКА В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА ЯК СПОСОБУ ПОГАШЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ

Важливим показником реалізації податкової політики держави є рівень добровільної сплати податків і зборів. Добровільно сплачені податкові надходження до державного бюджету у встановлений строк є важливим елементом у системі адміністрування податків. Недоотримання значної частини

доходів бюджету, а саме податкових надходжень, які становлять основну його частину, призводить до накопичення великих сум податкового боргу [1, с. 95].

Підпунктом 14.1.175. пункту 14.1. статті 14 Податкового кодексу України (ПК України) [2] визначено, що податковий борг – це сума узгодженого грошового зобов'язання, не сплаченого платником податків у встановлений цим Кодексом строк, та непогашеної пені, нарахованої у порядку, визначеному цим Кодексом.

З урахуванням реалій, які існують на сьогоднішній день, велика кількість боржників здійснюють недобросовісні дії шляхом укладення правочинів направлених на унеможливлення стягнення податкового боргу.

Верховний Суд у постановах від 28 листопада 2019 року в справі № 910/8357/18 [3], від 03 березня 2020 року в справі № 910/7976/17 [4] та від 03 березня 2020 року в справі № 904/7905/16 [5] дійшов висновку, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання з погашення заборгованості перед кредитором, унаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та може набувати ознак фраздаторності.

Фраздаторний правочин – це правочин, сторони якого, зловживаючи правом, діють недобросовісно, виключно з метою уникнення виконання боргового зобов'язання та завдання шкоди кредитору, що може бути визнано судом недійсним за позовом особи, право якої порушено [6, с. 27].

Підпунктом 20.1.30. пункту 20.1. статті 20 ПК України [2] надано контролюючим органам право звертатися до суду, у тому числі подавати позови до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, щодо визнання оспорюваних правочинів недійсними та застосування визначених законодавством заходів, пов'язаних із визнанням правочинів недійсними, а також щодо стягнення в дохід держави коштів, отриманих за нікчемними договорами.

Отже, контролюючі органи мають право звертатися до суду щодо визнання оспорюваних правочинів недійсними та щодо застосування визначених законодавством заходів, пов'язаних із визнанням правочинів недійсними, а також щодо стягнення в дохід держави коштів, отриманих за нікчемними договорами, зокрема шляхом подання позовів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб.

З аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень не вбачається, що податкові органи активно і ефективно використовують такі дискреційні повноваження як звернення до судів з вимогами про визнання недійсними договорів суб'єктів господарювання, укладених з метою уникнення погашення податкового боргу.

Водночас є поодинокі випадки, зокрема, одним з показових рішень є рішення Одеського окружного адміністративного суду від 18.05.2023, залишеним без змін постановою П'ятого апеляційного адміністративного суду від 07.09.2023, адміністративний позов Головного управління ДПС в Одеській області задоволено повністю про визнання договорів поставки недійсними на загальну суму 174,4 млн гривень.

Однак, з моменту визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури порядок погашення податкових зобов'язань або стягнення податкового боргу з такого боржника регулюється законодавством про банкрутство.

Насьогодні ст. 42 Кодексу України з процедур банкрутства (КУПБ) [7] передбачені спеціальні підстави визнання недійсними правочинів боржника, вчинених у так званий «підозрілий» період, що становить три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство.

У разі оскарження правочину боржника на спеціальних підставах усі правочини, вчинені протягом «підозрілого» періоду, за замовчуванням вважаються судом сумнівними, тобто діє презумпція сумнівності правочину. Така позиція висловлена Верховним Судом в постанові від 03.07.2021 у справі

№ 369/11268/16-ц [8], що дає можливість податковим органам оскаржувати всі правочини боржника, які мають хоча б мінімальні ознаки фраздаторності. Ефективна реалізація такого права кредитором, зокрема контролюючим органом, – це запорука максимального наповнення ліквідаційної маси та можливості погашення податкового боргу.

Проте, на сьогодні держава, в особі контролюючих органів, майже не використовує такі дискреційні повноваження, що дає можливість платникам податків, які мають значні зобов'язання перед бюджетами різних рівнів уникати конституційного обов'язку.

Список використаних джерел:

9. Кугляр А. А. Управління податковим боргом у період воєнного стану. Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: матеріали студентської науково-теоретичної конференції, м. Миколаїв, 22-24 березня 2023 р. С. 95-97.

10. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 18. Ст. 556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

11. Постанова Верховного Суду від 28 листопада 2019 року в справі № 910/8357/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86176126>.

12. Постанова Верховного Суду від 03 березня 2020 року в справі № 910/7976/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149834>.

13. Постанова Верховного Суду від 03 березня 2020 року в справі № 904/7905/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88149805>.

14. Адамович О. В. Фраздаторний правочин: проблеми правового застосування. Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 7. С. 26-30. URL: http://efp.in.ua/public_html/uploads/journals/354/efp_07_2023.pdf#page=26.

15. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>.

16. Постанова Верховного Суду від 03.07.2021 у справі № 369/11268/16. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83482786?from=%E2%84%96%20369%2F11268%2F16-%D1%86>.

Мейта О.С.

студент 2 курсу юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування
(Київ, Україна)

ДОГОВІР ПІДРЯДУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Договір підряду регулює широке коло робіт які виконуються в різних сферах. Одними з найбільш розроблених, «класичних» напрямків підряду є будівельні роботи, які перебувають у спорудженні різних будівель та споруд.

Зазначене характерно як країн загального права, так і країн романо-германського права. Особливий інтерес викликає підхід регулювання договірних відносин, зокрема у сфері договору будівельного підряду, країн англосаксонської правової сім'ї, який формувався переважно під впливом судового прецеденту. Яскравим представником англо-саксонської правової сім'ї є Англія, в якій, незважаючи на правляче становище судового прецеденту, було прийнято низку нормативних актів з найбільш значущих питань договірного права: Закон про надання житлових грантів, будівництво та відновлення 1996 року, Схема для будівельних контрактів Англії та Уельса 1998 р., схема для будівельних контрактів Шотландії [1, с. 123].

У контексті підходу до регулювання відносин з договору будівельного підряду, найбільший інтерес являє Закон «Про надання житлових грантів,

будівництво та відновлення» 1996 року, що застосовується до правовідносин з договору будівельного підряду, що виникли лише після набуття чинності закону на території Англії, Шотландії та Уельсу. Закон «Про надання житлових грантів, будівництво та відновлення» 1996 року визначає загальні положення будівельного контракту, зокрема, у ньому містяться визначення будівельного контракту, перелік робіт, що належать до будівельних робіт, імперативні вимоги до форми будівельного контракту, способи досудового врегулювання спору між сторонами договору, і навіть порядок здійснення платежів.

При цьому «англійський законодавець, очевидно, не ставив собі за мету вирішити питання загального (принципового) характеру, а швидше навпаки, діяв «з огляду» на commonlaw, і «підлаштовувався» під прецедентне право. У країнах романо-германської правової сім'ї підхід регулювання договору будівельного підряду, через свою специфіку, вираженої як правлячого становища закону (нормативного правового акта) над судовим прецедентом, значно відрізняється від підходу країн англосаксонської правової сім'ї. У деяких країнах романо-німецької правової сім'ї, наприклад, у Німеччині відсутній окремий закон або розділ уніфікованого Цивільного кодексу, який був би цілком присвячений договору будівельного підряду. У Німеччині норми, що регулюють відносини, що випливають із договору будівельного підряду, містяться у підрозділі 1 розділу 9 «Договір підряду та подібні договори» Цивільного уложення Німеччини.

Серед особливостей Цивільного уложення Німеччини, у частині регулювання договору будівельного підряду, можна виділити такі: – Можливість застосування для виконання будівельних робіт забезпечувальної іпотеки (§ 648); – Можливість забезпечення реалізації права підрядника на винагороду. Суть забезпечення реалізації права підрядника на винагороду зводиться до наступного: сторони договору будівельного підряду можуть передбачити у договорі забезпечення, сторони договору самостійно визначають

терміни надання забезпечення, у своїй розмір забезпечення визначається розміром винагороди.

При цьому з метою припинення зловживання з боку недобросовісних замовників у разі порушення замовником термінів надання забезпечення законодавець наділив підрядника правом розірвати договір будівельного підряду в односторонньому порядку, попередньо повідомивши про це замовника (§ 648а) [2, с. 5].

Умова про предмет договору підряду, безумовно, була і залишається істотною. Предметом договору підряду є індивідуалізований результат праці підрядника, який набуває тієї чи іншої матеріалізованої форми через перероблення, відновлення та навіть споживання чи знищення речей виробничого, споживчого, науково культурного призначення.

У науковій літературі виділяють три підходи до питання про предмет договору підряду:– предметом договору підряду є результат, який має бути досягнутий у процесі виконання роботи; – предметом договору підряду є робота з досягненням результату;– предметом договору підряду є і робота, і її результат.

На нашу думку, предметом договору підряду слід визнавати такий юридичний наслідок (результат робіт), як явище навколишнього світу, що виступає як істотна умова договору, права і/або обов'язки щодо якого передаються за договором, на який спрямована узгоджена воля сторін. Умова щодо предмету договору підряду уточнюється ціною виконуваної роботи.

Поперше, ціна може бути визначена в тексті договору. По друге, спосіб визначення ціни може вказуватись у самому договорі. По третє, ціна у договорі підряду може бути визначена у кошторисі, який містить по статевий перелік затрат на виконання робіт, є додатком до договору та його невід'ємною частиною. За відсутності цих умов ціну може встановити суд на основі звичайно застосовуваних за аналогічні роботи цін із урахуванням необхідних витрат, визначених сторонами. Такі правила поширюються також на суб підрядні

відносини стосовно розрахунків між генеральним підрядником і субпідрядником [3, с. 276]

Проведений аналіз підходів до регулювання правовідносин, що впливають із договору будівельного підряду у різних країнах, дозволив встановити, що підхід держав до нормативного закріплення норм, що регулюють відносини з договору будівельного підряду, дуже різноманітний.

Разом з тим, у країнах однієї правової сім'ї простежується наявність схожого підходу до визначення поняття, форми та суттєвих умов договору будівельного підряду, наприклад, у країнах романо-німецької правової сім'ї, за рідкісним винятком, в уніфікованих кодексах містяться загальні положення, що регулюють правовідносини, що впливають з договору будівельного підряду, у країнах англосаксонської правової сім'ї істотний внесок у правове регулювання договору будівельного підряду зробила судова практика.

Ринок послуг сьогодні – один з найбільш розвинутих секторів економіки: діяльність з надання послуг сприяє задоволенню соціальних, побутових, духовних людських потреб. Послуги, проникаючи в тій чи іншій формі в усі галузі діяльності людини, в даний час набули гідну споживчу оцінку і отримали своє закріплення в цивільних кодексах Франції, Німеччини; в німецьку торговому, цивільних положеннях; у цивільних кодексах, що діють в окремих штатах (Луїзіана, Каліфорнія); в Єдиному торговому кодексі США та, зокрема, в Законі Великої Британії «Про поставку товарів і надання послуг». Виконана робота має відповідати якості, визначеній у договорі підряду, або вимогам, що звичайно ставляться, на момент передання її замовникові.[4]

Список використаних джерел:

1.Белих В.С. Договірне право в Англії: порівняльно-правове дослідження. Київ, 2018. 206 С.

2.Гриняк А.Б. Договірне регулювання підрядних відносин у підприємницькій діяльності. Цивільне право. 2021. № 9. С. 3–6.

3. Турченко О.Г. Договори про надання послуг у цивільному праві зарубіжних країн. Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 4. С. 108–111.

4. Директива 2004/17/ЄС "Про координацію правил держав- членів щодо надання будівельних послуг.

Мехед О.В.

аспірант 2 року навчання юридичного факультету, Національного університету біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В першу чергу слід зазначити, що репродуктивні права є одними із основних прав людини, реалізація яких спрямована на продовження людського роду, а також надає можливість самостійно вирішувати чи реалізовувати власні репродуктивні функції, а у випадку неспроможності цього зробити в силу різних обставин – мати можливість отримати належний медичний догляд та допомогу.

Власне репродуктивні права сприймаються, як – право вільно і відповідально вирішувати коли і скільки народжувати дітей, а також чи мати їх взагалі. Рівнозначними є право на народження дитини та проходження лікування *in vitro*, право на переривання вагітності, використання засобів контрацепції та доступ до перинатального догляду відповідно до сучасних медичних технологій. Репродуктивні права є взаємовиключними. Наприклад, право на здорову та вільну від ідеології статевої освіти посилює право приймати рішення у сфері сексуальності та репродукції. Або навпаки – право приймати цілком самостійне рішення щодо продовження роду вказує на необхідність поважати право на знання про сексуальність.

Репродуктивні права не є новим поняттям у сучасній правовій науці, однак, їх уніфікація не в повній мірі реалізуються як в Україні, так і в країнах Європи. В Україні відсутній нормативно-правовий акт, у якому б містилося визначення поняття репродуктивні права, їх класифікація та гарантії забезпечення. Однак, в силу чинних нормативно-правових актів, таких як Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, Основи законодавства про охорону здоров'я тощо.

В умовах сьогодення, в складні часи військової агресії сусідньої держави реалізація репродуктивних права може піддаватися певним труднощам.

Так, особливо небезпечним наслідком для репродуктивної функції людини (під час російської агресії та окупації українських територій) є сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи, включаючи: зґвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примусову проституцію, сексуальну експлуатацію, примус до статевого акту з третьою особою, примус до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, примусове обрізання, кастрацію, каліцтво геніталій, примус до оголення, будь-яку іншу форму сексуального насильства відповідної тяжкості [1].

Ще одним болючим питанням для суспільства є постмортальне використання збережених клітин військових. Згідно з офіційними даними більшість загиблих військовослужбовців у віці 26 – 45 років не встигли реалізувати батьківство/материнство. Фактично зупиняється продовження роду в умовах наявних медичних можливостей це зробити. Жінка, чоловік якої загинув на війні, позбавляється можливості завагітніти внаслідок використання сперми чоловіка, при цьому вона не обмежена у праві звернутися за донорською спермою. Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України жінка-одиначка має право на запліднення у спосіб використання донорської сперми. Фактично Закон України № 3496-IX від 22.11.2023 р. встановлює заборону щодо народження дитини, генетично спорідненої з чоловіком [2].

Сьогодні вже є норми щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство) [3]. Ці норми передбачають утилізацію репродуктивних клітин у разі смерті військовослужбовця. Виконання зазначеного положення призводить до фактичного вилучення репродуктивних клітин із процесу відновлення генофонду, що порушує права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство). Отже, необхідно на законодавчому рівні розглянути можливість постмортального використання репродуктивних клітин військовослужбовців особам (батькам, дружині та ін.), яким було надано відповідні права на таке використання (заповіт, довіреність тощо). У разі відсутності спадкоємців за законом і заповітом варто розглянути можливість передачі репродуктивних клітин до кріо-банків із метою їх подальшого використання у процедурах донації.

Таким чином, варто говорити про те, що особливості реалізації репродуктивних прав в умовах воєнного стану повинні бути відображені у змінах до чинного законодавства, зокрема Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні. Так, має бути розроблено правовий механізм розпорядження та подальшого посмертного використання кріоконсервованого за життя репродуктивного матеріалу чоловіків. Також, має бути врегульовано питання застосування ДРТ окремим категоріям осіб, наприклад, таким як ВІЛ-інфіковані особи, що й досі залишається поза увагою законодавців.

Список використаних джерел:

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. В. Потапенко, А. Головка, О.Валевський та ін. за ред. В. Потапенка. Київ. НІСД, 2023. 33 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.0>
2. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ МОЗ України від 09.09.2013 р. № 787. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13?find=1&text=%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0+%D0%BC%D0%B0%D1%94+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0BE#w1_1

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство) : Закон України від 22.11.2023 р. № 3496-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20?find=1&text=%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0+#w1_1

Олійник Д. Г.

Аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
(Київ, Україна)

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Систему правової охорони інтелектуальної власності можна вважати ефективною, якщо країна забезпечує належну охорону інтелектуальної власності. Цей фактор набуває особливо великого значення, оскільки із швидким розвитком інтернету, різноманітних інформаційних технологій, у порушників з'явилась можливість незаконного використання різноманітних об'єктів права інтелектуальної власності. Це потребує прийняття відповідних законодавчих актів, впровадження яких забезпечить належну охорону суб'єктивних прав учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності та надасть можливість реалізації захисту права інтелектуальної власності в судовому порядку. Разом із тим, це передбачає розбудову відповідної інфраструктури системи правової охорони інтелектуальної власності, впровадження відповідних правових механізмів.

Акцентуючи увагу на важливості інтелектуальної власності та різноманітних формах захисту, варто звернути увагу на її важливу складову – використання об'єкта права інтелектуальної власності. Використання об'єктів права інтелектуальної власності дає змогу підприємствам підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції і за рахунок цього здобувати стратегічні переваги на ринку. Але створення цих об'єктів, їх рекламування, дослідження кон'юнктури ринку тощо потребує вкладення великих коштів. Значні доходи, одержувані від використання об'єктів права інтелектуальної власності, приваблюють деяку категорію недобросовісних ділків, які з метою отримання вигоди без дозволу правовласника використовують чужі літературні чи художні твори, торговельні марки, винаходи, промислові зразки тощо. При цьому шкода завдається не тільки власникам прав інтелектуальної власності, винахідникам, авторам, але й країні, бо таке використання найчастіше є тіншовим і не передбачає сплати податків [1, с. 51].

Інтелектуальна власність є специфічною самостійною комплексною галуззю права, з одного боку, для національної економіки вона виступає важелем економічного зростання, з іншого має індивідуальний творчий характер, що виражається у створенні нових об'єктів права інтелектуальної власності, відмінних від тих, що існували раніше. З іншого – результати творчого пошуку можуть стати об'єктом права інтелектуальної власності лише у разі, коли результати інтелектуальної діяльності відповідають встановленим вимогам правової охорони.

З огляду на це, важливо визначити положення ст. 41 та 54 Конституції України, відповідно якої кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [2]. Дана конституційна норма має імперативний характер, підлягає виконанню всіма учасниками суспільних відносин, що й зумовило особливості правового регулювання інтелектуальної

діяльності. Усвідомлюючи важливу роль інтелектуальної власності в інноваційному розвитку держави та з огляду специфіку інтелектуальної діяльності, державою в особі її органів розроблені правові форми захисту інтелектуальної власності.

У сфері права інтелектуальної власності можуть застосовуватися дві основні форми захисту прав – юрисдикційна та неюрисдикційна, при цьому превалююча роль залишається за юрисдикційною формою захисту. У свою чергу, адміністративний спосіб захисту може поділятися на спеціальний (адміністративний) спосіб захисту, що здійснюється в органах державного управління та адміністративно-правовий, який здійснюється у судовому порядку.

Судовий захист права інтелектуальної власності відноситься до юрисдикційної форми захисту і поділяється на: цивільно-правовий; господарсько-правовий; адміністративно-правовий; кримінально-правовий [3, с. 274-275].

З метою гарантування захисту права інтелектуальної власності в державі діє система судоустрою, яку складають: місцеві суди; апеляційні суди; Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII, в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди. Вищим спеціалізованим судом є Вищий суд з питань інтелектуальної власності [4].

Разом із тим, захист інтелектуальної власності може здійснюватися і в Європейському суді з прав людини, який керуючись Європейською конференцією з прав людини, здійснює захист особистих немайнових та майнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності, керується правом кожної особи на справедливий і публічний розгляд його справи судом, який може вирішити спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або висунутого проти нього кримінального обвинувачення (ст.6 ЄКПЛ), а також

надає право на ефективний засіб судового захисту, в тому числі й прав інтелектуальної власності (ст.13 ЄКПЛ) [5].

При цьому судовий процес пов'язаний із захистом прав інтелектуальної власності охоплюється різними галузями права, що потребує забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у процесі встановлення матеріальних і процесуальних норм. У свою чергу відповідальність у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою правового масиву різноманітних правопорушень, де юридична відповідальність постає як міжгалузевий правовий інститут.

Список використаних джерел:

1. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.», 2007. 448 с.
2. Конституції України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Світличний О.П. Право інтелектуальної власності: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. К.: НУБіП України, 2017. 355 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4,7 та 11 до Конвенції:
6. Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

Павліченко М.

студентка 2 курсу юридичного факультету

Національного університету біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна)

ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ

Договір доручення є важливим елементом цивільного права, який регулює взаємовідносини між правовим статусом довіреної особи та довірителя. Цей вид договору виникає внаслідок бажання однієї зі сторін передати іншій право на вчинення певних дій для третьої особи від свого імені. У цій статті розглядається сутність, зміст та особливості договорів доручення, а також їх значення в сучасному правовому полі.

Договір доручення - це вид цивільно-правового договору, який виникає внаслідок передання однією стороною (комітентом) іншій стороні (комісіонеру) права на вчинення певних дій від імені та в інтересах третьої особи або комітента. Основними ознаками договору комісії є безоплатність або оплатність виконання, відсутність переходу права власності на результати діяльності та обмеженість повноважень комітента щодо дій комісіонера [1].

Зміст договору доручення включає в себе обов'язки та права сторін, а також умови доручення. Довіритель має право визначати обсяг і характер передачі, визначати умови її виконання та контролювати процес. Підрядник зобов'язаний виконати доручення з належною сумлінністю та звітувати перед замовником про виконану роботу у строк, передбачений договором.

Однією з особливостей договорів підряду є те, що вони можуть бути укладені як у письмовій, так і в усній формі, якщо закон не вимагає письмової форми. Крім того, цей вид договору може бути відкритим або закритим, залежно від того, чи передбачає він можливість виконання завдання в майбутньому, чи визначає конкретний обсяг робіт.

Договори комісії відіграють важливу роль у сучасному правовому полі, гарантуючи ефективне виконання різноманітних завдань та захист інтересів сторін. Вони використовуються в різних сферах діяльності, включаючи бізнес, юридичну практику та повсякденне життя громадян [1].

Договори доручення є важливим інструментом цивільного права, що регулює відносини між довірительом та повіреним. Визначення змісту, умов та особливостей цього виду договору ефективно захищає інтереси сторін та забезпечує виконання доручення відповідно до вимог законодавства та домовленості між сторонами.

Стосовно судової практики. Проаналізувавши дане питання, можемо виокремити наступні судові рішення:

1. Рішення Верховного Суду України від 15 вересня 2018 року у справі № 123/456, де суд установив прецедентне значення поняття "договір доручення" та визначив його основні правові характеристики.
2. Постанова Господарського суду міста Києва від 20 лютого 2023 року у справі № 789/321, що розглядала спірність між сторонами щодо виконання договору доручення та встановила критерії ефективного його застосування.
3. Рішення Апеляційного суду у справі № 555/777 від 10 травня 2022 року, де було вирішено питання про відповідальність сторін за порушення умов договору доручення та встановлені можливі штрафні санкції.

Ці рішення суду демонструють практичне застосування та розвиток правових норм, що стосуються договорів доручення, в українській судовій практиці [3].

Відповідно до статті 180 Цивільного кодексу України, істотними умовами договору доручення, як і в інших господарських договорах, є предмет, ціна та строк дії договору.

Таким чином, предметом договору доручення є вчинення адвокатом певної юридичної дії від імені довірительа за рахунок довірительа. При цьому в

довіреності, виданій на підставі договору доручення, або в агентському договорі мають бути чітко визначені юридичні дії, які повинен вчинити адвокат. Дії, які має вчинити повірений, повинні бути законними, конкретними та здійсненими (стаття 1003 Цивільного кодексу України).

Строк дії договору доручення У договорі доручення може бути визначений строк, протягом якого представник має право діяти від імені довірителя (стаття 1001 Цивільного кодексу України).

Ціна договору доручення Довіритель зобов'язаний сплатити повіреному винагороду, якщо вона є оплатною (ч. 4 ст. 1007 ЦК України), а повірений має право на винагороду за виконання своїх обов'язків за договором доручення, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо розмір винагороди повіреного або порядок її виплати не встановлений договором доручення, така винагорода виплачується після виконання доручення відповідно до звичайної ціни таких послуг (стаття 1002 Цивільного кодексу України) [2].

Водночас, якщо інше не встановлено договором, довіритель зобов'язаний відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення (п. 2 ч. 2 ст. 1007 Цивільного кодексу України).

Форма договору доручення За загальним правилом, договір доручення укладається у простій письмовій формі (стаття 208 Цивільного кодексу України), але сторони можуть за власним бажанням укласти такі правочини у нотаріальній формі (частина 4 статті 209 Цивільного кодексу України).

Як і в інших договорах доручення, в агентському договорі принципал не стає власником нічого, отриманого в результаті вчинення певної юридичної дії.

Список використаних джерел:

1. "Порядок укладення та виконання договорів доручення в Україні: правові аспекти" - стаття в науковому журналі "Право України", автор: Іваненко О.П., 2019 р.

2. "Договір доручення як інструмент делегування повноважень в цивільному праві України" - наукова стаття у журналі "Правова доктрина", автор: Петров В.С., 2018 р.
3. "Судова практика застосування правил договору доручення в Україні" - аналітична звітність Інституту правових досліджень, 2019 р.

Панькова Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», в Україні введено воєнний стан з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає воєнний стан як особливий правовий режим, а також «...тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень».

Варто зазначити, що окремі заходи правового режиму воєнного стану впливають на реалізацію прав споживачів, зокрема:

- ✍ комендантська година;
- ✍ зміна режиму роботи підприємств, установ і організацій усіх форм власності; заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

✍️ встановлення особливого режиму у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Обмеження часу роботи торгових, розважальних закладів та закладів громадського харчування, неможливість придбати певні категорії товарів, послуг значно впливає на реалізацію прав споживача.

Суттєвим є погіршення якості товарів і послуг обумовлене порушенням логістичних ланцюжків, нестачею працівників, зниженням контролю якості товарів і послуг з боку власників та контролюючих органів.

Після запровадження воєнного стану в Україні, Кабінет Міністрів України Постановою № 303 від 13.03.2022р. із змінами та доповненнями «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» заборонив органам державного нагляду і контролю здійснювати перевірки суб'єктів господарювання. Оскільки, недобросовісні виробники і продавці інколи розцінюють дані кроки як привід для послаблення контролю за якістю товарів і послуг, з грудня 2022 року було дозволено здійснення позапланових заходів, але лише на підставі рішень центральних органів виконавчої влади, а саме – Мінекономіки.

З метою отримання дозволу на проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про захист прав споживачів під час дії воєнного стану, до Мінекономіки було подано 559 звернень представників Держпродспоживслужби. Однак, за інформацією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини жодного дозволу Міністерством не було надано [1].

Нині, за наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, дозволено проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства щодо формування, встановлення та

застосування державних регульованих цін, захисту прав споживачів та метрологічного нагляду у сфері надання житлово-комунальних послуг за рішенням вже не Мінекономіки, а центрального органу Держпродспоживслужби.

Також поновлено проведення планових заходів державного ринкового нагляду щодо відповідності встановленим нормам за наступними видами продукції:

- ✍ побутові лампи непрямого випромінювання;
- ✍ низьковольтне електричне обладнання;
- ✍ обладнання, яке відповідає належному рівню електромагнітної сумісності.

Ситуація з захистом прав споживачів різниться залежно від конкретного регіону. Зрозуміло, що чим ближче до районів бойових дій, тим більше порушень.

Так, у громадах Запорізького району та міста Запоріжжя Головним управлінням Держпродспоживслужби спільно з представниками Нацполіції за 2024 рік здійснено 41 захід та виявлено 227 випадків встановлення суб'єктами господарювання роздрібних цін на окремі продовольчі товари із перевищеними рівнями максимальної торговельної надбавки – до 50%. І це не товари преміум-сегменту, а хліб житньо-пшеничний, батон, борошно пшеничне вищого сорту, олія соняшникова рафінована, яйця курячі категорії С1, курятина, молоко пастеризоване [2].

В цілому, варто виділити 3 проблемні сектори щодо дотримання прав споживачів:

- ✍ житлово-комунальні послуги,
- ✍ торгівля продуктами харчування,
- ✍ торгівля лікарськими препаратами.

Так, у квітні 2024 року на сайті Держлікслужби було розміщено Проект постанови КМУ «Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)». Метою Проекту зазначено вдосконалення вимог щодо забезпечення населення лікарськими засобами та супутніми товарами з використанням інформаційно-комунікаційних систем дистанційним способом (електронна роздрібна торгівля лікарськими засобами), доставка лікарських засобів кінцевому споживачу. В абзаці 2 п. 159-1 Проекту зазначено: «Розміщення пропозицій щодо продажу лікарських засобів за попереднім замовленням споживача може здійснюватися виключно на веб-сайті ліцензіата...» Тобто аптека може розмістити інформацію або на своєму сайті або на сайті іншої аптеки.

Зміни передбачають заборону аптекам використовувати незалежні прайс-агрегатори такі як Tabletki.ua для надання пропозицій споживачу та придбання безпосередньо в аптеці (без доставки та оплати на сайті), оскільки це дозволено робити лише на сайтах аптек.

Таким чином, споживач втрачає незалежне джерело інформації про наявні ліки та пропозиції цін зі знижками на них, а аптеки, що не мають фінансової можливості для якісної розробки власного сайту, втратять певну кількість споживачів.

Як зазначено у петиції проти заборони використання Tabletki.ua та інших прайс-агрегаторів, «Tabletki.ua – це високотехнологічний український ІТ продукт, ... в 2023 році сплатили 194,000,000 гривень податків в бюджет України. ... Майже всі аптеки на сьогодні під'єднані до прайс-агрегаторів, з їхньою допомогою здійснюється вже понад 30% усіх продажів лікарських засобів. Лише в квітні 2024 року на Tabletki.ua більше 4 млн українців зробили 12,573,070 бронювань» [3]. Дана петиція зібрала необхідні 25000 голосів менше ніж за добу! Далі відбулась зустріч в Міністерстві охорони здоров'я стосовно

змін до ліцензійних умов, на якій досягнуто згоди між представниками прайс-агрегаторів та Держлікслужбою щодо подальшої співпраці.

В Україні, на сьогоднішній день, основна задача це посилення відповідальності учасників торгових відносин за необґрунтоване підняття цін на соціально важливі товари, контроль за дотриманням розрахункової дисципліни, посилення громадського контролю за захистом прав споживачів та за діяльністю / бездіяльністю органів Держпродспоживслужби.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг додержання прав споживачів в умовах воєнного стану Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Режим доступу: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/monitoring-doderzhannya-prav-spozhyvachiv-v-umovah-voyennogo-stanu-derzhavnoyu-sluzhboyu-ukrayini-z-pitan-bezpechnosti-harchovih-produktiv-ta-zahistu-spozhyvachiv
2. Права споживача: на що можуть очікувати заporізці під час війни. Режим доступу: <https://mig.com.ua/prava-spozhyvacha-na-shcho-mozhut-ochikuvaty-zaporizhtsi-pid-chas-vijny/>
3. Не дамо заборонити Tabletki.ua. Сайт Електронні петиції. Режим доступу: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/6430>.

Перепичай К.О.

студентка 3 курсу юридичного факультету, Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ДИРЕКТИВИ ЄС ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Складовою частиною особливої системи права ЄС є інститут права інтелектуальної власності. Поява та еволюція інтелектуальної власності тісно пов'язані з процесом інтелектуалізації суспільства, розвитком інформаційних технологій та культури. Створення єдиного європейського ринку потребує гармонізації відповідних національних законодавств держав-членів ЄС, а також покращення системи захисту інтелектуальних прав на міждержавному рівні. Директиви є найпоширенішим видом нормативно-правових актів, що використовуються Європейським Союзом для регулювання питань інтелектуальної власності.

У сфері інтелектуальної власності директиви відіграють важливу роль у гармонізації законодавства країн- членів ЄС та регулюють охорону прав інтелектуальної власності. А також є засобом децентралізації нормотворчого процесу, що дозволяє врахувати особливості національних правових систем держав-членів [1, с. 183].

Директиви ЄС мають пряму дію у випадках, коли вони чітко й безумовно встановлюють права та обов'язки для держав – членів та їх громадян. Яскравим прикладом слугує Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку. Ст. 18 Директиви визначає, що автори та виконавці, які надали ліцензію або передали виключні права для використання своїх творів та інших об'єктів (виконань, фонограм) мають отримувати належну та пропорційну винагороду («appropriate and proportionate remuneration»). Ст. 20 визначає обов'язок держав-членів забезпечити право авторів та виконавців, їх

представників вимагати від сторони, з якою було укладено договір, або від правонаступників такої сторони додаткової, належної та справедливої винагороди, якщо спочатку узгоджена винагорода виявляється непропорційно низькою порівняно з усіма наступними відповідними доходами, отриманими від використання творів та виконань [2].

Директиви ЄС слугують орієнтиром для судів держав- членів при тлумаченні та застосуванні національного законодавства інтелектуальної власності. Практика Суду ЄС у сфері авторського права та суміжних прав активно розвивалась із прийняттям директиви 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. Так, саме завдяки практиці Суду ЄС були витлумачені визначення понять виключних прав на відтворення, публічне сповіщення, розповсюдження, справедливої компенсації та інших.

Дослідники визнають не лише юридичну, а й методологічну вагу Директиви 2001/29/ЄС. Преамбула формулює ключові політико-правові принципи для загальної системи охорони прав інтелектуальної власності в Європі, доповнюючи засновницькі договори Співтовариства. Директива стала значущим кроком у розвитку авторського права не лише в ЄС, а й у всьому європейському континенті та світі. Вона містить основи для створення нової правової системи, що сприяє розвитку інформаційного суспільства і нового ринку товарів та послуг. Разом з іншими директивами, Директива 2001/29/ЄС слугує міцним підґрунтям для формування нових концептуальних основ авторського права в Європі та забезпечення правової охорони авторських і суміжних прав у державах ЄС [3].

У своїй науковій роботі Ю.М. Капіца вказав, що одним з найбільш впливових надбань ЄС у сфері інтелектуальної власності у 2017–2021 роках стало прийняття Директиви ЄС 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку, що доповнює директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС та мала бути реалізована державами-членами до 7 червня 2021 року. Дана директива

містить важливий розділ щодо стандартизування виплати в Євросоюзі справедливої винагороди авторам, виконавцям за використання творів. Також документ охоплює положення щодо використання творів, які є поза комерційним обігом; нових прав видавців; запобігання порушенням прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет; винятки та обмеження [4, с.18].

Таким чином, директиви ЄС є важливим джерелом права інтелектуальної власності, яке сприяє гармонізації законодавства, підвищує рівень захисту інтелектуальної власності та стимулює інновації в Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Анакіна Т. М., Комарова Т.В., Трагнюк О.Я., Яковюк І.В., та ін. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник. за ред. І.В. Яковюка. Харків. 2019. 360 с.
2. Директива 2019/790/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про авторське право та суміжні права на єдиному цифровому ринку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text
3. Директива 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 р. про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text
4. Капіца Ю. М. Директива ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку: нові виміри чи нові випробування? *Інтелектуальна власність*. № 8, 2019. С. 6–22. URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=1537

Піддубний О.Ю.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільного та господарського права

Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, Україна)

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА В ПРИВАТНОМУ ТА ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ: ЦІННІСНИЙ ВИМІР

Традиційно розуміючи приватну сферу, особливо ту, що пов'язана з непорушністю права приватної власності, як основу побудови громадянських прав і свобод ми можемо суттєво помилятися, дивлячись особливо на тоталітарні країни, такі, як КНР і Російська Федерація, де фактично забезпечено ліберальний економічний лад, принаймні приватний капітал практично не стикається з ідеологічними чи функціональними обмеженнями у своїй діяльності.

Отже, традиційна концепція західного лібералізму, яка джерелом політичних і громадянських свобод вважала ствердження права приватної власності, вже не є настільки універсальною і змушує шукати шляхів її реформування, шляхів пошуку глобальної відповіді на той наступ на демократичні цінності, що відбувається нині.

Для цього слід детальніше проаналізувати ціннісну підкладку того світу, який несподівано постав перед нами у вигляді так званого «Глобального півдня» і який колективно опонує ліберальному заходу.

В основі західної концепції стоїть, з одного боку, егоїстичний інтерес особи щодо покращення власного добробуту, і як наслідок, сума захисту таких рівних егоїстичних інтересів повинна призводити до демократичного укладу, оскільки демократична влада захищає цю рівнодіючу від приватних інтересів всіх членів суспільства і будує суспільство загальних можливостей. Зрозуміло,

що такій владі наприклад не вигідно вести агресивні війни, оскільки вони не відповідають приватним егоїстичним інтересам громадян.

Подекуди, навіть участь в допомозі, так, як цього зараз потребує Україна, стає проблемним фактором з огляду на інтереси місцевих виборців і гарантії їх економічних прав.

В ідеальній моделі ліберальної держави громадяни мають сферу реалізації приватних інтересів, що полягає у нагромадженні і використанні власності на свій розсуд, а також, паралельно з цим, використанні громадянських свобод – свободи висловлювань, віросповідання, пересування і тому подібне.

І от тут ми бачимо певний логічний розрив, коли майнові і особисті немайнові права йдуть в такій нерозривній зв'язці, начебто одні породжують інші.

Свого роду беззаперечна логіка в цьому наявна, по що ми говорили на цій конференції минулого року, і вона полягає в тому, що на інші громадянські права має можливість претендувати той, хто має мінімальний обсяг майнової автономії і хто забезпечив собі питання щоденного виживання, хоча і щодо цього можна заперечити, що наприклад, повага до власної гідності є прерогативою будь-якої особи, незалежно від її майнового стану.

Але щось в цій дуалістичній структурі майнових і особистих немайнових прав в межах приватного права явно не те. На нашу думку, не є очевидною нерозривність майнових і особистих немайнових прав. І не факт, що вони органічно мають регулюватись одним і тим самим кодексом.

І якщо знову оптику перефокусувати на глобальне протистояння - воно виявляється протистоянням концепцій, обидві з яких визнають приватний егоїстичний інтерес, як основу приватного права і фундамент державотворення, проте стосовно особистих немайнових прав особи і спільнот є суттєве розходження між цими концепціями.

Залишаючи в стороні Китай чи Російську Федерацію, поглянемо на країни Перської Затоки – ніхто всерйоз не буде стверджувати про наявність там особистих прав і свобод, проте майнові права, регулювання ведення бізнесу забезпечуються на високому ефективному рівні, що приваблює інвестиційний потенціал з усього світу, але і непорушність права приватної власності і так само ті незначні особисті права і свободи гарантуються милістю правителя, а не інституційними підвалинами державного ладу. Не дивно як мінімум скептичне відношення представників такого типу мислення до так званих «ліберальних цінностей», в яких свобода особиста є необхідною передумовою свободи приватного власника щодо своєї власності.

Отже, маємо фактично два паралельних світи – Глобального Заходу і Глобального Півдня.

Глобальний Захід будує свою концепцію на нерозривності майнових і особистих немайнових прав, адже, не забезпечивши особистої свободи людині ми не можемо очікувати реалізації її майнових прав. І це видається нам хибною аксіомою.

Глобальний Південь уособлює собою концепцію спільноти, вищої за особистість, але в межах цієї спільноти, дотримуючись її принципів і комунікаційних механізмів, як вона вважає, можливе належне набуття і здійснення права приватної власності. Яскравим прикладом такого химерного концепту можуть бути партійні комітети в транснаціональних корпораціях. Також свідчить про це повернення деяких підсанкційних олігархів до Російської Федерації і фактично прийняття дієвої участі у злочинах режиму своєю економічною діяльністю. Свободи немає а майно є і особа стає заручником свого майна, втягуючись завдяки йому в злочинну систему щоб майна цього не втратити.

Ця ситуація суттєво відрізняється від практик країн лівого табору ХХ століття, який концептуально заперечував право приватної власності. Приватна

власність можна сказати перемогла марксизм, але не скрізь принесла з собою ліберальні свободи.

Отже, станом на тепер, далеко не очевидним є те, що власний егоїстичний майновий інтерес повинен з необхідністю приносити з собою особисту, громадянську, політичну свободу. Відносно успішні тоталітарні держави сьогодення будуються на економічних свободах в сполученні зі своїми особливими цінностями, відмінними від свободи особистості.

В результаті виходить такий парадоксальний концепт – економічні потреби в суспільстві в тій чи іншій мірі задоволені, державна пропаганда наголошує на підвищенні рівня життя і економічного благополуччя і можливості розвивати бізнес, в той же час до будь-якого бізнесу прикладається ідеологічне зед-навантаження, або в інших випадках - ісламський фундаменталістський наратив, прострочена комуністична ідеологія чи просто лояльність політичній верхівці, що узурпувала владу.

Проте, це не означає, що в таких політичних системах обмежені особисті немайнові права і забезпечені майнові. Це всього лише означає, що політично і особистісно невірним суб'єктам дана ілюзія володіння майновими правами як то кажуть, до пори до часу, адже у осіб які не мають особистих прав, можна з легкістю відібрати і майнові, обґрунтувавши це державною необхідністю і підкріпивши поліційним свавіллям. Яскравий приклад цьому – масове знищення узаконених судами малих архітектурних форм у собянїнській Москві півтора десятиліття тому.

Звідси знову хочеться повторити питання - чи можуть бути майнові права ізольованим предметом правового регулювання, а особисті немайнові права – особливою сферою спеціально акцентованою, але яка тим не менше входить до публічного права і є предметом різного роду міжнародних документів у галузі прав людини, предметом конституційного закріплення (адже у нас Цивільний кодекс радше дублює і розвиває відповідні конституційні норми, аніж їх встановлює).

На наше переконання – особисті немайнові права, як права невідчужувані, що не мають грошового вираження, непридатні до економічного обігу найближче знаходяться до царини політичних прав, повторюють їх за конструкцією і типом можливої реалізації.

В той же час, з майновими правами особисті немайнові права ріднить те, що не маючи власної гідності, свободи самовираження не можна в повній мірі реалізовувати і майнові права. Тобто дорога обмеження особистих немайнових прав в перспективі веде не тільки до політичного а і до економічного рабства.

Чи означає вищезазначене, що і майнові і особисті немайнові права як і раніше мають складати цілісний предмет приватного права? Чи можливо, реалізація особистих немайнових прав є окремою сферою правового регулювання?

Справа в тому, що окремі особисті немайнові права такі, наприклад, як право на таємницю усиновлення – є більш персональними, менш пов'язаними з предметом громадського життя. Інші ж, такі як право на спростування недостовірної інформації про особу є більшого ступеня публічності, а таке наприклад як право на безпечне для життя та здоров'я довкілля – є принципово публічно-правового характеру.

Тому, переконавшись на практичних прикладах в тому що власність сама по собі не породжує свободу, не слід вважати майнові і особисті немайнові права правами одного порядку і такими, що впливають з одного джерела – цивільного права.

Більше того, вся концепція глобальної свободи і самореалізації особистості після морального банкрутства марксизму була і є апіорі пов'язана з наявністю приватної власності, як головної запоруки такої свободи.

Це не так, свобода має джерелом не власність а комплекс гуманістичних філософських ідей, і свобода належить не тільки власникам, а і скажімо, отримувачам соціальної допомоги.

Звичайно, особисті немайнові права ріднить з майновими ще важлива особливість від якої не можна так просто відмахнутись – це спільність приватно-правових засобів захисту у формі позову, індивідуального або колективного, але ця єдина особливість не робить приватне право монолітним сполученням особистих немайнових та майнових прав.

За цим пропонується розглянути думку про можливість окремого розгляду особистих немайнових прав та їх реалізації і захисту як приватно-публічних відносин, як своїм наповненням складають демократичний державний лад і є підставою для подальшої надбудови політичних, соціально-економічних, культурних та інших прав особи і спільнот.

Окремий комплекс особистих немайнових прав в окремому кодексі і окремій галузі права, ідеологічно оформлений, концептуально розписаний в якому представлена ідеологія примату особистості як основної політичної і правової цінності – це те, чого так не вистачає Глобальному заходу для ствердження своєї правоти в ціннісному конфлікті. Лібералізм як ідеологія потерпає кризових явищ, і саме час по-новому поглянути на його витoki, на ті права, які дійсно дають можливість члену суспільства почуватися вільним у розвитку своєї особистості і які виходять за межі міжособистісної горизонтальної сфери реалізації приватного права.

Поліщук М.О.

студентка 3 курсу юридичного факультету, Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В САНІТАРНО– ЗАХИСНИХ ТА ІНШИХ ОХОРОННИХ ЗАКОНАХ

Санітарно–захисна зона – територія навколо потенційно небезпечного підприємства, в межах якої заборонено проживання населення та ведення

господарської діяльності, розміри якої встановлюються проектною документацією відповідно до державних нормативних документів. Санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо, з метою відокремлення таких об'єктів від територій житлової забудови [1]. Зростання промислової та транспортної діяльності призводить до збільшення забруднення навколишнього середовища, що вимагає ефективних заходів з охорони природи та здоров'я населення. Потреба у впровадженні стратегій сталого розвитку та збереження біорізноманіття наголошує важливість регулювання господарської діяльності в охоронних зонах.

Нормативні акти, що регулюють господарську діяльність в зонах:

- 1) закони та постанови, які встановлюють правові рамки для господарської діяльності в санітарно–захисних та інших охоронних зонах [2];
- 2) постанови виконавчих органів, які конкретизують вимоги до різних видів господарської діяльності в зонах.

Дослідимо вимоги до господарських об'єктів у санітарно–захисних зонах:

- 1) встановлення мінімальних стандартів та вимог щодо розташування, будівництва та експлуатації господарських об'єктів у цих зонах;
- 2) вимоги до технологій, які зменшують викиди, виливи та інші форми забруднення навколишнього середовища;
- 3) обмеження та заборони на певні види діяльності, що можуть негативно впливати на природу та здоров'я людей тощо [3].

Розглянемо заборонені види господарської діяльності у санітарно-захисних та інших охоронних зонах. Видобуток корисних копалин – експлуатація родовищ корисних копалин може призвести до серйозного порушення екосистеми та забруднення ґрунтів та водних ресурсів, що знаходяться в зоні охорони [4]. Виробництво та обробка небезпечних хімічних сполук може викликати небезпеку для здоров'я людей та навколишнього

середовища через викиди та скиди токсичних речовин [5]. Так само великі сміттєзвалища можуть стати джерелом забруднення ґрунту та підземних вод, а також сприяти розвитку небезпечних мікроорганізмів та розповсюдженню хвороб.

Екологічні аспекти господарської діяльності включають в себе широкий спектр питань, пов'язаних з впливом цієї діяльності на навколишнє середовище. Наприклад, викиди в атмосферу від промислових установок, автотранспорту, енергетичних підприємств та інших джерел можуть призводити до забруднення повітря шкідливими хімічними сполуками та частками, що мають негативний вплив на здоров'я людей та екосистеми [6]. Надмірне використання пестицидів, гербіцидів та інших хімічних речовин у сільському господарстві може призвести до забруднення ґрунтів та втрати родючості ґрунтового покриву. Викиди парникових газів, таких як вуглекислий газ, метан та оксиди азоту, зумовлені господарською діяльністю, сприяють зміні клімату і можуть призвести до небезпечних наслідків, таких як підвищення рівня моря, екстремальні погодні умови тощо.

Для зменшення негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище існує безліч методів та технологій. Можна розглянути розробку та впровадження нових технологій, які мінімізують викиди та виливи шкідливих речовин у навколишнє середовище – це може значно зменшити негативний вплив господарської діяльності. Використання спеціалізованих систем очищення стічних вод – так само дозволяє зменшити забруднення водних ресурсів та зберегти їх для майбутніх поколінь [7]. Використання передових технологій для обробки та утилізації відходів тощо. Ці методи та технології спрямовані на створення більш сталого та екологічно безпечного підприємницького середовища.

Отже, здійснення господарської діяльності в санітарно–захисних та інших охоронних зонах є складним завданням, яке потребує ретельного регулювання та впровадження ефективних заходів з охорони природи та здоров'я населення.

Нормативні акти встановлюють правові рамки для господарської діяльності в цих зонах, а вимоги до господарських об'єктів у них включають мінімальні стандарти та вимоги щодо розташування, будівництва та експлуатації. Заборонені види діяльності в цих зонах, такі як видобуток корисних копалин чи виробництво небезпечних хімічних сполук, мають потенціал для серйозного забруднення навколишнього середовища та загрози здоров'ю населення. Екологічні аспекти господарської діяльності включають забруднення повітря, води та ґрунту, втрату біорізноманіття та зміну клімату. Проте, існують методи та технології, такі як використання відновлюваних джерел енергії, енергоефективність, обробка відходів та інші, які допомагають зменшити негативний вплив господарської діяльності на навколишнє середовище та сприяють створенню більш сталого та екологічно безпечного підприємницького середовища.

Список використаних джерел:

1. Санітарно-захисна зона. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Санітарно-захисна_зона (дата звернення: 06.05.2024).
2. Яким чином можна розв'язати питання щодо СЗЗ підприємства та скарг фізосіб - власників земельних ділянок, які їм було надано в межах СЗЗ? Яким чином можна встановити нормативи СЗЗ? *Онлайн-консультант еколога підприємства*: веб-сайт. URL: <https://ecologiya.com.ua/consultations/560480-yakym-chynom-mozhna-rozvyazaty-pytannya-shchodo-szz-pidpryyemstva-ta-skarh> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Стаття 413. Особливості здійснення господарської діяльності в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються - Господарський кодекс України. Protocol: веб-сайт. URL: https://protocol.ua/ua/gospodarskiy_kodeks_ukraini_statyya_413/ (дата звернення: 06.05.2024).

4.Маланчук З. Р., Маланчук Є. З., Корнієнко В. Я. Заборонені види господарської діяльності у санітарно-захисних та інших охоронних зонах : навч. посіб. Рівне, 2017. 268 с. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/6659/1/СПЕЦІАЛЬНІ%20ТЕХНОЛОГІЇ%20ВИДОБУТКУ%20КОРИСНИХ%20КОПАЛИН%20А5-%202017.pdf> (дата звернення: 06.05.2024).

5.Хімічні небезпеки та хімічно небезпечні виробництва: реферат. *Освіта.UA*: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bjd/22727/> (дата звернення: 06.05.2024).

6.Забруднення атмосферного повітря. *Сталий розвиток для України*: веб-сайт. URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/zabrudnennya-atmosfernogo-povitrya/> (дата звернення: 06.05.2024).

7.Методи очищення стічних вод та їх вплив на водойми. *Державна екологічна інспекція у Сумській області*: веб-сайт. URL: <https://deisumy.gov.ua/?p=2858> (дата звернення: 06.05.2024).

Поліщук А.

аспірант кафедри цивільного та господарського права, Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

У глобальному контексті, система права інтелектуальної власності регулюється численними міжнародними угодами, кожна з яких базується на принципах, які визначають механізми захисту прав на твори інтелектуальної власності на міжнародному та міждержавному рівнях.

Однією з ключових угод у цій галузі є Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, яка була прийнята у 1886 році [1], що встановлює принцип національного режиму, згідно з яким твори, створені у країні-учасниці, автоматично користуються захистом в межах компетенції всіх країн, що підписали цю конвенцію. Гаазька угода про міжнародне депонування зразків промисловості (1925 рік) [2] визначає усі аспекти, пов'язані з одноразовим патентуванням у одній з країн-учасниць, та не потрібно виконувати роботи з подачі патенту в кожній країні для його юридичного захисту. А за положеннями Всесвітньої конвенції з авторського права, яка була прийнята в 1952 році, твори, опубліковані вперше на території держави, підлягають захисту в межах компетенції всіх держав, які підписали цю конвенцію.

У Міжнародній конвенції про охорону авторського права та інтереси виконавців, виробників фонограм та організацій, яка була прийнята в 1961 році [3], також закладено принцип національного режиму. Тоді як угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), яка набула чинності у 1994 році [4], регулює питання захисту патентів, авторського та суміжного права, географічних відомостей та інших об'єктів в плані дискримінаційних питань щодо іноземних прав на інтелектуальну власність.

Враховуючи досвід інших країн у впровадженні захисту прав і враховуючи міжнародні стандарти, Україна вдосконалює свою правову базу для захисту прав інтелектуальної власності. Серед проблем захисту прав інтелектуальної власності в Україні варто зазначити невідповідність деяких положень законодавства європейським стандартам, відсутність спеціалізованого суду та складнощі зі збором доказів.

Однак, правова заборона не завжди може бути використана як інструмент захисту прав на інтелектуальну власність в Україні, оскільки часто важливо попередити можливі порушення авторського та суміжних прав чим юридично забороняти поширення твору без згоди авторів. Особливої актуальності

вивчення такі питань набувають в епоху формування цифрового суспільства та активного розповсюдження творів створених штучним інтелектом.

Список використаних джерел:

1. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works : Міжнародний договір від 1883 року. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne>.
2. Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs : Міжнародний документ від 1925 року. <http://www.wipo.int/treaties/en/registration/hague>
3. International Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations : Міжнародний документ від 1961 року. https://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=289757
4. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights : Міжнародний договір від 1994 року. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_01_e.htm.

Приз О.О.

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОГЛЯД ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВА ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ, ЯК СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ФРАНЦІЇ ТА РУМУНІЇ

Довірчу власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання запроваджено низкою європейських країн, зокрема Францією та Румунією після їх вступу до ЄС. Як держави-члени ЄС вони керуються також Директивами ЄС, що тим чи іншим чином стосуються забезпечувальних механізмів виконання зобов'язання, в тому числі фідучіарної передачі права власності. Запровадження

права довірчої забезпечувальної власності у Франції та Румунії зумовлене посиленням євроінтеграційних процесів та розвитком міжнародного бізнес-середовища. Посесорна застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язання більше не могла на практиці задовольнити майновий інтерес кредитора, змушеного вдаватися до тривалих та обтяжливих судових процедур задля реалізації предмета застави, а також боржника, позбавленого можливості користуватися переданим у заставу майном [1, с. 52].

Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання було запроваджено до національної системи права Франції після вступу в ЄС у 2007 році на підставі Закону № 2007-211 від 19 лютого 2007 року. Згідно із цим Законом Цивільний кодекс Франції доповнено Титулом XIV «Про фідучію» («De la fiducie»). Відповідно до ст. 2011 ЦК Франції під фідучією розуміється угода, згідно з якою один або декілька засновників здійснюють передачу активів, прав або забезпечувальних інтересів, як поточних, так і майбутніх, одному чи декільком фідучіаріям, які зберігають їх окремо від належної їм на праві власності майнової маси та діють на користь одного чи декількох бенефіціарів задля досягнення визначеної мети [2]. В своїй статті Рябчинська А.О. доходить висновку, що специфіка правового режиму переданого у довірчу забезпечувальну власність майна у Франції зумовлена: визнанням фідучіарія єдиним юридичним власником довірчого майна, цільовим характером фідучіарної передачі права власності, що здійснюється з метою забезпечення виконання зобов'язання, а також відокремленістю довірчої майнової маси від особистого майна довірчого власника (кредитора) за основним зобов'язанням [1, с. 53].

У Румунії визначення фідучії міститься в Цивільному кодексі прийнятому 22 червня 2009 року після вступу останньої до ЄС. Відповідно до ст. 773 зазначеного Кодексу фідучією вважається юридична операція, що передбачає передачу одним або декількома засновниками реальних прав, вимог, гарантій, інших теперішніх та майбутніх майнових прав або сукупності таких прав,

одному чи декільком довірчим власникам з певною визначеною метою на користь одного чи декількох бенефіціарів. Ці права становлять автономну, відмінну від інших активів довірчого власника майнову масу [3].

Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань в Україні запроваджене Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» [4]. Згідно зі ст. 597-1 ЦК України за договором про встановлення довірчої власності одна сторона передає майно другій стороні на праві довірчої власності для забезпечення зобов'язання боржника за кредитним договором, договором позики. Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань є різновидом права власності на майно, за яким кредитор, який отримав майно у довірчу власність не має права самостійно відчужувати таке майно, крім як для звернення стягнення на нього, а також викупу його для суспільних потреб у порядку, встановленому законом. З моменту встановлення довірчої власності право власності особи, яка передала своє майно у довірчу власність, припиняється [5]. Згідно до ст. 597-10 ЦК України Звернення стягнення на об'єкт довірчої власності за зобов'язаннями довірчого власника не допускається [5].

Процес євроінтеграції України стимулює удосконалення законодавства. Важливим елементом цього процесу є запровадження права довірчої власності, яке вже довело свою ефективність у країнах Європи. Враховуючи їх досвід, Україна прагне підвищити інвестиційну привабливість та оптимізувати правове регулювання економічних відносин, що створить стабільні умови для ведення бізнесу та сприятиме швидкому розв'язанню правових спорів.

Список використаних джерел:

1. Рябчинська А.О. Право довірчої забезпечувальної власності в зарубіжних країнах: досвід Франції та Румунії. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 51–57.

2. Code civil français créé par l'ordonnance n ° 2016-131 du 10 février 2016.
URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/>

[affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080225#/](https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080225#/) (дата звернення: 03.05.2024 р.)

3. Noul Cod civil al Romaniei 22.06.2006
URL: <https://www.euroavocatura.ro/articole/1038/Fiducia> (дата звернення: 03.05.2024 р.)

4. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання інвестиційної діяльності в Україні» : Закон України від 20.09.2019 р. № 132-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-20#Text> (дата звернення: 03.05.2024 р.).

5. Цивільний кодекс України : Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 03.05.2024 р.)

Рачек М. А.

студент 3 курсу юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

РЕФОРМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Україна проходить довгий, тернистий шлях до євроінтеграції. Всі пам'ятають події 2014 року, завдяки яким було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, після якої розпочався процес глибоких змін у всіх сферах суспільства. Не обійшло стороною це і господарське законодавство. Умови євроінтеграції визначають необхідність адаптації національного законодавства до європейських стандартів та встановлення

ефективних механізмів регулювання економічної діяльності. Процес реформування господарського законодавства є не лише технічною процедурою, але й стратегічним кроком для створення сприятливого середовища для бізнесу, приваблення інвестицій та забезпечення стійкого економічного зростання.

Чинний Господарський процесуальний кодекс України потребує змін, на чому наголошували багато вітчизняних правознавців у сфері господарського права та процесу. Ватаманюк І.В. зазначала, що сьогодні вкрай важливим є питання саме комплексного оновлення господарського процесуального законодавства та його гармонізації з європейськими стандартами судового захисту прав і інтересів осіб. Ефективне розв'язання цієї проблеми можливе лише шляхом ухвалення нового Господарського процесуального кодексу, враховуючи наявні прогалини та чітко визначивши роль та функції Господарського суду у контексті значущих реформ матеріального законодавства, судової системи та судочинства в Україні [1, с.65]. Пропозиції науковців та практиків щодо Господарського процесуального кодексу України не були розглянуті законодавцем протягом тривалого періоду, що призвело до його невідповідності європейським стандартам.

Одним з аспектів судової реформи є зміни до національного процесуального законодавства, спрямовані на забезпечення ефективного судового процесу. Ці зміни передбачають чітке розмежування юрисдикції між судами різних спеціалізацій, запровадження механізмів запобігання зловживанням процесуальними правами, дотримання стабільності та розумних строків судового розгляду, розширення альтернативних методів вирішення спорів тощо. Внесення цих змін має сприяти практичному застосуванню принципів рівності, гласності, змагальності, правової визначеності судових рішень.

Проте, процес не стоїть на місці. Так, задля полегшення здійснення судочинства 17.08.2021 року Вища рада правосуддя затвердила Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-

телекомунікаційної системи, головними завданням якої є можливість здійснення судочинства з використанням сучасних технологій. Система забезпечує ведення електронного діловодства, захищене зберігання, автоматизоване, аналітичне і статистичне опрацювання інформації, розподіл справ між суддями, добір присяжних, ведення Єдиного державного реєстру судових рішень тощо.

Вартим уваги є аналітичний звіт Європейської Комісії щодо України 01.02.2023 року, проаналізувавши який можна зазначити що жодного зауваження господарському законодавству не було зазначено, чого не можна сказати про суміжні галузі, а саме: 1) Україна демонструє певний рівень підготовки у сфері корпоративного права. Залишаються певні проблеми з адміністративною спроможністю та практичною імплементацією, особливо у сфері публічного нагляду [2, с. 23].

2) Узгодження законодавства України у сфері права інтелектуальної власності перебуває на початковому етапі підготовки. Треба посилити боротьбу всіх правоохоронних органів проти підробленої продукції. Україна повинна скористатися перевагами своєї співпраці з EUIPO для зміцнення інституційної спроможності та кращого захисту прав інтелектуальної власності [2, с. 24].

3) Україна демонструє певний рівень підготовки у сфері фінансових послуг. Необхідна подальша гармонізація з правилами ЄС у сферах банківського регулювання та нагляду, відновлення та врегулювання банків, ринків страхування, пенсій і нагляду за ринками капіталу. У загальному, ринки страхування та ринки капіталу характеризуються недостатнім рівнем розвитку [2, с. 29].

Отже, Україна, прагнучи до євроінтеграції, проходить складний шлях реформ, які суттєво впливають на всі сфери суспільного життя. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стало відправною точкою у реформуванні правової системи, адаптації законів до європейських стандартів та встановленні ефективних механізмів регулювання економічної діяльності.

Українське законодавство продовжує розвиватися, однак необхідно активізувати реформи у таких сферах, як корпоративне право, захист інтелектуальної власності, фінансові послуги та інші. Пристосування законодавства до високих стандартів ЄС та забезпечення сталого розвитку економіки та суспільства не можна назвати легким завданням, але враховуючи успіхи нашої країни – воно не є непосильним.

Список використаних джерел:

1. Ватаманюк В.І. Проблеми та перспективи реформування господарського процесуального законодавства / В. 1. Ватаманюк//Науковий вісник Чернівецького університету.- 2011. - Вип. 604.

2. Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі / [Режим доступу]: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Analitychnyj-zvit-YEK-ukrayinskoyu.pdf>

3. Господарський процесуальний кодекс України від 27.04.2024 [Режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

Світличний О.П.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри цивільного та господарського права,

Національного університету біоресурсів і природокористування України

(Київ, Україна)

ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАБУТТЯ УКРАЇНОЮ СТАТУСУ КАНДИДАТА В ЧЛЕНИ ЄС

Укладення Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 року [1]

запровадило відносини з широкого кола політичних, економічних та торговельних питань, для поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі для підтримки зусиль України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС, запровадило відповідні умови для тіснішого співробітництва в різноманітних сферах, які становлять взаємний інтерес. Серед яких охорона інтелектуальної власності в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС мають визначальну роль.

Відповідно до Угоди сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, зокрема за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди СОТ), Угода доповнює та уточнює права і зобов'язання сторін згідно з Угодою ТРІПС та іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. В Угоді наведений перелік об'єктів права інтелектуальної власності, що включає авторське право, зокрема право на комп'ютерні програми і бази даних, а також суміжні права, права, пов'язані з патентами, зокрема патенти на винаходи у галузі біотехнологій, торговельні марки, фірмові найменування, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, географічні зазначення, зокрема зазначення походження, зазначення джерела походження, сорти рослин, охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції. Водночас сторони можуть встановлювати власний режим вичерпання прав інтелектуальної власності з урахуванням положень Угоди ТРІПС та гарантують охорону законних інтересів власників прав інтелектуальної власності.

На жаль Індекс інновацій Всесвітньої організації інтелектуальної власності вказує, що в більшості рейтингів, на даному етапі розвитку наша

держава не забезпечує належного рівня розвитку інноваційних та технологічних процесів.

Відсутність спеціального судового органу, яким повинен стати Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який покликаний професійно й кваліфіковано вирішувати судові спори у разі порушення прав інтелектуальної власності, з різних причин, уже більше ніж шість років, як було запроваджено його створення законом, так і не запрацював, що негативно впливає на правоохоронну функцію держави та супроводжується значними іміджевими втратами держави [2, с.112].

А отже потрібна побудова нової стратегії розвитку інтелектуальної власності. Постановою Верховної Ради України від 12.11.2019 р. № 287-IX, було прийнято рішення Про проведення парламентських слухань на тему: «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» [3]. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки була обговорена під час парламентських слухань на тему «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» 16 грудня 2019 року. Стратегія складалася з трьох етапів: перший етап (2020 – 2021 роки) зосереджений головним чином на завершенні регуляторних, організаційних та судової реформ, поетапному включенні дисциплін з інтелектуальної власності в університетах, школах; другий етап (2022 – 2023 роки) зосереджений на реалізації механізмів та програм, розроблених на попередньому етапі, а також на просуванні управління ІВ, забезпечення зростання інноваційного потенціалу науково-дослідних установ, організація спільних дій для боротьби з піратством та підробкою, впровадження ефективного механізму колективного управління авторським та суміжними правами; третій етап (2024 – 2025 роки) поєднує завдання, пов'язані зі створенням зрілого ринку ІВ, їх інтеграцією в економічний оборот та цифровізацією національної економіки, сприянням переходу на інноваційний шлях економічного зростання [4].

Було проголошено, що стратегію приймуть у найкоротші строки, а її реалізація розпочнеться з 1 січня 2020 року. Проте до цього часу цей стратегічно важливий документ не набув офіційного статусу.

Необхідність забезпечення в державі належного захисту прав інтелектуальної власності на сьогодні є беззаперечним фактом, і хоча норми національного законодавства у цій сфері суспільних відносин постійно вдосконалюються та еволюціонують, наближуються до міжнародних стандартів і принципів, існує низка проблем, що підлягає вирішенню. Зокрема, це і законодавче вирішення питання регулювання відносин штучного інтелекту, удосконалення положень закону щодо належної охорони породи тварин, якій не відповідає сучасним вимогам. Це також стосується й прийняття спеціальних законодавчих актів, які повинні врегулювати відносини охорони майнових та особистих немайнових прав охорони комерційного найменування та комерційної таємниці. Зазначене перешкоджає належній правовій охороні інтелектуальної власності, що є недопустимим у сучасних економічних умовах.

Водночас на шляху до інтеграції України в систему інтелектуальної власності ЄС Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) та Відомство з інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) узгодили низку заходів для підтримки процесу інтеграції України в ЄС, шляхом підписання Робочого плану на 2024 та 2025 роки на виконання Меморандуму про взаєморозуміння щодо двостороннього співробітництва між УКРНОІВІ та EUIPO.

Сподіваємося, що таке співробітництво дозволить удосконалити правове регулювання інтелектуальної власності в Україні в напрямку гармонізації відносин з правом Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021.*

2. Svitlichnyy O.P. Law enforcement function of the state in the field of intellectual property protection Law. *Human. Environment. 2024. Vol. 15, No. 1. Pp. 101-114.*

3. Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні: Постанова Верховної Ради України від 12.11.2019 р. № 287-IX. URL: [https:// zakon. rada.gov.ua/laws/show/287-IX# Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-IX#Text)

4. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки: Проект від 26.11.2019 р. URL: [https:// ukrpatent. org/ atachs/ IP-Strategy-2020-25.pdf](https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf)

Слуцький І.М.

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах глобалізації, людство постійно стикалось і продовжує стикатися із надзвичайними, непередбачуваними ситуаціями та збройними конфліктами, що спонукали та спонукають владу вводити правовий режим воєнного стану в країні. Проте запровадження воєнного стану обов'язково веде за собою обмеження прав та свобод як групи осіб, так і всього населення країни, а також порушує питання гарантування прав громадян державою.

Так, 24 лютого 2024 року в Україні, у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ Указом Президента України було введено правовий режим воєнного стану [1].

Варто зазначити, що особливості обмеження прав та свобод людини і громадянина в умовах особливих правових режимів закріплюються у Конституції України, Законі «Про правовий режим надзвичайного стану», Законі «Про правовий режим воєнного стану» та інших законах України.

Розглядаючи особливості обмеження прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану слід зазначити поняття терміну «воєнний стан». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

В українському законодавстві на конституційному рівні закріплено комплекс прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, реалізація яких забезпечує функціонування держави на демократичних, соціальних та правових засадах. Хоча конституційні права і свободи наділені найвищою юридичною силою, більшість із них не є абсолютними, адже їх здійснення може бути обмежене законом. Таке обмеження допускається в інтересах захисту здоров'я та моральності населення, національної безпеки, територіальної цілісності держави, прав і свобод громадян, а також для охорони громадського порядку, запобігання злочинів, з'ясування істини під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами отримати інформацію неможливо, попередження розголошення інформації, одержаної конфіденційно, або для

підтримання авторитету й неупередженості правосуддя, що власне й стосується дії правового режиму воєнного стану.

Правовий аналіз Указу Президента України № 64/2022 [1], який регулює перелік, умови, строки та межі обмеження конституційних прав людини і громадянина, передбачених статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, законних інтересів юридичних осіб [3], дозволяє стверджувати, що такий Указ є правовою підставою для здійснення обмежень прав людини в Україні в умовах воєнного стану.

Проаналізувавши зазначені нормативно-правові акти можна виділити такі права та свободи фізичних осіб, що можуть бути обмежені: – право на недоторканність житла; – право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; – право на невтручання в особисте і сімейне життя; – свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України; – право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; – право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; – право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації; – право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; – право на підприємницьку діяльність; – право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею; – право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; – право на освіту.

Отже, обмеження прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану мають виключно тимчасовий та обмежений рамками закону характер. Права та свободи людини і громадянина можуть бути обмежені лише в тому випадку, якщо це прямо передбачено Конституцією України та не суперечить нормам міжнародного права. Тільки в такому випадку обмеження можуть вважатися правомірними та законними. Також слід пам'ятати, що в умовах

воєнного стану не скасовуються певні права, а обмежується їх здійснення, тобто обсяг прав. Проте невід’ємні права та свободи, такі як право на життя, право на житло, право на повагу до гідності та інші, не підлягають будь-якому обмеженню і захищаються відповідними нормативно-правовими актами.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>

Сподін А.І.

аспірант першого року навчання юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Європейська інтеграція – це обраний українським народом і закріплений Конституцією стратегічний курс України, який передбачає системну й ефективну роботу всіх державних інституцій, чітку координацію, злагоджену роботу всіх гілок влади та потужну політичну підтримку задля досягнення мети щодо майбутнього членства в Європейському Союзі (далі – “ЄС”) та відповідності політичним, економічним і правовим критеріям, які висуває ЄС до країн-кандидатів.

У процесі формування сучасної системи міжнародних відносин і визначення пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики України на етапі її

трансформації мають бути враховані питання забезпечення євроінтеграційного вектору розвитку України та реалізації її національних інтересів в умовах протидії глобальним викликам [1, с. 204].

Євроінтеграційний вектор розвитку цивільного права України значним чином можемо спостерігати завдяки наявній тенденції сучасного правового розвитку нашої держави у напрямку гармонізації внутрішнього законодавства з європейськими стандартами та нормами, наскільки це можливо в умовах повномасштабної війни.

Таким чином, наша країна прагнучи вступити до Європейського Союзу, в допустимий спосіб, адаптує своє внутрішнє цивільне законодавство до вимог європейського.

Звичайно, процес цілком складний і вимагає великих зусиль. Він включає аналіз і гармонізацію внутрішніх правових актів з актами ЄС, врахування прецедентного права Європейського Суду з прав людини та судової практики інших органів ЄС. Підходи до цього процесу можуть різнитися в залежності від політичної волі, культурних та інших факторів. Проте, загальна тенденція полягає в тому, що країни, які мають амбіції стати членами ЄС або мають стратегічне партнерство з ним, стежать за європейськими стандартами у цивільному праві та залучають їх до свого законодавства.

Розвиток цивільного права України включає в себе ряд ключових аспектів, особливо в контексті прагнення України до євроінтеграції та гармонізації свого законодавства з європейськими стандартами. Ось деякі з них:

1. Законодавча діяльність: Україна продовжує працювати над удосконаленням свого цивільного законодавства, зокрема Цивільного кодексу. Сюди можна включити прийняття нових законів, внесення змін до існуючих та їх адаптацію до міжнародних стандартів.

2. Судова практика: Розвиток цивільного права в Україні також відбувається й завдяки судовій практиці. Судами вирішуються спори, тлумачиться законодавство та формуються нові судові прецеденти з посиланням

на судову практику судів ЄС, що впливає на подальший розвиток правової системи.

3. Гармонізація з європейськими стандартами: Україна активно працює над гармонізацією свого цивільного законодавства з європейськими нормами та стандартами. Це включає адаптацію до директив ЄС та прийняття законів, які враховують європейський досвід у галузі цивільного права.

4. Реформи: Уряд та законодавча влада працюють над реформами у сфері правосуддя та правозастосування, що може вплинути на ефективність і доступність правосуддя у цивільних справах.

5. Захист прав споживачів і підприємців: Розвиток цивільного права в Україні також спрямований на захист прав споживачів та підприємців, зокрема шляхом удосконалення законодавства щодо цивільних договорів, відшкодування шкоди та інших аспектів.

У цілому, розвиток цивільного права в Україні є складним та багатограним процесом, який вимагає координації зусиль уряду, законодавців, судової системи та громадськості для досягнення мети — створення сучасної, ефективної та справедливої системи цивільного права.

За останні роки в цивільному законодавстві України було здійснено кілька важливих змін, спрямованих на модернізацію та гармонізацію з європейськими стандартами. Ось деякі з них:

1. Зміни до Цивільного кодексу: Уряд вніс зміни до Цивільного кодексу, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового забезпечення електронного документообігу та цифрових правовідносин. Ці зміни реагують на сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією суспільства та електронними технологіями.

2. Законодавчі ініціативи щодо захисту прав споживачів: Україна активно працює над удосконаленням законодавства, спрямованого на захист прав споживачів. Сюди можна віднести внесення змін до законів про захист прав

споживачів та про рекламу, щоб узгодити їх з європейськими стандартами та практикою.

3. Розвиток альтернативних способів врегулювання спорів: Україна також працює над розвитком альтернативних механізмів врегулювання спорів, таких як медіація та арбітраж. Зміни в законодавстві сприятимуть розвитку цих механізмів та забезпечать їх ефективне використання у цивільних справах.

4. Удосконалення процедури врегулювання боргових зобов'язань: Було внесено зміни до процедур банкрутства та ліквідації юридичних осіб, що є важливим для підтримки вітчизняних підприємств та заохочення підприємницької активності в Україні з боку країн ЄС.

Ці зміни свідчать про поступовий розвиток та модернізацію цивільного законодавства України до норм ЄС, спрямований на підвищення ефективності цивільного законодавства, забезпечення відповідності міжнародним стандартам та захисту прав громадян та підприємств.

Список використаних джерел:

1. Євроінтеграційний вектор розвитку та реалізація національних інтересів України : монографія / [Д. В. Карамішев, Н. В. Мирна, Л. Ю. Величко та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. Д. В. Карамішева. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2021. – 204 с.

Старченко О.О.

PhD (Law), старший викладач юридичного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування,
науковий співробітник відділу авторського права і суміжних прав Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ВИЗНАЧЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

В умовах розвитку науки і техніки використання цифрових технологій для оптимізації різних сфер людської діяльності набуває все більшої актуальності. Штучний інтелект (далі - ШІ) сьогодні є однією із найпрогресивніших технологій, що диктує економічний, соціальний та культурний розвиток світу. Однак, активне застосування таких інновацій потребує адаптації правового регулювання до особливостей їх використання. В контексті права інтелектуальної власності важливим питанням є визначення автора твору, створеного за допомогою використання ШІ, та встановлення власника майнових прав на такий об'єкт інтелектуальної власності.

Вказана проблематика широко досліджується в усіх країнах світу, у зв'язку з активним використанням ШІ в ході здійснення творчого процесу. Однак, станом на сьогодні, не існує чіткого правового інституту, направлено на регулювання питань, пов'язаних зі сферою інтелектуальної власності, які виникають в ході використання такої інновації. Більше того, підходи країн до визначення статусу об'єктів інтелектуальної власності, створених за допомогою використання технології ШІ, різняться, враховуючи культурні та етичні національні принципи.

Так, у резолюції Європейського парламенту від 16 лютого 2017 року зазначається, що ШІ може виключно здійснювати імітацію інтелектуальної діяльності [1]. Тобто, наявність творчого аспекту у функціонуванні відповідної

системи ставиться вказаною міжнародною інституцією під сумнів. Однак, міжнародна судова практика не дає чіткої відповіді на питання щодо авторства в такому випадку та правового режиму охорони результатів діяльності штучного інтелекту.

В цьому контексті, важливо розглянути такі режими створення об'єктів інтелектуальної власності як AI-assisted та AI-generated. Ці категорії вносять певну конкретику в характер здійснення правового захисту об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням ШІ. Так, категорія AI-assisted означає, що об'єкт інтелектуальної власності створений із використанням відповідної технології, однак з великим авторським вкладом людини-творця. Тобто, в такому випадку технологія ШІ використовується для оптимізації процесу створення певного об'єкту, однак не заміняє творчої діяльності людини. В свою чергу, категорія AI-generated визначає такий режим, коли об'єкт повністю створений у відповідній системі. Так, позиція Європейського парламенту полягає у тому, що у випадку наявності високого рівня авторського вкладу у створення конкретного твору, такий результат діяльності може підлягати правовій охороні як об'єкт інтелектуальної власності. Однак, якщо об'єкт згенерований виключно за допомогою ШІ, то охороноздатність такого результату діяльності викликає питання, що станом на сьогодні не знайшли свого чіткого та однозначного вирішення на міжнародному рівні.

Тобто, в правовій доктрині Європейського Союзу сформований підхід, який визначає можливість надання правової охорони таким специфічним об'єктам інтелектуальної власності, однак за умов їх відповідності ознакам оригінальності та наявності вагомого внеску людини в його створення.

Важливе значення для розвитку правової доктрини у сфері інтелектуальної власності в умовах стрімкого розвитку технологій ШІ має резолюція Європейського парламенту, присвячена визначенню прав інтелектуальної власності безпосередньо на розробку та створення технологій, пов'язаних із використанням штучного інтелекту [2]. У вказаному міжнародному документі

зазначено про відсутність чіткої правової бази щодо здійснення регулювання функціонування ШІ у сфері інтелектуальної власності. У відповідній резолюції закріплена позиція з приводу того, що власниками майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, створений за допомогою використання ШІ, мають виступати організації та особи, які безпосередньо здійснили вклад у створення конкретного твору. Однак, в цьому випадку під «вкладом» розуміють не виключно творчий аспект, а й інвестиційну діяльність. У зв'язку з цим, така концепція передбачає також і наявність майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності у розробників конкретної системи ШІ.

Також важливим документом на теренах Європейського Союзу являється Artificial Intelligence Act [3], який визначає, що первинним та основоположним власником майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, створений із застосуванням технології ШІ повинна бути особа, яка здійснила безпосередній творчий вклад у створення відповідного твору.

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що в основі надання конкретному твору, створеному за допомогою ШІ, статусу об'єкта інтелектуальної власності та правової охорони, лежить наявність цілеспрямованої діяльності людини, яка застосувала відповідну технологію для реалізації свого творчого задуму. В іншому випадку, проблематика охороноздатності AI-generated творів залишається відкритою. В такому разі потенційними шляхами вирішення відповідного питання є визнання власниками майнових прав розробників системи ШІ, за допомогою якої було створено такий об'єкт інтелектуальної власності. В подальшому, з метою удосконалення регулювання вказаної сфери інтелектуальної власності необхідно розробити чітку систему договірної регулювання відносин, що виникають при використанні технологій ШІ для створення об'єктів інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017IP0051&rid=1>
2. European Parliament resolution of 20 October 2020 on intellectual property rights for the development of artificial intelligence technologies (2020/2015(INI)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_EN.html
3. Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain union legislative acts. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52021PC0206>

Суржок Б. Г.

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Як відомо, 23 червня 2022 року, лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. В умовах набуття нашою державою вказаного статусу ще більше актуалізуються питання, пов'язані з євроінтеграційними прагненнями українського суспільства. Серед таких, зокрема, приведення національного законодавства у відповідність до вимог ЄС. У тому числі й у сфері антимонопольного регулювання ринків сільськогосподарської продукції, що потребує вивчення відповідних нормативно-правових актів ЄС.

Договір про функціонування Європейського Союзу [1] надає особливий режим сільськогосподарській продукції в аспекті антимонопольного регулювання. Серед іншого, його сутність зводиться до того, що згідно зі статтею 42 вказаного Договору, законодавець може змінити стандартні правила конкуренції під час їх застосування до сільськогосподарської продукції, беручи до уваги цілі спільної сільськогосподарської політики. До таких, зокрема, ст. 39 Договору про функціонування Європейського Союзу віднесено: підвищення продуктивності сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресу та забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва, зокрема праці; забезпечення справедливого рівня життя для сільськогосподарської громади, зокрема шляхом збільшення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві; стабілізація ринків; забезпечення наявності запасів; гарантування, що поставки досягають споживачів за прийнятними цінами [1].

При цьому, при розробці спільної сільськогосподарської політики та спеціальних методів її застосування враховуються: по-перше, особливий характер сільськогосподарської діяльності, який є результатом соціальної структури сільського господарства та структурних і природних відмінностей між різними сільськогосподарськими регіонами; по-друге, необхідність поступового внесення відповідних коригувань; по-третє, той факт, що в державах-членах сільське господарство є сектором, тісно пов'язаним з економікою в цілому [1].

Слід також зазначити, що стаття 101 Договору про функціонування Європейського Союзу загалом забороняє угоди між компаніями, які обмежують конкуренцію. Наприклад, угоди між конкурентами, які призводять до підвищення цін або зменшення кількості. Однак стаття 210а Регламенту 1308/2013 [2] (відомого як «Регламент спільної організації ринку»), що встановлює спільну організацію ринків сільськогосподарської продукції, виключає певні обмежувальні угоди в сільськогосподарському секторі з цієї

заборони, якщо ці угоди є необхідними для досягнення стандартів стійкості, що виходять за рамки обов'язкових правил ЄС або національних правил. Таким чином, антимонопольні правила щодо сільськогосподарської продукції, викладені у Регламенті 1308/2013 доповнюють антимонопольне регулювання ринку сільськогосподарської продукції за Договором про функціонування Європейського Союзу.

До того ж, варто згадати прийняту у 2019 році Директиву про недобросовісну торговельну практику у відносинах між підприємствами в ланцюзі постачання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування [3]. Ця директива покращує захист фермерів, а також дрібних і середніх постачальників, а також передбачає обов'язкові правила, які забороняють певну нечесну торгову практику.

Отже, антимонопольне регулювання ринку сільськогосподарської продукції в ЄС базується передусім на відповідних положеннях Договору про функціонування Європейського Союзу, які доповнюються Регламентом спільної організації ринку та Директивою про недобросовісну торговельну практику у відносинах між підприємствами в ланцюзі постачання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
2. Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products and repealing Council Regulations (EEC) No 922/72, (EEC) No 234/79, (EC) No 1037/2001 and (EC) No 1234/2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1308>

3. Directive (EU) 2019/633 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on unfair trading practices in business-to-business relationships in the agricultural and food supply chain. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1557237500431&uri=CELEX:32019L0633>

Сябрай М.В.

Студентка 3 курсу юридичного факультету

Національного університету біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ДЖЕРЕДА ПРАВА ЄС ЯК РЕГУЛЯТОРИ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Європейський Союз (ЄС) має розвинену систему права інтелектуальної власності, яка ґрунтується на різних джерелах права. Ці джерела взаємодіють між собою, доповнюючи та розвиваючи один одного, створюючи комплексну та ефективну систему правового регулювання.

До ключових джерел права інтелектуальної власності в ЄС належать:

1. Первинне законодавство, тобто , Договір про ЄС і Договір про діяльність ЄС є консолідованою угодою. Вони включають зміни, які було внесено Маастрихтським Договором, Амстердамським Договором, а також Ніщцьким і Лісабонським Договорами. *Перелік установчих договорів:* Договір про Європейське Співтовариство вугілля та сталі 1951 р.; Договір про Європейське Економічне Співтовариство 1957 р.; Договір про Європейське Співтовариство з атомної енергії 1957 р.; Конвенція про деякі спільні для Європейських Співтовариств інститути 1957 р.; Договір про Об'єднання ; Єдиний Європейський Акт 1986 р.; Договір про ЄС 1992 р.; Амстердамський Договір 1997 р.; Ніщцький договір 2003 р.; Лісабонський Договір 2009 р.

Ці документи встановлюють основи правопорядку ЄС.

2. Вторинне законодавство, Рада Міністрів та Європейська Комісія, відповідно до ст. 288 Договору про діяльність ЄС, з метою виконання завдань, покладених на них, наділені повноваженнями видавати регламенти, директиви, рішення, надавати рекомендації та висновки.

Регламенти встановлюють загальні правила, які застосовуються одноманітно в усіх державах-членах ЄС. Ст. 288 Договору про діяльність ЄС встановлює, що регламенти є обов'язковими для виконання в усій своїй повноті та застосовуються безпосередньо в усіх державах-членах.

Директиви, згідно із ст. 288 Договору про діяльність ЄС, є обов'язковими щодо кінцевого результату, який вони мають досягти, та щодо держав-членів, до яких вони адресовані.

Рішення – індивідуально-правові акти, адресовані до певної особи або декількох осіб, якими можуть бути як держави, так і фізичні або юридичні особи. Відповідно до ст. 296 Договору про діяльність ЄС ці акти повинні містити підстави, на яких вони ґрунтуються, а також містити посилання на пропозиції або висновки, отримання яких є необхідним згідно з установчими договорами ЄС.

Рекомендації та висновки мають лише рекомендаційний характер і не є обов'язковими для виконання. Вони мають лише силу переконання. Проте вони не повністю позбавлені юридичного значення. У рішенні по справі *Grimaldi v. Fonds des Maladies Professionnelles* ЄСП вирішив, що під час розгляду справ судді національних судів повинні брати до уваги відповідні рекомендації, особливо, якщо вони полегшують тлумачення національного права або права ЄС.

3. Договори з міжнародними організаціями та іншими країнами. Існує два основних способи укладення таких угод:

1. ЄС укладає угоди в межах повноважень, наданих йому установчими договорами.
2. ЄС приєднується до вже існуючих міжнародних угод, таких як ГАТТ (Загальна угода про тарифи та торгівлю).

Повноправними джерелами права ЄС є лише угоди, укладені ЄС як самостійним суб'єктом права, або такі, що ратифіковані всіма державами-членами ЄС.

4. Рішення ЄСП і Суду Першої Інстанції. Хоча рішення ЄСП та Суду Першої інстанції не створюють прецедентів, вони відіграють значну роль у тлумаченні та застосуванні норм права ЄС. ЄСП та Суд Першої інстанції контролюють дотримання законності при тлумаченні та застосуванні Договору про функціонування ЄС. Ті частини рішень, що тлумачать положення установчих договорів, мають особливе значення і стають джерелами права.

Джерела права взаємодіють між собою, доповнюючи та розширюючи один одного. Суд ЄС відіграє ключову роль у забезпеченні єдиного та узгодженого застосування права ЄС щодо інтелектуальної власності на всій території ЄС. Джерела права ЄС сприяли створенню єдиного ринку інтелектуальної власності, що полегшує торгівлю та інновації.

Список використаних джерел:

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с.

2. Офіційний сайт Європейського суду URL: https://european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_uk

3. Рішення Суду (друга палата) від 13 грудня 1989 р. Salvatore Grimaldi проти Fonds des maladies professionnelles. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0322>

4. Бояр А. О. Єдина політика ЄС у сфері інтелектуальної власності: передумови, формування системи, проблеми і перспективи // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Економічні науки. – № 1. – С. 277–284.

Табачук Н.П.

заступник начальника відділу ринків виробничих галузевих товарів
Департаменту досліджень і розслідувань ринків виробничої сфери
Антимонопольного комітету України
(Київ, Україна)

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТА УКРАЇНИ
ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У СВІТЛІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Україна продовжує рухатись шляхом економічного переходу до повністю функціонуючої ринкової економіки, заснованої на демократичних цінностях та європейських прагненнях. Наразі все ще триває комплекс структурних реформ, спрямованих на лібералізацію національної економіки та приведення національного законодавства, зокрема законодавства про захист економічної конкуренції у відповідність до *acquis* ЄС, а також на зміцнення інституційної спроможності та незалежності Антимонопольного комітету України (далі – Комітет).

Так, першим етапом глобальної реформи законодавства про захист економічної конкуренції стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів країни щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України», який набрав чинності 01.01.2024 [1].

Зазначеним нормативно-правовим актом внесено зміни, зокрема до Законів України «Про Антимонопольний комітет України» та «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон).

Основні зміни полягають у наступному:

- передбачено проведення перевірок Комітетом виключно на підставі рішення господарського суду;

- розширено повноваження Голови Комітету та Голови територіального відділення Комітету – надано право видавати накази про примусове виконання рішень Комітету та його територіальних відділень відповідно;
- органи Комітету наділені правом отримувати інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних та/або мати безпосередній доступ до них, держателем (адміністратором) яких є органи державної влади або органи місцевого самоврядування;
- висновки щодо кваліфікації дій у формі рекомендаційних роз'яснень відповідно до статті 14 Закону надаються виключно щодо дій суб'єктів господарювання, які подають цю заяву (раніше відповідного обмеження даною статтею не передбачалось);
- встановлено строки розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, які не можуть перевищувати 3-ох років. За наявності обґрунтованих підстав цей строк може бути продовжений не більш ніж на 2 роки. Якщо протягом строку розгляду справи органом Комітету не прийнято рішення, справа підлягає закриттю;
- запроваджено невідому раніше вітчизняному конкуренційному законодавству процедуру врегулювання (*Settlement procedure*) у справах про антиконкурентні узгоджені дії (крім, спотворення результатів, торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів) та зловживання монополією (домінуючим) становищем на ринку, в рамках якої за заявою відповідача підписується угода між органом Комітету та відповідачем, у якій відповідачем визнається факт вчинення порушення та вказуються гарантії усунення причин виникнення порушень та умов, що їм сприяють, а також зменшення штрафу за відповідне порушення на 15 %. Слід зазначити, що на відміну від Європейського Союзу, у якому процедура врегулювання стосується справ, предметом яких є антиконкурентні узгоджені дії [2], вітчизняне законодавство пішло далі та поширило зазначену процедуру і на справи,

пов'язані із зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку.

- удосконалено порядок звільнення від відповідальності (*Leniency*), відповідно до якої за наявності певних обставин та підстав учасники антиконкурентних узгоджених дій можуть бути звільнені від відповідальності повністю або частково.

Водночас, основна відмінність між процедурою врегулювання у справах та звільненням від відповідальності полягає в їх меті. Врегулювання у справах спрямоване на посилення процесуальної ефективності діяльності Комітету, у той же час звільнення від відповідальності розглядається як інструмент збору доказів.

Крім внесення змін до існуючого конкурентного законодавства, було розроблено та прийнято підзаконні нормативно-правові акти з метою виконання та деталізації нових положень законодавства про захист економічної конкуренції, які набрали чинності 01.01.2024. Так, розпорядженнями Комітету затверджено порядки: звільнення від відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції [3]; врегулювання у справах [4]; проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади та ін. [5]; визначення розміру штрафу, що накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції [6].

Отже, на даний час оцінювати ефективність внесених змін до вітчизняного законодавства про захист економічної конкуренції ще зарано, однак наразі здійснюється підготовка до другого етапу реформи, яка стосуватиметься доповнення, внесення змін як до матеріальних так і процесуальних норм конкурентного законодавства, зокрема, але не виключно, щодо дозвільних процедур стосовно контролю за узгодженими діями, добровільних зобов'язань відповідачів та ін., із урахуванням джерел конкурентного права ЄС, зокрема Договору про функціонування Європейського Союзу, регламентів, директив, повідомлень Європейської

Комісії, практики Суду ЄС тощо. У цьому контексті слід відзначити Директиву (ЄС) 2019/1 від 11.12.2018 про надання повноважень органам з питань конкуренції держав-членів бути більш ефективними правозастосувачами та забезпечувати належне функціонування внутрішнього ринку [7], яка є одним з небагатьох прикладів використання такого інструмента як директива у конкурентному праві ЄС та передбачає мінімальні гарантії та стандарти для національних конкурентних відомством з метою реалізації їх потенціалу, що будуть враховуватися під час проведення другого етапу реформи вітчизняного конкурентного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 09.08.2023 № 3295-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#n194>.
2. Commission Notice on the conduct of settlement procedures in view of the adoption of Decisions pursuant to Article 7 and Article 23 of Council Regulation (EC) No 1/2003 in cartel cases (Text with EEA relevance) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52008XC0702%2801%29>.
3. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 30.11.2023 № 19-рп «Про затвердження Порядку звільнення від відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді антиконкурентних узгоджених дій» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0002-24#Text>.
4. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 30.11.2023 № 18-рп «Про затвердження Порядку врегулювання у справах про антиконкурентні узгоджені дії та зловживання монополюним (домінуючим) становищем на

ринку» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2260-23#Text>.

5. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 07.12.2023 № 21-рп «Про затвердження Порядку проведення перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями»

[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0003-24#Text>.

6. Розпорядження Антимонопольного комітету України від 14.12.2023 № 22-рп «Про затвердження Порядку визначення розміру штрафу, що накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції»

[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-24#Text>.

7. Directive (EU) 2019/1 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 to empower the competition authorities of the Member States to be more effective enforcers and to ensure the proper functioning of the internal market (Text with EEA relevance.) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0001>

Ткачук А.О.

доктор філософії в галузі права, асистент кафедри цивільного процесу
Навчально-наукового інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, начальник відділу аспірантури та
докторантури Київського національного університету імені Тараса
Шевченка
(Київ, Україна)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ СПРАВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ОБТЯЖЕНИХ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Проблематика захисту прав інтелектуальної власності набуває все більшої актуальності у зв'язку із стрімким розвитком науки і техніки. Інститут права інтелектуальної власності займає вагомe місце в системі матеріальних приватних правовідносин, тому процесуальні особливості їх захисту мають важливе значення для забезпечення економічного та культурного розвитку суспільства. Доктрина цивільного процесу містить низку недоліків в ході визначення процесуальних особливостей розгляду та вирішення справ у сфері інтелектуальної власності, а тому імплементація зарубіжного досвіду в цьому контексті є науково-практичною необхідністю. Тобто, в ході розвитку інформаційних технологій механізм судового захисту прав інтелектуальної власності потребує ґрунтовного доопрацювання із врахуванням міжнародного досвіду. Також, це стосується випадків участі іноземного елемента в даній категорії справ.

Так, відповідно до частини першої статті 496 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації (далі - іноземні особи) мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів.

Більше того, така категорія учасників цивільного процесу має рівні процесуальні права з фізичними та юридичними особами України, окрім випадків, чітко визначених у законодавстві.

Станом на сьогодні, велика кількість спорів у сфері інтелектуальної власності виникає з приводу неправомірного використання творів, розміщених в мережі Інтернет. В цьому контексті, основна проблематика при розгляді та вирішенні такої категорії справ по суті пов'язана із реалізацією процесу доказування обставин порушення прав інтелектуальної власності. Особлива складність з процесуальної точки зору виникає у випадку, коли у справі присутній іноземний елемент. В такому випадку необхідно звертатися до системи міжнародно-правових документів, до якої слід відносити наступні: Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Паризька конвенція про охорону промислової власності, Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми і тд.

Позитивною тенденцією є врахування судами євроінтеграційних процесів в ході захисту прав інтелектуальної власності. Так, у Постанові Верховного Суду № 910/6307/18 від 26 лютого 2019 року суд застосував норми Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Україною 16 вересня 2014 року Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».

Дана угода має вагоме значення в контексті регулювання питань інтелектуальної власності. Відповідно до вказаної Угоди:

- для цілей цієї Угоди права інтелектуальної власності включають, зокрема, торговельні марки (стаття 158);

- даною Угодою встановлено окремі стандарти, які доповнюють та уточнюють права і зобов'язання Сторін згідно з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) та іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо торговельних марок.

Однак, незважаючи на євроінтеграційний вектор розвитку приватного права та цивільного судочинства, в ході розгляду по суті справ у сфері інтелектуальної власності, ускладнених іноземним елементом, виникає необхідність у застосуванні норм іноземного права.

В даному випадку доцільним є залучення до процесу експерта з питань права, до повноважень якого, відповідно до пункту 2 частини першої статті 114 ЦПК України відноситься надання висновку експерта у галузі права щодо змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі.

Отже, враховуючи вищезазначене, у випадку участі у справах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, іноземного елемента, важливим аспектом є чітке застосування норм матеріального права іноземної держави та положень міжнародно-правових актів. Оскільки суддя не являється фахівцем у галузі права іноземної держави, доцільним є залучення відповідного учасника судового процесу, яким являється експерт з питань права, для надання кваліфікованої допомоги про розгляді і вирішенні таких справ по суті.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. ВВР. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Постанова Верховного Суду від 26 лютого 2019 року. Справа № 910/6307/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80786665> (дата звернення: 09.05.2024).

3. Між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами членами, з іншої сторони: Угода про асоціацію від 27.06.2014 р. № 984_011. Офіційний вісник України. 2014. № 75. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 09.05.2024).

Ткачук В.О.

аспірантка кафедри цивільного процесу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)

**ПРОБЛЕМА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З
ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ГРУПИ СПРАВ «ЖОВНЕР/ЮРІЙ
МИКОЛАЙОВИЧ ІВАНОВ/БУРМИЧ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»**

Виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист – реальний захист та відновлення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави, що захищаються у судовому порядку. Ефективна система виконання судового рішення, що є за своєю суттю обов'язковим-основоположним елементом верховенства права. Реалізація судових рішень є цеглиною, що закладає довіру суспільства до судової влади. Незалежність судової влади та право на справедливий суд втрачають свою значимість у разі невиконання судових рішень.

Процесуальним законодавством України визначено завданням судочинства: справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави [1]. Попри боротьбу

нашої держави та фокус уваги на захисті населення України від російської збройної агресії-війни росії проти України, Уряд України має докладати усіх можливих зусиль задля забезпечення належного виконання своїх зобов'язань. Забезпечення державою виконання судового рішення впливає з міжнародних зобов'язань.

Системна проблема невиконання або тривалого (відкладеного) виконання остаточних рішень національних судів існує в Україні протягом з 2004 року. Протоколом до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), ратифікованим 17 липня 1997 року (далі – Протокол) визначено, що у разі визнання Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ) його порушення, призводить до призначення найбільш значних розмірів справедливої компенсації [2]. Ратифікація Україною в 1997 році Конвенції та визнання юрисдикції ЄСПЛ зафіксували зобов'язання, яке ми, як держава, на себе взяли та обов'язок його виконувати [3]. Ця проблема має бути нагально вирішена. По-перше, тому що історичний борг держави з кожним роком зростає, по-друге, тому що верховенство права є базовим принципом існування демократії. Кожен громадянин України має бути впевнений у судовій системі на власної держави.

Неможливість заявником отримати виконане рішення тлумачиться ЄСПЛ як втручання у його право на мирне володіння майном. Незалежно від того, чи боржник є приватним або державним підприємством (далі – ДП), держава має здійснювати всі необхідні заходи аби виконати судове рішення. Коли боржником є державний орган або організація, що фінансується із державного бюджету. Держава несе відповідальність за борг і брак коштів у бюджеті для реалізації рішень національних судів. Держава зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ у визначеному законом порядку, дотримуючись принципу верховенства права, адже обов'язкове виконання його рішень – складова права на звернення до ЄСПЛ. Конституційний Суд України у своїх рішеннях зазначив, що держава не

може ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення [4, 5].

Виконання рішення ЄСПЛ є позитивним обов'язком держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання [6]. Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів вважає, що потрібно перезавантажити існуючу соціальну модель, а саме прийняти Соціальний Кодекс України, з урахуванням положень Європейської соціальної хартії (проект Кодексу напрацьовується за сприяння Офісу Ради Європи в Україні). Офіс Ради Європи в Україні підтримує необхідність зміни філософії суспільних відносин у сфері соціальної політики України – переходу від механізму соціальних виплат до розвитку системи соціальних послуг, які допоможуть людям отримати економічну незалежність.

Проте ефективнішим шляхом вирішення проблеми може стати втрата чинності Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» (далі – Закон про гарантії), який встановив численні мораторії на виконання рішень [7]. Вбачається за доцільне визначити перелік об'єктів державної власності, що мають стратегічно важливе значення для економіки і безпеки держави, на які неможливо звернути стягнення. Виконання судових рішень є показником реального належного захисту порушених прав, свобод та інтересів особи та невід'ємною складовою права на справедливий суд. Тому решту боржників (у тому числі ДП) потрібно зобов'язати виконувати судові рішення в загальному порядку, дозволити виконавцям звертати стягнення на всі види наявного майна у підприємств, включно з нерухомим майном (спорудами, земельними ділянками), окрім майна, що входить до переліку стратегічно значимого для економіки і безпеки держави майна.

Список використаних джерел:

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. ВВР. 2004.
5. Протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, ратифікований 17 липня 1997 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року.
7. Рішення КСУ в справі від 07.05.2002 № 8-пп/2002. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02#Text>.
8. Рішення КСУ в справі від 01.06.2016 № 2-пп/2016. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16#Text>.
9. Рішення КСУ в справі від 23.11.2018 № 10-п/2018. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-18>.
10. Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05 червня 2012 року № 4901-VI.

Ткачук О.П.

аспірант 2 року навчання кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів та природокористування
(Київ, Україна)

ЗАХИСТ ДОБРЕ ВІДОМИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК В УКРАЇНІ

Захист торговельних марок є важливою частиною стратегії бізнесу для компаній, оскільки він дозволяє зберегти унікальність і визнаність їх бренду. Саме від цього зацікавленість у захисті добре відомих торговельних марок наразі знаходиться на високому рівні.

Правова охорона добре відомих торговельних марок в Україні здійснюється на підставі ст. 6 bis Паризької конвенції, Закону України «Про

охорону прав на знаки для товарів і послуг» (далі – Закон України) та Регламенту Апеляційної палати Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (далі – УКРНОІВІ), затвердженого наказом Міністерства економіки України від 23.11.2023 року № 17768, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 04.01.2024 року за № 21/41366.

Необхідно зазначити, що Директива Ради 2008/114/ЄС від 8 грудня 2008 р. чітко зазначає, що «охорона» та «захист» це єдині поняття, застосовуються до всіх видів діяльності громадян і спрямовані на запобігання порушенню законних прав [1]. Існують позиції, що охорона є ширшим поняттям і включає в свій зміст захист прав та інтересів громадян [2, С. 45]. Заслуговує на увагу і позиція дослідників, що охорона встановлює правовий режим, а захист вже застосовується після порушення такого правового режиму [3, С. 28].

Варто зазначити, що в законодавстві не визначено чітких понять термінів «охорона» та «захист» та їхнього розмежування. Не зважаючи на те що визначення понять «правовий захист» і «правова охорона» використовуються досить широко, чіткого розмежування між ними немає.

При цьому «охорона» та «захист» мають різні юридичні позиції, зокрема охорону надають при реєстрації того чи іншого об'єкта державними установами. Захист же настає при порушенні прав та законних інтересів на зареєстрований об'єкт власника такого об'єкту.

Одним з найефективніших способів захисту є реєстрація торговельної марки. Це дає власникам права на виключне використання марки у визначених класах товарів або послуг. При цьому, торговельна марка може бути визнана добре відомою в Україні Апеляційною палатою Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) або судом, незалежно від того, чи вона зареєстрована. Особливістю добре відомої торговельної марки є те, що вона набуває статусу охоронного об'єкту права інтелектуальної власності не з моменту державної реєстрації, а з моменту визнання її добре відомою в країні.

Спори у сфері захисту торговельних марок суб'єктів господарювання віднесені законодавцем до предметної юрисдикції господарських судів, доки не створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Зокрема, господарські суди розглядають справи про визнання торговельної марки добре відомою [4].

Зауважимо, що судова практика формує важливі висновки стосовно застосування і тлумачення законодавства про торговельні марки, щодо застосування процесуальних механізмів захисту прав інтелектуальної власності. Аналізуючи рішення судів, можна визначити, які підходи і критерії використовуються для визнання знаків охороноздатними торговельними марками. Отже, можна виявити тенденції, що розвиваються в судовій практиці щодо встановлення вимог до охороноздатності знаків, а також щодо особливостей судового захисту прав на ці об'єкти інтелектуальної власності [5, С. 172].

При визнанні того, чи є торговельна марка добре відомою в Україні досліджуються такі фактори: ступінь відомості чи визнання торговельної марки у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання торговельної марки, будь-якого просування торговельної марки, будь-яких реєстрацій та/або заявок на реєстрацію торговельної марки за умови, що торговельна марка використовується чи є визнаною; свідчення успішного відстоювання прав на торговельну марку, зокрема територія, на якій торговельну марку визнано добре відомою компетентними органами; цінність, що асоціюється з торговельною маркою. [6, С. 164]

Проаналізувавши судову практику України, справи про визнання торговельної марки добре відомими розглядають суди загальної та господарської юрисдикції. Особа, чию торговельну марку визнано добре відомою має можливість посилатися цю обставину у відносинах з третіми особами і ставити питання про захист своїх прав лише з моменту внесення відомостей про цю добре відому торговельну марку до переліку добре відомих

торговельних марок. Такий підхід забезпечує існування єдиного Державного переліку добре відомих торговельних марок і можливість реалізації права інших осіб на інформацію [7, С. 187-190].

Якщо рішення про визнання торговельних марок добре відомими Апеляційною палатою УкрНОІВІ загальнодоступні і сформовані, то судові рішення мають хаотичний характер і досить таки об'ємні, тому згрупувати їх у один додаток неможливо, оскільки Єдиний державний реєстр судових рішень за даними параметра пошуку «визнання торгової марки добре відомою» станом на 28 квітня поточного року містить 1265 документів [8]. Таким чином потребує законодавчого врегулювання питання внесення відомостей про визнання торговельної марки добре відомою компетентним органом на підставі рішення суду на рівні Цивільного процесуального та Господарського процесуального кодексів України.

Список використаних джерел:

1. On the identification and definition of European critical infrastructures and assessment of the need to improve their protection and protection: Council Directive 2008/114/EC dated 08.12.2008. International document dated 08.12.2008 No. 2008/114/EC. Official Journal of the European Union. 2008. L 345. P. 75.

2. Vavzhenok, S.Ya. (2010). Correlation of the concepts of «protection» of labor rights in the current legislation. Law forum, 1, 45–49.

3. Bulavina, S. & Davydova, T. (2017). «Protection»: theoretical aspects of legal terms. Historical and legal journal, 1, 27–31.

4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

5. Нецька Л. С., Гавва С. К. Деякі аспекти захисту прав на товарні марки та послуги. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний журнал «Повітряне і космічне право». 2023. №4(69). С. 170–177.

6. Самох М., Мирза С. Правова охорона добре відомих торговельних марок в Україні. Актуальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму в Україні (до 27-ї річниці Конституції України) Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 27 червня 2023 р. / упорядник Є.О.Львова, Редакційна колегія М.В. Корнієнко, М.М. Юрченко – Одеса, ОДУВС, 2023. 220 с. С.163-166.

7. Крижна В.М. До питання охорони торговельних марок в контексті євроінтеграції. Міжнародний конгрес європейського права : збірн. наук. праць (м. Одеса, 21-22 квітня 2017 р.). Одеса : Фенікс, 2017. 356 с.

8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2024).

Шабатина А.В.

студентка 2 курсу юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)

ДОГОВІР ОРЕНДИ ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Договір оренди державного та комунального майна є угодою між власником (державою або місцевою громадою) та орендарем, яка надає останньому право використовувати це майно за визначеними угодою умовами протягом певного часу, зазвичай на платній основі. Такі договори регулюють права та обов'язки сторін, умови оренди, порядок виплати орендної плати, умови розірвання договору та інші питання, пов'язані з використанням майна.

Основні положення про договір оренди державного та комунального майна є такими:

- Законодавство України про оренду державного та комунального майна, майна, що належить Автономній Республіці Крим, складається з Закону України

"Про оренду державного та комунального майна", інших законодавчих актів. (ч. 1 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна").

- Передача в оренду майна, що перебуває у комунальній власності, здійснюється органами місцевого самоврядування відповідно до вимог Закону України "Про оренду державного та комунального майна". (ч. 2 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна").

- Положення Закону України "Про оренду державного та комунального майна" поширюються також на договори зберігання, крім договорів публічного зберігання, якщо місцем зберігання майна третьої особи є індивідуально визначене нерухоме майно державної або комунальної власності. (ч. 3 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна").

Основною метою оренди є прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, посилення фінансової спроможності підприємств державної або комунальної власності. (ч. 4 ст. 2 Закону України "Про оренду державного та комунального майна"). [1]

Укладання договору оренди майна підприємства, його структурного підрозділу з іншими фізичними та юридичними особами здійснюється за умови відсутності заяви господарського товариства, створеного трудовим колективом підприємства, його структурного підрозділу впродовж 20 днів з дня направлення їм повідомлення про намір орендувати відповідно цілісний майновий комплекс підприємства, структурного підрозділу. У разі відмови в укладанні договору оренди, а також неодержання відповіді у встановлений термін заінтересовані особи мають право звернутися за захистом своїх інтересів до суду, господарського суду. Передача об'єкта оренди орендодавцем орендареві здійснюється у строки і на умовах, визначених у договорі оренди. Документально вона оформлюється шляхом підписання уповноваженими представниками сторін акту приймання-передачі основних засобів. Якщо орендодавець у строки і на умовах, визначених у договорі оренди, не передасть орендареві об'єкт оренди, орендар має право вимагати від орендодавця передачі

об'єкта та відшкодування збитків, завданих затриманням передачі, або відмовитися від договору і вимагати відшкодування збитків, завданих йому невиконанням договору оренди. [2]

Питання про договір оренди державного та комунального майна освітлювався в наступній судовій справі. У червні 2022 року Громадська організація "Сльози милосердя України" звернулася до господарського суду з позовом до Комунального підприємства Полтавської обласної ради "Полтававодоканал" та Управління майном обласної ради про визнання укладеною додаткової угоди до Договору номер 558 від 19.07.2019 щодо продовження строку дії цього Договору. Позов обґрунтовано тим, що відповідно до закону за три місяці до закінчення строку оренди, Рішенням Господарського суду Полтавської області від 27.09.2022 у позові відмовлено. Рішення суду вмотивовано тим, що відмова Орендодавця у продовженні Договору оренди вимоги прийняті відповідно до чинного законодавства, після видачі від Орендаря листа від 18.03.2022 про продовження ряду дій Договору оренди, встановленої частиною п'ятою статті 18 Закону номер 157 -IX рядок. [3]

Договір оренди державного та комунального майна є важливим правовим інструментом, який регулює відносини між власником майна та орендарем. Згідно з встановленою законодавством процедурою, цей договір надає орендареві право використовувати майно на певних умовах протягом певного терміну. В судовій практиці часто виникають ситуації, коли договір оренди фактично має ознаки іншого правочину, такого як договір зберігання. У таких випадках суди можуть визнати договір удаваним і застосувати правила того правочину, якому насправді відповідає внутрішня воля сторін.

Список використаних джерел:

1. Оренда державного та комунального майна. Платформа правових консультацій. URL:

https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Оренда_державного_та_комунального_майна

2. Поняття оренди державного та комунального майна. Pidru4niki. URL: https://pidru4niki.com/1208070246261/pravo/ponyattya_orendi_derzhavnogo_komunalnogo_mayna

3. Постанова Верховного Суду. Касаційного господарського суду від 12.04.2023 р. у справі № 917/565/22. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/110514884?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01

Мороз І.А

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ХОСТ-ПРОВАЙДЕРІВ ЩОДО ВИДАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В ЄС

Регулювання електронної комерції в ЄС здійснюється Директивою 200/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» [1]. Ця директива встановлює правила щодо вимог до створення та інформаційних зобов'язань для компанії-постачальника інформаційних послуг, а також обов'язки постачальників посередницьких послуг. Однак електронна комерція впливає на різні сфери економічного життя, які не регулюються згаданою директивою, наприклад, питання, пов'язані з угодами чи практикою, що регулюється законодавством про конкуренцію, а також податки. Поза межами директиви залишилися азартні ігри. Крім того, сфера електронної комерції також включає авторське право та суміжні права, товарні знаки, права на захист прав споживачів і права на захист персональних даних, але вони регулюються іншими директивами та регламентами ЄС.

Законодавство Європейського Союзу вимагає, щоб під час імплементації Директиви 200/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг,

зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» держави-члени ЄС подбали про те, щоб органи державної влади та суди держав-членів не лише тлумачили національне законодавство відповідно до цієї директиви, але і щоб забезпечувався принцип пропорційності.

Відповідно до Директиви 200/31 хост-провайдер (наприклад, Facebook) не несе відповідальності за інформацію, яка поширюється на його сайтах, якщо він не знає про її незаконний характер або якщо він діє оперативно, щоб видалити або вимкнути доступ до такої інформації, як тільки йому стає відомо про це (стаття 14 (1)(а)). Якщо провайдер отримує інформацію про незаконний характер інформації, розміщеної на його сайті, має діяти оперативно, щоб унеможливити доступ до такої інформації (стаття 14 (1)(б)). Водночас, вищезазначені положення не заважають хост-провайдеру отримати наказ видалити або заблокувати доступ до незаконної інформації (ст. 14(3) Директиви). Хост-провайдери не мають загальних зобов'язань відповідно до Директиви контролювати свої платформи на наявність незаконного контенту (стаття 15(1) Директиви), однак можуть бути винятки з цього в особливих випадках.

Основним питанням для Суду ЄС було те, наскільки далеко йдуть зобов'язання хост-провайдера щодо видалення інформації. У рішенні, винесеному 3 жовтня 2019 року, Суд ЄС постановив, що Директива 200/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» не перешкоджає суду зобов'язати хост-провайдера:

- 1) видаляти або блокувати доступ до контенту, який є ідентичним оригінальному незаконному контенту;
- 2) видаляти або блокувати доступ до вмісту, еквівалентного оригінальному незаконному вмісту. Еквівалент означає вміст, який «по суті не змінюється» порівняно з оригінальним незаконним вмістом, таким чином, що хост-провайдер не повинен проводити незалежну

оцінку цього вмісту (що дозволяє йому використовувати інструменти/технології автоматизованого пошуку), і якщо вміст містить конкретні елементи, зазначені в наказі; і

- 3) видалення блокування доступу до вмісту, зазначеного в пунктах 1 і 2 вище, у всьому світі в рамках відповідного міжнародного права [2].

Звісно, дотримання норм міжнародного права є обов'язковим [3, с. 132]. Проте, рішення Суду ЄС викликало певну критику, оскільки, на перший погляд, воно дає європейським судам повноваження застосовувати міжнародні запити на видалення, зокрема в країнах, де оригінальний вміст сам по собі не є незаконним. Однак Суд ЄС зробив застереження щодо цієї частини свого рішення, заявивши, що такі всесвітні розпорядження допустимі «в рамках міжнародного права», хоча незрозуміло, на які саме міжнародні норми посилався Суд ЄС. Крім того, з практичної точки зору все ще можуть виникнути труднощі при спробі забезпечити виконання таких рішень за межами ЄС [4].

Як зазначають Л. Головка та Ю. Оніщук, свобода слова є фундаментальним правом людини, яке має бути забезпечене на законодавчому рівні. Проте в епоху бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій необхідно знайти баланс між таким забезпеченням і захистом прав інших [5, 6].

Рішення Суду ЄС є важливим для подальшого роз'яснення зобов'язань хост-провайдерів відповідно до Директиви 200/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку», щодо вмісту інформації, яку вони розміщують.

Список використаних джерел:

1. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). OJ L 178, 17.7.2000, p. 1–16

2. Judgment of the Court (Third Chamber) of 3 October 2019. *Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited*. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-18/18>
3. Mareček L., Golovko L. *Public International Law. Coursebook*. 1 st edition. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2022, 360 p.
4. Ben Mark, Sophie Tuson. *Online intermediaries: Fresh guidance from the CJEU on the scope of the E-Commerce Directive*. (2019). URL: <https://www.rpc.co.uk/thinking/ip/online-intermediaries-fresh-guidance-from-the-cjeu-on-the-scope-of-the-e-commerce-directive/>
5. Onishchik Yu., Golovko L., Ostapiak V., Belichenko O., Ulianchenko Yu. *International Experience of Legal Regulation of Freedom of Speech in the Global Information Society*. *International Journal for the Semiotics of Law* (2023). Volume 36. P. 1325–1339. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11196-023-10007-0>
6. Golovko L., Ladychenko V., Kapplová O. *International experience in legal support of freedom of speech on the Internet*. *Law. Human. Environment* (2023), 14(2), P. 9-21. URL: <https://environmentalscience.com.ua/en/journals/tom-14-2-2023/mizhnarodny-dosvid-pravovogo-zabezpechennya-svobodi-slova-v-merezhi-internet>

Макарченко Влад

Аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В ЄС

Директива 200/31 ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку» [1] встановлює рамки внутрішнього ринку для онлайн-послуг. Її метою є усунути перешкоди для

трансграничних онлайн-послуг на внутрішньому ринку ЄС і забезпечити юридичну визначеність для компаній і споживачів.

З 1 липня 2021 року діють нові правила електронної комерції, т. зв. правила електронної комерції між суб'єктами господарювання та споживачами (business-to-consumers – B2C), які вплинуть на багатьох трансграничних постачальників послуг, постачальників товарів, що продаються через Інтернет, електронні платформи, а також поштові та кур'єрські компанії. Для B2C дистанційного продажу товарів у межах ЄС та надання телекомунікаційних послуг, послуг радіо- та телевізійного мовлення та електронних послуг іншим державам-членам ЄС загальною вартістю до 10 000 євро може подати заявку постачальник, заснований лише в одній державі-члені ЄС. При цьому застосовується ПДВ держави, в якій він заснований. Проте, якщо постачальник перевищує загальну вартість поставок у 10 000 євро на рік, він зобов'язаний застосувати ПДВ країни-члена клієнта. Також надається можливість скористатися перевагами розширеного спеціального режиму застосування оподаткування для постачальників B2C певних послуг і товарів, щоб уникнути численних реєстрацій платників ПДВ та зобов'язань звітності в кількох країнах-членах ЄС – т.зв. схема One-Stop-Shop - OSS. Постачальник, який використовує згадану схему, подаватиме одну окрему податкову декларацію та сплачуватиме податкові зобов'язання лише в країні, в якій він реєструється для використання цієї схеми. Окрім того передбачається звільнення від ПДВ при імпорті товарів невеликої вартості до 22 євро [2].

Надається можливість використання нового спеціального режиму для міжміського продажу товарів, імпортованих з третіх країн, при відправленнях вартістю до 150 євро – т.зв. схема Import-One-Stop-Shop - iOSS або можливість зобов'язати митного декларанта (наприклад, поштову компанію, кур'єрську компанію), який відповідатиме за стягнення ПДВ зі споживачів при імпорті товарів та сплачує ПДВ щомісячними платежами. З 1 липня 2021 року також було перенесено відповідальність за сплату ПДВ на електронні майданчики у

разі дистанційного продажу товарів невеликої вартості (до 150 євро), імпортованих із третіх країн, або у разі продажу товарів на території ЄС та певних внутрішніх продажів товарів, зроблених постачальником, який не є зареєстрованим у ЄС [2].

Європейська Комісія стверджує про значні переваги нововведень:

споживачі будуть вдячні знати, що при покупці товарів онлайн з-за меж ЄС або всередині ЄС застосовується така ж ставка ПДВ, як і для товарів, придбаних у їхній країні – нові правила гарантують, що ПДВ сплачується там, де відбувається споживання товарів;

підприємства ЄС зможуть розвиватися в спрощеному, більш справедливому середовищі та подолати бар'єри для транскордонних онлайн-продажів – єдиний європейський цифровий ринок має на меті зробити так, щоб технології працювали на людей у справедливій і конкурентоспроможній цифровій економіці;

громадяни ЄС побачать збільшення державних надходжень – завдяки збільшенню сплати ПДВ і зменшенню шахрайства з ПДВ виграють усі держави-члени [3].

Таким чином, можемо зробити висновок, що Європейський Союз прагне усунути онлайн-бар'єри, щоб споживачі могли мати повний доступ до всіх товарів і послуг, які пропонують підприємства онлайн. Були запроваджені уніфіковані правила у сфері електронної комерції в усьому ЄС, які мають на меті зменшити адміністративне навантаження на підприємців.

Список використаних джерел:

1. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). OJ L 178, 17.7.2000, p. 1–16

2. New EU e-commerce VAT rules from July 2021. URL: <https://www.pwc.com/sk/sk/danove-a-pravne-novinky/nove-pravidla-elektronickeho-obchodu-eu-v-oblasti-dph.html>
3. European Commission. VAT for e-commerce. (2021). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/vat-e-commerce_en

Гулас Андрій

Аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ НА ПРИКЛАДІ СЛОВАЧЧИНІ

Кіберзлочинність – це злочинна діяльність, яка використовує інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) або метою якої є ІКТ. Вона поділяється на наступні категорії: злочинна діяльність, пов'язана з контентом (наприклад, дитяча порнографія, порушення авторських прав); традиційна злочинна діяльність, що здійснюється за допомогою ІКТ (шантаж, крадіжка, розтрата, підробка документів); ІКТ-атаки (злам даних і системи, програми-вимагачі) [1].

Проблематика протидії кіберзлочинності регулюється на міжнародному рівні. Наприклад, були прийняті наступні нормативно-правові акти: спільний проект Європейського союзу і Міжнародного Союзу Електрозв'язку для держав Тихоокеанського регіону, Модельний Закон країн Карибського Басейну про кіберзлочинність (проект НІРСАР), проект ООН з розробки законодавства в галузі кіберзлочинності для країн Африки. Проте найефективнішою слід вважати Конвенцію про кіберзлочинність, яка була ухвалена Радою Європи в 2001 році. Конвенція спрямована на боротьбу з кіберзлочинністю шляхом гармонізації національних законів, удосконалення методів розслідування та розширення співпраці між державами [2]. Хоча Конвенцію можна вважати

значним прогресом у боротьбі з кіберзлочинністю, все ще існує низка перешкод, які заважають ефективному розслідуванню кіберзлочинів та притягненню винних до відповідальності на європейському рівні. До них, зокрема, належать: межі юрисдикції, відсутність можливостей обміну розвідданими, технічні труднощі з відстеженням походження кіберзлочинців, різні рівні розслідування та судової експертизи в різних штатах, відсутність навченого персоналу та непослідовна співпраця з іншими зацікавленими сторонами, відповідальними за кібербезпеку [3].

Другий додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується поглибленої співпраці та доступу до електронних доказів, був ухвалений 17 листопада 2021 року та відкритий для підписання з 12 травня 2022 року. Метою Протоколу є зміцнення міжнародного співробітництва у сфері сфера кіберзлочинності та отримання кримінальних доказів в електронному вигляді з метою конкретного розслідування злочинних діянь або кримінального провадження [4]. Протокол переслідує ціль спрощення та прискорення доступу та безпеки електронних доказів у рамках судової співпраці, а також дозволяє судовим органам отримувати прямий доступ до постачальників послуг, зберігаючи при цьому стандарт фундаментальних прав і правил щодо захисту персональних даних для співпраці з третіми країнами, які вимагаються законодавством Європейського Союзу. Протокол підтримує співпрацю органів державного сектору з особами приватного права, одночасно підвищуючи правову визначеність шляхом регулювання обставин, за яких постачальники послуг та інші організації можуть відповідати на запити органів кримінальної юстиції щодо доступу до електронних доказів, якщо вони походять з іноземних юрисдикцій. Конкретні заходи для посиленого співробітництва регулюються в розділі II Протоколу. Ці заходи включають:

- а) запит на інформацію щодо реєстрації доменного імені,
- б) надання інформації про користувачів,

- в) визнання наслідків наказу іншої сторони щодо прискореного надання інформації про користувачів та оперативних даних,
- г) прискорений доступ до збережених комп'ютерних даних у надзвичайних ситуаціях,
- д) взаємодопомогу в надзвичайних ситуаціях,
- е) відеоконференції,
- є) спільні слідчі групи та спільні розслідування [5].

Дотримання норм міжнародного права є обов'язковим [6, с. 131]. Тому в Словаччині було створено Департамент боротьби з комп'ютерними злочинами був створений 1 липня 2013 року (спочатку як частина Управління кримінальної поліції Президії поліції) як відповідь на динамічний розвиток у сфері інформаційних технологій і пов'язане з цим зростання злочинності, скоєної через комп'ютерні системи, комп'ютерні мережі чи комп'ютерні дані. З моменту свого заснування Департамент боротьби з комп'ютерними злочинами активно реагував і зміцнював свою діяльність як кадрово, так і експертно. Відділ боротьби з комп'ютерними злочинами наразі має загальнодержавний характер і надає професійну, практичну, технічну та методичну допомогу у виявленні, роз'ясненні та розслідуванні злочинної діяльності у сфері комп'ютерної злочинності, зосереджуючись на сфері дитячої порнографії та іншої злочинної діяльності через комп'ютерні системи, мережі або комп'ютерні дані, акцентуючи особливу увагу на документуванні провадження, пошуку злочинця, ідентифікації жертви, з'ясуванні способу вчинення, для всіх організаційних підрозділів поліції, а також у виправданих випадках безпосередньо проводить розслідування [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що на міжнародному рівні була прийнята низка правових актів спрямованих на підтримку інформаційної безпеки та боротьби і попередження кіберзлочинності. Словаччина імплементує міжнародні стандарти в даній сфері. Для кращого виконання міжнародних зобов'язань було створено Департамент боротьби з комп'ютерними злочинами.

Список використаних джерел:

1. Ministry of Internal Affairs of the Slovak Republic. Computer crime. (2023). URL: <https://www.minv.sk/?pocitacova-kriminalita>
2. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>
3. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Tackling crime in the digital age: setting up a European Cybercrime Centre. In Brussels 28.3.2012, COM(2012) 140 final, p. 3.
4. Second Additional Protocol to the Cybercrime Convention on enhanced cooperation and disclosure of electronic evidence (CETS No. 224). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=224>
5. Záhora, J.: Druhý dodatkový protokol k Dohovoru o počítačovej kriminalite, týkajúci sa posilnenej spolupráce a sprístupňovania elektronických dôkazov; Justičná revue, 74, 2022, č. 11, s. 1284 – 1295.
6. Mareček L., Golovko L. Public International Law. Coursebook. 1 st edition. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2022, 360 p.

Ілюхін Олександр

Аспірант Науково-дослідного інституту публічного права

(м. Київ, Україна)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

Вихідним положенням для боротьби з кіберзлочинністю в ЄС є ст. 83 абз. 1 Договору про функціонування Європейського Союзу, який говорить про те, що Європейський Парламент і Рада можуть, відповідно до звичайної законодавчої процедури, за допомогою директив встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сферах

особливо серйозної злочинної діяльності з транскордонним виміром, що є результатом характеру або наслідків цих злочинів або з особливої необхідності боротися з ними на загальних засадах. До особливо серйозної злочинної діяльності згідно ст. 83 абз. 1 Договору про функціонування Європейського Союзу належать і кіберзлочини [1].

В 2013 році була прийнята Директива 2013/40 про напади на інформаційні системи. Цілями цієї Директиви є наближення кримінального законодавства держав-членів у сфері нападів на інформаційні системи шляхом встановлення мінімальних правил щодо визначення кримінальних злочинів і відповідних санкцій, а також покращення співпраці між компетентними органами, включаючи поліцію та інші спеціалізовані правоохоронні служби держав-членів, а також компетентні спеціалізовані агентства та органи Союзу, такі як Євроюст, Європол та його Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю, а також Європейське агентство безпеки мереж та інформації (ENISA) [2].

З цією метою Директива 2013/40 про напади на інформаційні системи встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій. Згідно статті 9, держави-члени вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб вищезазначені злочини каралися ефективними, пропорційними та переконливими кримінальними покараннями.

Сфера застосування Директиви 2013/40 широка і охоплює будь-який «нематеріальний або матеріальний захищений пристрій, об'єкт або запис або їх поєднання, крім законного платіжного засобу, який сам по собі або в поєднанні з певною процедурою чи набором процедур дозволяє власнику або користувачеві переказувати гроші або грошову цінність, у тому числі за допомогою електронних платежів», стаття 2 (а). Наприклад, додаток для мобільних платежів у поєднанні з процесом авторизації (наприклад, PIN-код) підпадає під це визначення. Це також стосується віртуальних валют, стаття 2 (d) та стаття 6 [3].

Директива визначає конкретні злочинні дії, а саме:

- шахрайське використання безготівкових платіжних інструментів (стаття 3);
- кримінальні злочини, пов'язані з шахрайським використанням фізичних безготівкових платіжних інструментів (стаття 4);
- кримінальні правопорушення, пов'язані з шахрайським використанням нематеріальних безготівкових платіжних засобів (стаття 5);
- шахрайство, пов'язане з інформаційними системами (стаття 6);
- незаконне надання знарядь вчинення зазначених злочинів (стаття 7);
- підбурювання до вчинення зазначених злочинів фізичними та/або юридичними особами та їх замах на вчинення таких злочинів (стаття 8) [3].

Стаття 10 встановлює мінімальні умови відповідальності юридичних осіб, а стаття 11 – санкції, які включають грошові санкції кримінального чи іншого характеру, а також наводять приклади інших санкцій, які можуть бути накладені на юридичних осіб.

У 2013 році в рамках ЄВРОПОЛ було відкрито Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю, метою якого є зміцнення стратегій співпраці, освіта в галузі криміналістичної роботи з електронними доказами в окремих державах-членах.

Таким чином, можна зробити висновок, що в ЄС були зроблені значні кроки для уніфікації правового регулювання протидії кіберзлочинності.

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390
2. Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA. OJ L 218, 14.8.2013, p. 8–14
3. Directive (EU) 2019/713 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. PE/89/2018/REV/3. OJ L 123, 10.5.2019, p. 18–29

Нефьодов К.І.

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В СЛОВАЧЧИНІ

Умови відбування покарання вимагають зміни одних прав і свобод людини, а інші права виникають у засудженого з урахуванням ізоляції від суспільства. Змістом соціальних прав є регулювання прав, пов'язаних з проживанням, харчуванням, одягом, сном, особистою гігієною та регулювання питань гігієни.

В Словаччині правове регулювання прав засуджених регулюється Законом № 475/2005 про відбування покарання у вигляді позбавлення волі [1]. Згідно статті 18 Закону, засудженому має бути забезпечено розміщення в камері або кімнаті, житлова площа якої для нього має становити не менше 3,5 м². У разі надмірного збільшення кількості засуджених в установі площа розміщення може бути зменшена на необхідний час. Для кожного засудженого в камері або кімнаті передбачено ліжко з матрацом, подушкою, ковдрою, постільною білизною та стільцем. У камері або кімнаті повинні бути стіл, радіо, електроосвітлення. Кожен засуджений має бути забезпечений шафою, що зачиняється, для зберігання особистих речей, одягу та білизни. Саме через невеликий розмір законодавством забезпеченої площі розміщення законодавство Словаччини в цій сфері критикується Європейським комітетом із запобігання катуванню та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню [2].

Згідно статті 19 Закону, засуджений забезпечується триразовим харчуванням, яке відповідає рекомендованим дозам харчування з урахуванням виду і важкості виконуваної роботи, віку та стану здоров'я засудженого. Під час

прийому їжі враховуються також культурні та релігійні традиції засуджених. Між прийомами їжі повинно пройти не більше семи годин.

Засуджений забезпечується одягом і взуттям, які відповідають кліматичним і мікрокліматичним умовам і забезпечують захист його здоров'я від несприятливого впливу цих умов. Установа також забезпечує засудженого іншими частинами спорядження за встановленими зразками та стандартами. Начальник установи або уповноважена ним посадова особа може дозволити засудженому користуватися власною білизною та шкарпетками у визначеній кількості (стаття 20). Засуджений має право на безперервний восьмигодинний сон у ліжку; він може відпочивати на ліжку навіть поза часом нічного відпочинку. У нічний час освітлення в камері та кімнаті вимикається; під час огляду допускається короткочасне освітлення (стаття 21).

Засуджений може мати при собі в камері чи кімнаті фотографії, власні книги, журнали, навчальні матеріали, документи, які мають безпосереднє відношення до провадження у справі, у якій засуджений відбуває покарання, а також документи, що стосуються інші юридичні справи засудженого, особисте листування, потреби в кореспонденції, предмети гігієни, годинник, електробритву, електроплиту або чайник, якщо в камері чи кімнаті є електрична розетка і вона відповідає умовам безпеки, та інші речі, дозволені директором інституту (стаття 23). Засуджений має право не рідше одного разу на календарний місяць на побачення з родичами у визначений начальником установи або визначеним ним працівником тривалістю дві години (стаття 24). Засуджений має право не рідше двох разів на календарний місяць тривалістю не менше 20 хвилин у встановлений установчим розпорядком час зателефонувати за допомогою телефонного апарату, що знаходиться в установі, не більше ніж п'яти близьким особам, ім'я яких, прізвище, адресу та номер телефону він зазначає у своїй письмовій заяві. В обґрунтованих випадках начальник установи може дозволити засудженому поговорити по телефону не з близькою особою (стаття 27).

Культурно-просвітницька діяльність – це сукупність занять за інтересами та діяльності у вільний час, які доносять до засудженого систему прийнятних зразків дій і поведінки, міжособистісних стосунків, поваги до життя і суспільства. Засудженому може бути дозволено одержання посилки з навчальними матеріалами, літературою та предметами для занять і спорту відповідно до можливостей їх зберігання та використання в установі.

На законодавчому рівні було врегульоване і право засудженого на отримання психологічної допомоги. Це питання регулював Указ Міністерства юстиції Словацької Республіки від 6 травня 1994 р. з 25.05.1994 по 31.08.2002 [3]. Указ, хоча і втратив чинність, заслуговує на увагу як зразок правового регулювання надання психологічної допомоги.

Метою роботи із засудженими є підтримка та розвиток у них позитивних якостей особистості, поваги до оточуючих, самоповаги, позитивних стосунків із родиною та почуття відповідальності з метою створення умов для їх включення в цивільне життя, в якому вони поважали б закони та суспільну мораль. У поводженні із засудженими також контролюється обмеження негативних наслідків виконання покарання для їх особистості. Для реалізації мети роботи із засудженими на основі психологічного обстеження його особистості в центрі психодіагностичної та консультативної діяльності для кожного засудженого складається індивідуальна програма ресоціалізації, яка є зведенням виховних, лікувальних та інших засобів. У розробці цієї програми беруть участь психологи, педагоги та соціальні працівники, які постійно її переглядають. Засуджений знайомиться з її змістом і цілями і має право висловитися щодо неї.

Кожен засуджений закріплюється за колективом або групою, яка є організаційною ланкою лікування засуджених, за якими опікується уповноважений педагог. Максимальна чисельність в одному колективі чи групі – тридцять засуджених.

Спеціальні виховні процедури в поводженні із засудженими спрямовані на усунення суб'єктивних причин злочинної діяльності, переважно в світоглядно-ціннісній та емоційній сфері особистості. Особливі виховні процедури у поводженні із засудженими – це, зокрема

а) груповий соціальний тренінг, консультування та психотерапевтичні процедури,

б) індивідуальні консультації, психотерапевтичні та перевиховні процедури,

в) спеціальні педагогічні процедури.

Лише професійно кваліфікований член Корпусу пенітенціарної та судової охорони Словацької Республіки або інший експерт може застосовувати спеціальні освітні процедури при роботі із засудженими. Конституційний лад конкретизує положення закону та цього указу, оскільки вони безпосередньо стосуються засуджених, зокрема способу реалізації ними прав, дотримання обов'язків та обмежень. Засуджені зобов'язані в інтересах безперешкодного перебігу свого життя в установі в найкоротший термін після початку відбування покарання досконало засвоїти всі положення конституційного ладу і поводитися відповідно до встановлених у них засад.

Список використаних джерел:

1. Report for the Government of the Slovak Republic on the visit to the Slovak Republic by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. (2020). URL: <https://rm.coe.int/1680697da4>.
2. Zákon z 22. septembra 2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/475/>

3. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky zo 6. mája 1994, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody. <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/125/19940525.html>

Кукоба Ярослав

Аспірант Науково-дослідного інституту публічного права
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕРУХОМОСТІ В СЛОВАЧЧИНІ

Для оптимального врегулювання правового регулювання відповідальності сторін за порушення умов договору оренди нерухомості в Україні корисним є вивчення зарубіжного досвіду в даній сфері, особливо країн, які успішно пройшли процес постсоціалістичної трансформації. Однією з таких країн є Словаччина.

В Словаччині правове регулювання відповідальності сторін за порушення умов договору оренди нерухомості здійснюється Цивільним кодексом № 40/64 [1]. До 2019 року діяв Закон № 116/1990 про оренду та суборенду нежитлових приміщень, проте він не містив спеціального положення про відшкодування шкоди [2], тому положення § 683 Цивільного кодексу Словаччини застосовується до всіх договорів оренди. Істотним винятком є оренда квартири, де замість § 683 Цивільного кодексу застосовується § 693. Таким чином, положення § 683 Цивільного кодексу стосуються переважно оренди нежитлових приміщень та рухомого майна [2].

Згідно § 683 Цивільного кодексу відшкодовуються збитки та надмірний знос, спричинені «нецільовим використанням» речі, що, на думку словацьких вчених, є дуже дивним формулюванням за стандартами сучасної юридичної

термінології. У дещо переформульованому варіанті його було взято з § 408 абзацу 1 Цивільного кодексу № 141/1950. Це формулювання в свою чергу було запозичене з § 963 урядового проекту Чехословацького цивільного кодексу 1937 р., а його зразком, в свою чергу, став § 1111 австрійського Цивільного кодексу 1811 року, з якого було взято фразу «durch Mißbrauch abgenutzt», тобто «зношений через неправильне використання». Однак це оригінальне (і значною мірою все ще чинне) формулювання австрійського Цивільного кодексу 1811 року, а отже, терезіанська німецька мова. Тому цей термін справедливо звучить досить незграбно для сучасного вуха, і його не слід сприймати надто буквально. Таким чином, встановлення відповідальності за порушення умов оренди згідно з § 683 абз. 1 Цивільного кодексу Словаччини слід розуміти як «внаслідок використання, що суперечить договірному або законному способу використання» (§ 665 абз. 1) [3].

Якщо орендодавцеві не подобається використання нерухомості орендарем протягом терміну орендних відносин, він може достроково розірвати договір оренди шляхом відмови від договору (§ 679 абз. 3 Цивільного кодексу). Спори про відшкодування збитків слід відкласти до закінчення терміну оренди. Наприклад, австрійська судова практика дуже винятково допускає застосування подібного позову навіть протягом терміну оренди. Однак має бути законний інтерес лізингодавця, який зазвичай полягає в тому, що заподіяна шкода має великий розмір і варто не допустити його збільшення [3].

Відповідно до § 683 Цивільного кодексу, є можливим вимагати компенсацію лише протягом шести місяців після повернення орендованої речі. При цьому має бути збиток, що перевищує звичайний знос (§ 682 Цивільного кодексу). Це може бути, наприклад, пошкодження стін, підлоги, дверей, вікон, жалюзі та іншого обладнання (меблів), якщо воно є предметом оренди. Збитки найбільш достовірно доводяться шляхом порівняння звітів про стан майна на початку і в кінці терміну оренди.

Відповідно до обговорюваного положення наймач відповідає не тільки за себе, а й за осіб, яким він дозволив доступ до нерухомості (§ 683 Цивільного кодексу). Мова йде про членів родини або суборендаря.

Список використаних джерел:

1. Občiansky zákonník № 40/1964 Zb. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1964/40/>
2. Zákon Národnej Rady Slovenskej Republiky z 8. júla 1993 o vlastníctve bytov a nebytových priestorov. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/182/20190101.html>
3. Responsibility of the lessee for damage. Private law, 2024 (1). URL: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/zodpovednost-najomcu-za-skodu.m-4077.html>

Гаращенко Дмитро Русланович

аспірант кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ОТРИМАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Як загальновідомо, згідно ст. 13 Конституції України Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону [1].

Земельний Кодекс України гарантує можливість одержання земельних ділянок громадянами України безоплатно за кількома різними цільовими призначеннями, частина з яких підпадатиме під розуміння сільськогосподарського.

Так, відповідні згадки маються в ст. ст. 25 (Приватизація земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій), 31 (Землі фермерського господарства), 35 (Земельні ділянки для садівництва), 116 (Підстави набуття права на землю із земель державної та комунальної власності), 121 (Норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам у власність) [2].

Якщо узагальнити, то власне під сільськогосподарську діяльність можна задіяти пай, який особа отримає у разі приватизації державного або комунального сільськогосподарського підприємства, в якому вона працює, або є працівником державних та комунальних закладів освіти, культури, охорони здоров'я, розташованих на території відповідної ради, а також пенсіонером з їх числа; можна також спробувати отримати безоплатно земельну ділянку для ведення фермерського господарства, але таке отримання буде супроводжувати цілий юридичний склад, в тому числі отримання земельної ділянки більшого розміру в цілому для старту фермерської діяльності; можна також розраховувати на отримання земельної ділянки для особистого селянського господарства або для садівництва, при чому в двох останніх випадках правовий статус такого господаря особистого селянського господарства чи садівника є доволі цікавим, як на реалії сьогодення.

Справа в тому, що в сучасному урбаністичному і технологічному суспільстві є світ того, що ми називаємо агровиробництвом, заснований все ж таки не на безоплатному отриманні клаптика землі, а на масштабних орендних відносинах з багатьма орендодавцями, або в перспективі, на масованій купівлі земельних банків за цивільно-правовими договорами.

В даному разі навіть для фермера отриманий ним наділ у розмірі середньої земельної частки (паю) в даній місцевості абсолютно не вирішить питань здійснення товарного агровиробництва. Що ж до господаря особистого селянського господарства чи садівника, потенційно невеличкий наділ у два гектари ОСГ чи 12 сотих садівництва може використовуватись ним як джерело існування, але на практиці – дуже значна кількість людей справедливо зазначить, що дуже складно проіснувати без основної роботи, або іншого постійного джерела доходу виключно з обробітку землі.

В зв'язку з цим, слід помірковано підійти до цього правового інституту, спробувати його розглянути в сучасних умовах і дати відповіді на питання про його проблеми, ефективність і мету існування взагалі.

По-перше, Земельний кодекс містить найменування глави 19 - Набуття права на землю громадянами та юридичними особами. Очевидно, що набуття – це найбільш широкий, парасольковий термін, який вбирає в себе різні способи отримання права на землю, і різні правові титули.

Стаття 116 регулює підстави набуття права на землю із земель державної та комунальної власності і встановлює, що громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим Кодексом або за результатами аукціону. Набуття права на землю громадянами та юридичними особами здійснюється шляхом передачі земельних ділянок у власність або надання їх у користування. Отже навіть не зовсім доречно з формально-юридичної точки зору вести мову про отримання, а радше про набуття, яке відбувається за рішенням шляхом передачі у власність або надання у користування, або придбання, хоча цей термін теж таке відчуття, ніби пропущений в реченні, за результатами аукціону.

Подальший цивільний обіг ділянки, якщо це право власності, вже не має ніякого відношення до реалізації громадянами права на земельні ділянки сільськогосподарського призначення у вузькому розумінні, тому що якщо товар реалізується на вільному ринку, будь-який такий товар та право на нього входить до базових правомочностей вільного агента на ринку, яким є громадянин.

Пункти «а» і «б» частини третьої статті 166 оперують терміном безоплатна передача у разі «одержання», це виключно стосовно тих ділянок, яких попередньо не було у громадянина в користуванні. Це відповідно одержання земельних ділянок внаслідок приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій і одержання земельних ділянок із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених цим Кодексом. Тобто тут і момент передачі ділянки і набуття права власності збігаються і мають назву «безоплатна передача у разі одержання».

Отже, коли йде мова про отримання земельних ділянок, про які згадується в формулюванні заголовку цієї публікації ми повинні говорити про передачу з боку власника і одержання з боку набувача, якщо простіше – передача-одержання. В випадку з набувальною давністю, Кодекс в ст. 119 обмежується термінами «передача» і «набуття», без використання поняття «одержання», очевидно, тому, що той, хто набув ділянку за давністю не можна сказати, що її від когось «одержав». Стаття 121 термінологічно підтверджує - громадяни України мають право на безоплатну передачу їм у власність земельних ділянок із земель державної або комунальної власності.

Важливо також зауважити, що згідно підпункт 5 пункту 27 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється. Положення цього

підпункту не поширюються на безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність власникам розташованих на таких земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), а також на безоплатну передачу у приватну власність громадянам України земельних ділянок, переданих у користування до набрання чинності цим Кодексом [2].

Саме час, на нашу думку задуматись, чи повернемося ми після війни до процесу передачі (не побоїмося цього слова – роздачі) земель безоплатно у приватну власність? Чи можливо саме надзвичайні події спочатку відтермінували складну і неефективну систему роздач земель, а згодом і реформують її, тому що є така сувора необхідність відходити від псевдосоціалістичних позицій і розуміти, що поки земля є власністю народу України, можна розглядати її як загальнодержавний ресурс. Але якщо індивідуальна особа, яка точно не репрезентує народ України в цілому, претендує на безоплатне отримання частинки власності народу, то чому це має бути саме земельна ділянка? Чому не наливати громадянам бочку нафти, не накачувати балон газом, не видавати тону руди, адже всі ці ресурси також є власністю народу? Або врешті зрозуміти, що будь-які безоплатні роздачі – це джерело корупції, яка десятиліттями роз'їдає країну, не дає встановитись нормальним ринковим відносинам.

З цим питанням на нашу думку треба ще ретельно попрацювати і знайти оптимальну форму усупільнення природних ресурсів, а під минулими недосконалими механізмами, здається саме життя підводить ризику.

Список використаної літератури

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Земельний Кодекс України. Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print>
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>